

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๔ เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน
จังหวัดเลย

Enhancement of Cultural Movement Networks of Buddhist Oriented
Communities along Loei Border

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

Propulsion of Buddhist Oriented Community Culture along Loei Border

โดย

พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน

พระมหากิตติ กิตติเมธี

ผศ.ดร.อุเทน วัชรชิโนรส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ.๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765024

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๔ เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน
จังหวัดเลย

Enhancement of Cultural Movement Networks of Buddhist Oriented
Communities along Loei Border

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

Propulsion of Buddhist Oriented Community Culture along Loei Border

โดย

พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน

พระมหากิตติ กิตติเมธี

ผศ.ดร.อุเทน วัชรชิโนรส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ.๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765024

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research sub-project 4

Enhancement of Cultural Movement Networks of Buddhist Oriented Communities along Loei Border

Under Research Plan

Propulsion of Buddhist Oriented Community Culture along Loei Border

By

Phramaha Somsak Satisampanno

Phramaha Kitti Kitimetee

Assist. Prof. Dr. Uten Watcharachinorot

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Loei Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

By Science Research and Innovation Promotion Fund

MCU RS 800765024

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานวิจัย:	การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
ผู้วิจัย:	พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน, พระมหากิตติ กิตติเมธี และ ผศ.ดร.อุเทน วัชรชินรส
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๖๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาตามหลักอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า

๑. บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ซึ่งอยู่ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบไปด้วย บ้านอาฮี อำเภอท่าลี่ บ้านแสงภา อำเภอนาแห้ว บ้านท่าดีหมี อำเภอเชียงคาน และบ้านสงาว อำเภอปากชม ล้วนแล้วแต่มีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่น่าสนใจ

๒. กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยนั้น ได้มีองค์กรความร่วมมือการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยร่วมเป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย การสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย มีกระบวนการทำงานเริ่มจากการประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การคัดเลือกคณะทำงานเครือข่ายชุมชน การจัดการและการบริหารงานเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัด

๓. แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ และบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ซึ่งมีการนำหลักพุทธธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เชิงบูรณาการ เพื่อที่จะนำพาให้วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธได้รับการอนุรักษ์และส่งเสริมอย่างจริงจังและยั่งยืนต่อไป

Research Title: Enhancement of Cultural Movement Networks of Buddhist Oriented Communities along Loei Border

Researcher: PhramahaSomsak Satisampanno,
PhramahaKitti Kitimetee
And Assist. Prof. Dr. Uten Watcharachinorot

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
loeI Buddhist College

Fiscal Year: 2565 / 2022

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

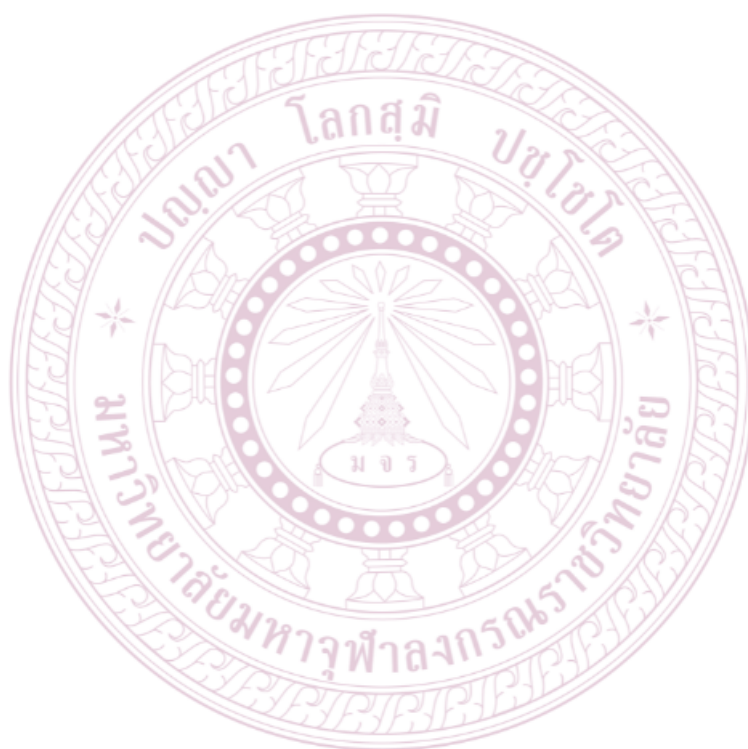
The research on “Strengthening the network to drive Buddhist community culture along the border of Loei Province” has objectives 1) to study the context of art areas and Buddhist community culture along the border in Loei Province. 2) to study the process of building a participatory network to drive Buddhist community culture along the border of Loei Province; and 3) to propose a method for enhancing the network of community-driven Buddhist culture along the Loei province border. This is a qualitative research and research tools are: in-depth interview group chat 60 key informants analyzed the data by describing inductive principles. The results showed that

1. The context of the Buddhist art and community culture area along the border in Loei Province Which is adjacent to the Lao People's Democratic Republic, consisting of Ban Ahee, Tha Li District, Ban Saeng Pha, Na Haeo District, Ban Tha Dee Mee, Chiang Khan District and Ban Sang Kao, Pak Chom District, all of which have interesting Buddhist arts and community culture.

2. The process of building a participatory network to drive Buddhist community culture along the border of Loei Province. There has been a cooperation organization to drive Buddhist community Creating a participatory network to drive Buddhist community culture along the border of Loei Province, there is a working process starting from coordinating the stakeholders, stakeholder meeting Selection of the Community Network Working Group Management and administration of a network of community-driven Buddhist culture of communities along the border in

the province, culture along the border of Loei province to join a network to drive Buddhist culture community along the border of Loei province.

3. Guidelines for enhancing the network to drive Buddhist community culture along the border of Loei Province has set a vision and the roles and duties of the working group to drive the Buddhist community culture along the border of Loei Province which has the principle of Buddhism "Apihanyadhamma" is applied to create a guideline to drive the Buddhist community culture along the border of Loei Province in an integrated way. In order to lead the Buddhist community culture to be preserved and promoted seriously and sustainably.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลหลายท่าน ซึ่งคณะผู้วิจัยขอเอ่ยนามท่านผู้มีอุปการะคุณเหล่านั้นไว้ในที่นี้ ดังนี้

๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ทุกท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุงงานวิจัยนี้ได้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์

๒. พระราชปรีชาเมธี,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยสามารถปฏิบัติงานและเก็บข้อมูลวิจัยในวัน เวลาราชการได้ ตลอดจนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์เลยที่อำนวยความสะดวกในระหว่างการทำวิจัย

๓. พระครูโพธิจริยาภิวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอนาแห้ว วัดศรีโพธิ์ชัย ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลการวิจัยและสนับสนุนด้านสถานที่ในการลงพื้นที่ภาคสนาม

๔. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลการวิจัยและสนับสนุนกิจกรรมด้านการวิจัยในการประชุมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดองค์ความรู้การวิจัย และร่วมเสวนาวิชาการการวิจัยในครั้งนี้

๕. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลการวิจัยและสนับสนุนกิจกรรมด้านการวิจัยในการประชุมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดองค์ความรู้การวิจัย และร่วมเสวนาวิชาการการวิจัยในครั้งนี้

๕. องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (อพท.๕) โดยมี นายธรรมบุญ ภาคารูป ผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษเลย ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลการวิจัยและสนับสนุนกิจกรรมด้านการวิจัยในการประชุมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดองค์ความรู้การวิจัย และร่วมเสวนาวิชาการการวิจัยในครั้งนี้

๖. สำนักงานจังหวัดเลย โดยมี นายชัยวัช เนียมศิริ ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย และนายณรงค์ จินอ่ำ รองผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ได้อนุเคราะห์สนับสนุนด้านการวิจัย โดยใช้สถานที่ศาลากลางจังหวัดเลย ในการจัดเวทีเสวนาวิชาการด้านการวิจัย และถ่ายทอดองค์ความรู้การวิจัย

๗. ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยภาคสนามที่ทำหน้าที่ในการช่วยสัมภาษณ์ จัดกิจกรรมและปฏิบัติงานในภาคสนาม จนทำให้ได้ข้อมูลขั้นต้นสำหรับการทำวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์

จึงขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน และคณะ

๑ มิถุนายน ๒๕๖๕

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ซ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ คำถามวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย.....	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๓
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่าย.....	๑๓
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	๑๕
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	๒๒
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	๒๗
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๕๙
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๙
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๕๙
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๖๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	๖๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๒
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๓
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๗๖

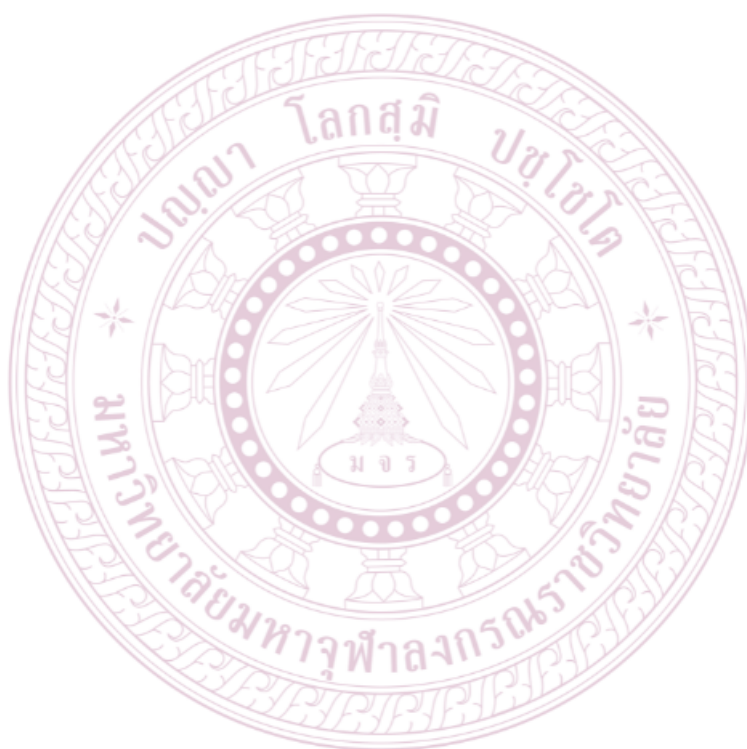
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๗๖
๔.๑ บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย.....	๗๖
๔.๒ กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชน วิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย.....	๙๕
๔.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชน วิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย.....	๑๐๑
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๐๖
 บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๐๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๐๘
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๑๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย.....	๑๑๓
 บรรณานุกรม.....	๑๑๔
ภาคผนวก.....	๑๒๐
ภาคผนวก ก เครื่องมือการวิจัย.....	๑๒๑
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๒๗
ภาคผนวก ค หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัย.....	๑๓๓
ภาคผนวก ง การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๑๓๖
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ.....	๑๓๘
ภาคผนวก ฉ รูปภาพกิจกรรมการวิจัยภาคสนาม.....	๑๔๑
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๔๔

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
ภาพที่ ๔.๑	พระพุทธรูปหลวงปู่नाकुญลินท์ วัดศิริมงคล.....	๗๐
ภาพที่ ๔.๒	พระพุทธรูปหลวงพ่อเชียงยืน วัดศิริมงคล.....	๗๑
ภาพที่ ๔.๓	พระธาตุมะนาวเดี่ยว วัดศิริมงคล.....	๗๒
ภาพที่ ๔.๔	พิธีแห่ต้นดอกไม้บ้านอาฮีในช่วงสงกรานต์.....	๗๔
ภาพที่ ๔.๕	พระพุทธรูปพระเสียง วัดจอมมณี บ้านท่าดีหมี่.....	๗๖
ภาพที่ ๔.๖	พระพุทธรูปพระเสียง วัดจอมมณี บ้านท่าดีหมี่.....	๗๖
ภาพที่ ๔.๗	โบสถ์วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา.....	๘๐
ภาพที่ ๔.๘	พระพุทธรูปพระปู่ วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา.....	๘๑
ภาพที่ ๔.๙	พระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา.....	๘๒
ภาพที่ ๔.๑๐	พระธาตุดินแทน วัดพระธาตุดินแทน.....	๘๓
ภาพที่ ๔.๑๑	ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ บ้านแสงภา.....	๘๕
ภาพที่ ๔.๑๒	เรือไฟบ้านสงาว.....	๘๗
ภาพที่ ๔.๑๓	ประเพณีบุญข้าฮะ บ้านสงาว.....	๘๗

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ ๔.๑	รายชื่อคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนว ชายแดนจังหวัดเลย.....	๙๐
ตารางที่ ๔.๒	แผนการจัดกิจกรรมของเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตาม แนวชายแดนจังหวัดเลย.....	๙๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมนุษย์ได้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชนมีความสัมพันธ์กันเป็นสังคมซึ่งในเวลาต่อมาจำนวนได้เพิ่มขยายมากขึ้นการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะย่อมมีปัญหาเกิดขึ้นมนุษย์จึงได้สร้างกฎเกณฑ์ วิธีปฏิบัติต่อกันเพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนที่อยู่ร่วมกันให้อยู่อย่างปกติสุขในการที่มนุษย์สร้างกฎเกณฑ์กติกการอยู่ร่วมกันดังกล่าวนี้หากผู้ใดฝ่าฝืนปฏิบัติตนให้เป็นที่เสียหายแก่บุคคลอื่นอาจจะถูกลงโทษจากสังคมหรือจากหมู่คณะ หรือจากผู้นำของชุมชนหรือสังคม ดังนั้นสังคมจึงกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับแนวปฏิบัติหรือวิถีประเพณีของตนในสังคม มนุษย์ ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและสืบเผ่าพันธุ์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็น สิ่งมนุษย์สร้างขึ้นมาเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันมนุษย์ตกลงยอมรับกันว่า จะกำหนดกฎเกณฑ์ พฤติกรรมอย่างไรที่ควรปฏิบัติเพื่อให้สมาชิกยึดถือตรงกัน^๑

วัฒนธรรมเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่า วิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พัฒนา และ สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายทั้งในรูปแบบของวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง ฯลฯ เพื่อเป็นการปลูก จิตสำนึกและกระตุ้นให้คนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความตระหนักมีความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเผยแพร่ และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่าความหลากหลายของศิลปะ และวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยม และความเป็นไทย ในปัจจุบันวัฒนธรรมท้องถิ่น ถูกกลืนและมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นใหม่บ่อยเช่น การแต่งกาย ภาษาพูด รวมทั้งประเพณีและวิถีชีวิต ที่ดงามท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรมได้มีการ ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา หากมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลายกันในพื้นที่ไม่ได้รับการสืบสานและ อนุรักษ์ ฟื้นฟู รวมถึงการพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าทางสังคม และจิตใจให้คุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมลดน้อยไปจนแทบจะสูญหาย วัฒนธรรมวิถีชีวิต ที่เกิดขึ้นจากการสังสรรค์ ความรู้ในแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะโดดเด่นที่แตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ ในแต่ละพื้นที่ มีภูมิปัญญาหลากหลายควรที่จะ ได้รับการถ่ายทอดสู่เยาวชนรุ่นหลังสืบไป การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนดำรงอยู่ในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน^๒

จังหวัดเลยมีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ความยาว ๑๙๗ กิโลเมตร มีแม่น้ำโขงแม่น้ำเหือง และแนวสันเขาเป็นแนวพรมแดนติดต่อกับแขวงไซ

^๑ นวลจันทร์ ทิศชัยกุล, ระบบงานยุติธรรม : ยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : พรทิพย์การพิมพ์, ๒๕๕๖) หน้า ๑๐-๑๓.

^๒ อารดา พลอาษา, การศึกษาองค์ความรู้ การอนุรักษ์ การส่งเสริมและการเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวทางกระรอกคู่ต้นแดง อำเภอนาโพธิ์ และอำเภอกุหลาบ จังหวัดบุรีรัมย์, วารสารวิจัยวัฒนธรรม, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๔, หน้า ๑๕.

ยะบุรีและแขวงเวียงจันทน์ของสปป.ลาว แม่น้ำโขงระยะทางยาว ๗๑ กิโลเมตร อยู่ในเขตอำเภอปากชมและอำเภอเชียงคาน แม่น้ำเหืองระยะทางยาว ๑๒๓ กิโลเมตร อยู่ในเขตอำเภอท่าลี่ อำเภอภูเรือ อำเภอด่านซ้ายและอำเภอนาแห้ว แนวสันเขาในอำเภอนาแห้วมีความยาว ๓ กิโลเมตร อำเภอที่มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับสปป.ลาว ได้แก่ อำเภอปากชม ติดต่อกับบ้านวังเมืองหมื่น แขวงเวียงจันทน์ (ระยะทางระหว่างแขวงเวียงจันทน์กับอำเภอปากชมประมาณ ๑๖๐ กิโลเมตร) ซึ่งมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนอำเภอท่าลี่ ติดต่อกับบ้านเมืองหมื่นเมืองแก่นท้าวแขวงไชยะบุรี (ระยะทางระหว่างแขวงไชยะบุรีกับอำเภอท่าลี่ประมาณ ๒๑๐ กิโลเมตร) มีแม่น้ำเหืองเป็นเส้นกั้นพรมแดนอำเภอเชียงคาน ติดต่อกับเมืองसानะคาม แขวงเวียงจันทน์ (ระยะทางระหว่างเมืองसानะคามกับอำเภอเชียงคานประมาณ ๓ - ๕ กิโลเมตร) ซึ่งมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนอำเภอด่านซ้าย ติดต่อกับบ้านนาข่าเมืองบ่อแต่นแขวงไชยะบุรีระยะทางระหว่างเมืองบ่อแต่นกับอำเภอด่านซ้ายประมาณ ๓๐ กิโลเมตร อำเภอนาแห้วติดต่อกับบ้านเหมืองแพร่ เมืองบ่อแต่นแขวงไชยะบุรี มีระยะทางระหว่างเมืองบ่อแต่นกับอำเภอนาแห้วประมาณ ๔๐ กิโลเมตร อำเภอภูเรือติดต่อกับเมืองแก่นท้าว เมืองบ่อแต่นแขวงไชยะบุรี^๓

ในพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำเลยได้มีการบรณรงรยชุมชนโบราณและแหล่งโบราณคดีสำคัญหลายแห่ง ดังนี้ในพื้นที่จังหวัดเลยมีร่องรอยการเข้ามาอาศัยอยู่ของมนุษย์ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์^๔ เรื่อยมาจนถึงสมัยทวารวดี ก่อนเข้าสู่การได้รับอิทธิพลและกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง และเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณสำคัญหลายแห่งของอาณาจักรล้านช้าง เช่น เมืองทรายขาว ในเขตอำเภอวังสะพุง เมืองเลย ในเขตอำเภอเมืองเลย และเมืองเชียงคานในเขตอำเภอเชียงคาน

ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำหมันยังเป็นที่ตั้งของเมืองด่านซ้ายและพระธาตุศรีสองรักซึ่งเป็นพระเจดีย์สำคัญของจังหวัดเลย ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสักขีพยานต่อสัมพันธไมตรีระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา กับสมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุตในปี พ.ศ. ๒๑๐๓^๕ ส่วนในที่ราบลุ่มแม่น้ำเหืองยังเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณบ้านอาฮี ในเขตอำเภอท่าลี่ ซึ่งเป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่ที่อยู่ในเขตเมืองแก่นท้าว ซึ่งชุมชนโบราณในพื้นที่จังหวัดเลยทั้งหมดล้วนมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ก่อนที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของไทยหลังจากศึกเจ้าอนุวงศ์ในปี พ.ศ. ๒๓๗๑^๖

จากการศึกษาที่ผ่านมาที่เห็นว่าชุมชนเมืองโบราณและเริ่มที่อยู่ในการรับรู้ของผู้คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องอพยพเคลื่อนย้ายของบรรพบุรุษคนไทยเลย ซึ่งเดินทางมา

^๓ สำนักงานจังหวัดเลย, รายงานประจำปี ๒๕๖๐, (เลย : สำนักงานจังหวัดเลย, ๒๕๖๐), หน้า ๘.

^๔ กรมศิลปากร, ศิลปะถ้ำในอีสาน, (กรุงเทพฯ: กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๓๑), หน้า ๘๑-๘๔ ; สุรพล ดำริห์กุล, แผ่นดินอีสาน, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓-๓๒.

^๕ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดเลย, หน้า ๙๙-๑๐๐.

^๖ ศรีศักร วัลลิโภดม, แอ่งอารยธรรมอีสาน, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕๖-๒๘๕.

จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเพื่อมาสร้างบ้านแปลงเมืองนั้น พบว่ามักพูดถึงเมืองเก่าแก่โบราณที่มีร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่หลงเหลืออยู่ เช่น เมืองเซไล เมืองเชียงคาน และเมืองเก่าโบราณที่อยู่ในจินตนาการไม่มีหลักฐานทางโบราณคดีปรากฏให้เห็นชัด เช่น เมืองภูท่ง ภูครั้ง เป็นต้น โดยเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ้านเมืองเหล่านี้เป็นเสมือนตัวสื่อสารให้เห็นสาระการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งคนไทยเลยได้เลือกสรรขึ้นมาเพื่อสร้างตัวตนที่เป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ให้ปรากฏขึ้น โดยตัวตนเหล่านี้ล้วนมีความหมายต่อการสร้างความรู้สึกรักชาติ การแสดงออก การกระทำ ตลอดจนหล่อหลอมความคิดความเชื่อ ที่มีต่อการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของคนไทยได้อย่างชัดเจน^๗

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลยมีวิสัยทัศน์ "เป็นองค์กรหลักในการบูรณาการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมสู่ประชาชนและมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง บนพื้นฐานวิถีชีวิตที่ดีงาม นำสู่สังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน" พันธกิจ ๑. ทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ และสนองงานสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้มีการสืบทอดและพัฒนาอย่างยั่งยืน ๒. พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในจังหวัดเลย ให้เป็นองค์ความรู้สู่ประชาชนอย่างมีระบบ ๓. จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศด้านวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้ มาตรฐานมีประสิทธิภาพ มีเครือข่ายสารสนเทศเชื่อมโยงในทุกระดับ สามารถเผยแพร่ได้อย่างทั่วถึง ๔. บูรณาการด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนภารกิจของสภาวัฒนธรรมในทุกระดับกับองค์กรต่างๆ ในจังหวัดเลย ๕. พัฒนาศักยภาพบุคลากรของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย ในการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ๖. ส่งเสริมความร่วมมือองค์กรเครือข่ายในการขับเคลื่อนกระบวนการวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตที่ดีงาม และจากผลงานวิจัยของพระสิริรัตนเมธี ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย พบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดเลยยังมีบทบาทและกระบวนการในการ อนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ได้เลือกวัดที่มีโบราณสถานจำนวน ๑๐ วัด เป็นพื้นที่ศึกษา พบว่าโบราณสถานหลายแห่งยังขาดการ เอาใจใส่ในการดูแล ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และขาดความร่วมมือการอนุรักษ์ดูแล โบราณสถานของชุมชน พระภิกษุสามเณร จึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและ ความสำคัญของโบราณสถาน ร่วมกันดูแลรักษาความสะอาด วางแผนการอนุรักษ์ ร่วมมือกับชุมชนใน การอนุรักษ์และพัฒนา และสร้างเครือข่ายในการดูแลรักษาโบราณสถานกับกลุ่มพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย^๘ ซึ่งยังขาดประเด็นในการศึกษาเรื่องเครือข่ายวัฒนธรรมวิถีพุทธ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจและสร้างเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็ง

^๗ ไศรยา ธัญญประกอบ และปฐม หงส์สุวรรณ, ตำนานเมืองคนไทยกับการปฏิบัติทางสังคมว่าด้วยสำนึกทางชาติพันธุ์, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๐, : ๑๕๑.

^๘ พระสิริรัตนเมธี, การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีคนที่สนใจที่จะศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ซึ่งเป็นการตอบสนองนโยบายภาครัฐและยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเลย ตามค่านิยมจังหวัดเลยคือ เลย์เมืองแห่งศิลปวัฒนธรรม เพื่อสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายในจังหวัดเลยต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑.๒.๑ เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑.๓. คำถามวิจัย

๑.๓.๑ บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลยเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยเป็นอย่างไร

๑.๓.๔ ทางเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยดังนี้
ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับ การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งแบ่งออกเป็นดังนี้
การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย โดยมี พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน เป็นหัวหน้าโครงการ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น ๓ กลุ่มดังนี้

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๕ รูป/คน ประกอบด้วย กลุ่มตัวแทนพระสงฆ์ จำนวน ๓ รูป กลุ่มตัวแทน

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๓ คน กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน และกลุ่มตัวแทนสภาเยาวชน จำนวน ๓ คน

๒) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มโดยหารคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อใช้ในการศึกษาความคิดเห็น ทศนคติ ความรู้สึก การรับรู้ การเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๓) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๖๐ รูป/คน ผู้วิจัยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยจะเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีหน้าที่โดยตรง ผู้ซึ่งสามารถมีอิทธิพลที่สำคัญ หรือมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมวิถีพุทธ ที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัยในเขตพื้นที่ที่ทำการวิจัย เข้าร่วมสนทนา และแสดงความคิดเห็น ภายใต้บรรยากาศการมีส่วนร่วม และการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสามารถสังเคราะห์ หาลักษณะร่วม และข้อสรุปร่วมต่อไป

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการวิจัยภาคสนามซึ่งเป็นพื้นที่ตามแนวชายแดน ดังนี้

๑. ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย
๒. ชุมชนบ้านท่าดีหมี่ ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
๓. ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย
๔. ชุมชนบ้านสวาง ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเริ่มเก็บข้อมูลแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๕ ถึงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ โดยแบ่ง

- ๑) ในช่วง วันที่ ๑ ตุลาคม ถึงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๔ คณะผู้วิจัยการจัดทำรายงาน ๓บท และออกแบบเครื่องมือการวิจัย การกำหนดลงพื้นที่เพื่อพัฒนากิจกรรมการวิจัย
- ๒) ในช่วง วันที่ ๑ มกราคม ถึง ๓๑ มกราคม ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยลงทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพื้นที่ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย
- ๓) ในช่วง วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ถึง ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยลงทำการเก็บข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มย่อย เพื่อสรุปผลการวิจัย และแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔) ในช่วง วันที่ ๑ มีนาคม ถึง ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยสรุปการรายงานความก้าวหน้า ผลการศึกษาระบบที่ ๔ และรายงานการใช้จ่ายงบประมาณ

๕) ในช่วง วันที่ ๑ เมษายน ถึง ๓๐ เมษายน ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยลงทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยจะเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีหน้าที่ เข้าร่วมเสวนา และแสดงความคิดเห็น ภายใต้บรรยากาศการมีส่วนร่วม และการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสามารถสังเคราะห์ หาลักษณะร่วม และข้อสรุปเพื่อคืนความรู้สู่ชุมชนต่อไป

๖) ในช่วง วันที่ ๑ พฤษภาคม ถึง ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยโดยผู้อำนวยการแผนงานวิจัย จัดประชุมเพื่อติดตามโครงการวิจัยย่อย และสรุป อภิปรายผล การรายงานผลการศึกษาบทที่ ๔-๕ และรายงานการใช้จ่ายงบประมาณ นำเสนอสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

๗) ในช่วง วันที่ ๑ มิถุนายน ถึง ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไข รายงานการวิจัยตามมติคณะกรรมการ และสรุปผลการศึกษา นำเสนอบทความ/หนังสือเอกสารและ VTR สื่อสารสังคม วิดีทัศน์

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เครือข่าย หมายถึง ความร่วมมือของชุมชน กลุ่มบุคคล องค์กร และหน่วยงาน ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการ ความรู้ และวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จจากการร่วมมือ

การขับเคลื่อน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่จะผลักดันให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการขับเคลื่อนของชุมชนมีกระบวนการและขั้นตอนแนวทางการทำงานโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งชุมชนภาครัฐ และองค์กรอิสระในการประสานงาน ดำเนินงานร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์

วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจรรยาและขนบส่ง วิถีการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีการความสุขทางใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้น อาจเริ่มมาจากเอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นต้นแบบแล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมาและอาจมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือพัฒนาให้วัฒนธรรมเป็นไปตามความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

วิถีพุทธ หมายถึง การเข้าใจในหน้าที่ เข้าใจในแนวทางปฏิบัติตามหน้าที่ และทำหน้าที่ให้ถูกต้อง การรู้เท่าทันความเจริญและความเสื่อมของวิถีชีวิตตนเองและของโลก เรียกว่า พุทธะ หมายถึง ผู้รู้ ผู้ตื่นใจ ผู้เบิกบานใจ การเข้าใจในหน้าที่และการปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของวิถีชาวพุทธ มีอยู่ ๓ ระดับ ๓ ขั้นตอนด้วยกัน คือ ๑. รู้ปริยัติธรรม ๒. รู้การปฏิบัติให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ๓. รู้เข้าใจในผลสำเร็จอันเนื่องมาจากการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อให้เข้าถึงปฏิเวธธรรม

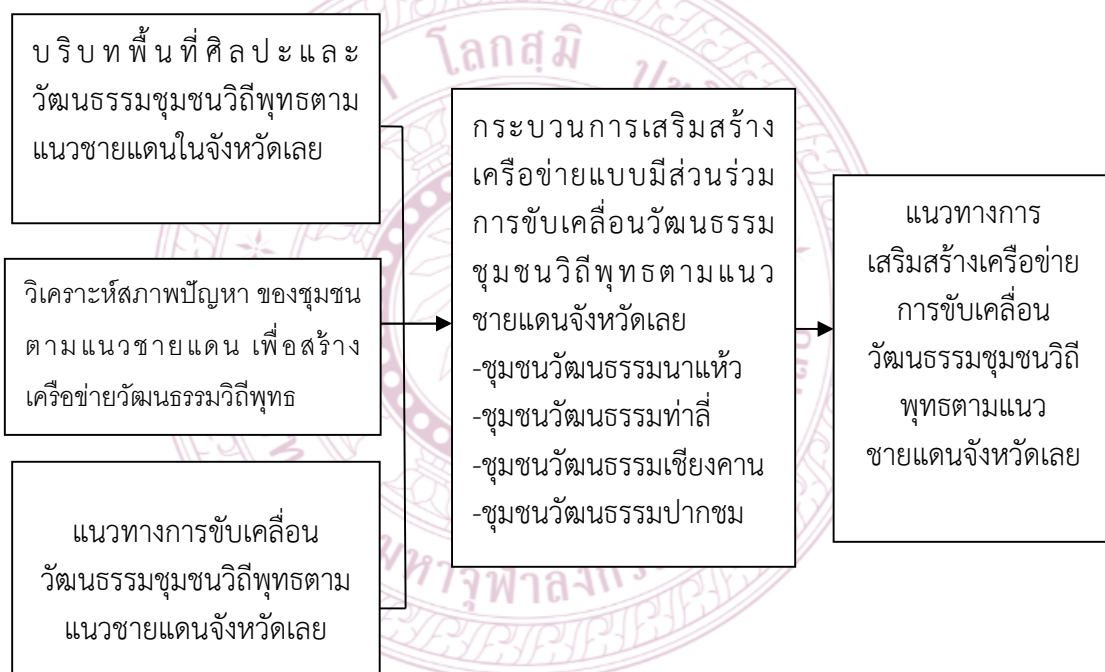
ชุมชน หมายถึง ชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งต้องเป็นชุมชนที่อยู่เย็นเป็นสุขมีวัฒนธรรมประเพณีเดียวกันและยอมรับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา มีฐานองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฐานวัฒนธรรมของชุมชน วิถีชีวิต ฐานทรัพยากร ท้องถิ่นและฐานอาชีพของชุมชน ส่งเสริมให้ทุกกระบวนการขั้นตอนการดำเนินการต้องให้คนทุกภาคส่วนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดในทุกขั้นตอนร่วมกันอย่างสันติ

ศิลปวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามเป็นมรดกของสังคมแนววิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี กิริยามารยาท ตลอดจนผลงานของมนุษย์งานด้านศิลปะ ตลอดจนด้านนันทนาการ

การขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่จะผลักดันให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการขับเคลื่อนของชุมชนมีกระบวนการและขั้นตอนแนวทางการทำงานโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อทำหน้าที่ขยายและเชื่อมโยงเครือข่ายแห่งการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนตลอดจนสนับสนุนความร่วมมือระหว่างเครือข่ายและภาคี เพื่อให้สามารถเผยแพร่ให้นำเอาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธไปประยุกต์ใช้และขยายผลได้อย่างต่อเนื่อง

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑.๗.๒ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑.๗.๓ ได้เครือข่ายการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑.๗.๔ ได้บทความวิชาการและบทความวิจัยไปนำเสนอในเวทีระดับชาติและนานาชาติ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งประเด็นไว้ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่าย

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย

คำว่า "เครือข่าย" มีความสำคัญมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ผู้คนพูดถึงเครือข่ายของหน่วยงานการพัฒนา วิจัย ธุรกิจ และในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ คนบางกลุ่มมอง "เครือข่าย" ว่าเป็นเพียงคำที่รู้จักเฉพาะในวงการหนึ่ง ปัจจุบันมีองค์กรจำนวนมากตระหนักว่า "เครือข่าย" เป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการพัฒนา แต่เครือข่ายคืออะไร เครือข่ายทำงานอย่างไร ทำไมบางเครือข่ายประสบความสำเร็จ บางเครือข่ายไม่ประสบความสำเร็จ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ คนในชุมชน และองค์กรชุมชน จะร่วมกันสร้างและพัฒนาเครือข่ายได้อย่างไร การจัดการภายในของเครือข่ายองค์กรชุมชนควรเป็นอย่างไร เครือข่ายเมื่อสร้างขึ้นมาแล้วจะทำหน้าที่อย่างไร ชุมชนจะได้ประโยชน์อะไรบ้าง ล้วนแต่เป็นคำถามที่ยังต้องการกระบวนการศึกษาวิจัยอีกมากนัก เครือข่าย คือ การเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์ และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

๒.๑.๑ ความหมายของเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” (Net Works) มีที่มาจากคำว่า Net และ Works ในภาษาอังกฤษ โดย Net หมายถึง ตาข่ายที่โยงใยถึงกันและกัน ส่วน Works หมายถึง การทำงาน เมื่อรวมทั้งสองคำเข้าด้วยกัน จึงหมายถึง การทำงานร่วมกันโดยมีการเชื่อมโยงประสานกันเหมือนตาข่าย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ไม่ได้บัญญัติคำว่า เครือข่ายไว้ มีแต่คำว่า เครือ และ ข่าย คำว่า เครือ หมายถึง เถาไม้ พรรณไม้ที่เป็นเถา เชื้อสาย วงศ์วาน ใช้เรียกวงที่มีหัวหน้ากล้วยว่า เครือกล้วย (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒)^๑ ส่วนคำว่า ข่าย หมายถึง

^๑ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๙.

เครื่องดักสัตว์ ถักเป็นตารางแห และให้ความหมายของข่ายงานว่า วังวานที่อยู่ในความควบคุมดูแล และประสานกัน (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒)^๒

โดยรูปศัพท์แล้ว เครือข่าย หมายถึง สายใยความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสมาชิก เพื่อร่วมกันปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้^๓

๑) ความหมายของเครือข่ายที่เป็นธรรมชาติของข่ายใยชีวิต

ความหมายของเครือข่ายที่เป็นธรรมชาติของข่ายใยชีวิตมาจากพื้นฐานความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑.๑) เครือข่ายเป็นธรรมชาติที่แท้จริงของสรรพสิ่ง

๑.๒) เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการ

๑.๓) เครือข่ายเป็นโครงสร้างที่ออกแบบและโครงสร้างตามธรรมชาติ

เครือข่าย หมายถึง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและการปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของสรรพสิ่ง แล้วสร้างภาระหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนกลายเป็นความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่มีการสานต่อกันอย่างแนบแน่น แต่มีความยืดหยุ่นและมีความเป็นอิสระในตนเอง โดยเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปตามหลักธรรมชาติที่สรรพสิ่งจะมีจุดเริ่มต้น เติบโต หยด พักและขยายขยาย โดยขึ้นอยู่กับจังหวะ เวลา และสถานการณ์แวดล้อมหรือโอกาส^๔

เครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นไปตามกฎของธรรมชาติที่สิ่งต่าง ๆ ล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ โดยสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันนี้ยังคงมีความเป็นอิสระของตนเอง ไม่ถูกรวบงำโดยระบบความสัมพันธ์จนสูญเสียเอกลักษณ์ของตนเอง

๒) ความหมายของเครือข่ายที่เป็นความสัมพันธ์ของสังคมมนุษย์

เครือข่าย หมายถึง ขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน (เสรี พงศ์พิศ)^๕

๓) ความหมายของเครือข่ายที่เป็นเครือข่ายประสานงาน

เครือข่าย หมายถึง กลุ่ม องค์กร หลายกลุ่มมารวมตัวกัน ประสานเชื่อมโยง สร้างความสัมพันธ์ ถักทอ สร้างสรรค์กิจกรรมบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เกิดพลังในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายทุกองค์กรและให้ชุมชนเข้มแข็ง (สำนักส่งเสริมศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน)^๖

๔) ความหมายของเครือข่ายที่เป็นพลังในการทำงาน

^๒ อ้างแล้ว, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๘๓ – ๑๘๔.

^๓ สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐๕.

^๔ พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน), เครือข่าย : ธรรมชาติความรู้และการจัดการ. (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗) หน้า ๓๔ – ๓๕.

^๕ เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘) หน้า ๘.

^๖ สำนักส่งเสริมศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, (เอกสารแนวคิด แนวทางและกรณีตัวอย่างการดำเนินงานศูนย์ประสานงานของเครือข่ายองค์กรชุมชน, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

เครือข่าย หมายถึง การที่สมาชิกร่วมพลังหรือศักยภาพของตนมารวมเข้าด้วยกัน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถจนเพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มพลังในการดำเนินงานแล้วยังเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับเครือข่ายอีกด้วย^๗

๕) ความหมายของเครือข่ายที่เป็นเครือข่ายประชาสังคม

เครือข่าย หมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคม หรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่การก่อจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกัน สื่อสารกัน ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อร่วมกันแก้ปัญหา หรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความสมานฉันท์ ความรักความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย^๘

สรุปได้ว่า เครือข่าย หมายถึง ความสัมพันธ์เชื่อมโยงทั้งทางตรงและทางอ้อมของสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและมีชีวิต รวมทั้งมนุษย์ที่มีการเชื่อมประสานกันอย่างเป็นระบบ ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของสมาชิก ทำให้เกิดการรวมพลัง จนสามารถดำรงตัวเองอยู่ได้ในปัจจุบัน และพัฒนาไปสู่อนาคตได้อย่างไม่มีสิ้นสุด

๒.๑.๒ แนวคิดและหลักการในการก่อเกิดเครือข่าย

แนวความคิดในการก่อเกิดเครือข่ายชุมชนที่สำคัญมี ๕ ประการ ดังนี้

๑) แนวความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของเครือข่าย

เครือข่าย คือ ธรรมชาติที่แท้จริงของระบบชีวิตทั้งหลาย ต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นระบบที่เปิดรับข้อมูล ความรู้ เพื่อเกิดกระบวนการปรับตัวและการจัดการตัวเองของสิ่งที่มีชีวิต อันเป็นที่มาของการเรียนรู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต โครงสร้าง กระบวนการ และแบบแผนของระบบในทุกระบบและทุกระดับ ดังนั้นการเข้าใจชีวิตและเครือข่าย คือ การเข้าใจความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่มีต่อกัน เช่น ความล่มสลายของหมู่บ้านที่ถูกกระแสนิคมจากระบบกลไกตลาดเสรีรุกราน จนกระทั่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๒) แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบ

เครือข่าย เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบที่เชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่ละทิ้งสาเหตุและปัจจัย ผลลัพธ์ และบริบทที่เกี่ยวข้อง เป็นการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวม เป็นระบบเปิดที่เชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องและความเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ระหว่างกัน หรือมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นเครือข่าย และระบบที่ผูกพัน หรือเป็นองค์รวมที่ผสมผสานสรรพสิ่งเข้าเป็นหนึ่งเดียว เช่น จากระบบนิเวศวิทยา ประกอบด้วยหน่วยของสิ่งมีชีวิตที่เชื่อมโยงพึ่งพาอาศัยกัน

๓) แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเครือข่ายในทางสังคมวิทยา

เครือข่าย เกิดจากกระบวนการจัดระบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มคน องค์กร และสมาชิกของเครือข่ายในระดับต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน บนพื้นฐานที่สำคัญคือ การประสานงาน การยอมรับในศักดิ์ศรีของกันและกัน การมีอิสระต่อกันแต่พร้อมที่จะดำเนินงานร่วมกัน

^๗ อ่างแล้ว, สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, หน้า ๒๑๐.

^๘ พิมพ์วัลย์ บุญมงคล และคณะ, ศักยภาพประชาคมในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อหญิงและเด็ก, (นครปฐม : เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีทั้งที่เป็นโครงสร้างเครือข่ายที่มีแบบแผน และโครงสร้างเครือข่ายตามธรรมชาติ ที่มีได้กำหนดแบบแผนไว้

๔) แนวความคิดเกี่ยวกับธุรกิจของเครือข่าย

เสรี พงศ์พิศ^๙ สรุปแนวคิดเรื่องเครือข่ายนิยมแพร่หลาย เกิดขึ้นในภาคธุรกิจ เป็นการผูกมัดทางสังคมระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับปัจเจกบุคคลและระดับองค์กรตามกฎหมายที่订ไว้ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยน ใหวเวียนทรัพยากร ข้อมูลข่าวสารและเอื้อประโยชน์กันและกัน เป็นองค์กรแบบเครือข่าย ทำให้เกิดความร่วมมือทั้งภายในหน่วยงานและภายนอกหน่วยงาน ใช้ปรัชญาการเสริมศักยภาพคนให้เข้มแข็ง

๕) แนวความคิดเกี่ยวกับกลไกการทำงานของเครือข่าย

สำนักส่งเสริมศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน^{๑๐} ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับกลไกการทำงานของเครือข่ายไว้ว่า สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบเครือข่ายความสัมพันธ์เรียกว่า จุด (Node) ถ้าหากมีการเชื่อมโยงระหว่างจุดต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของจุดเหล่านี้คือ เครือข่าย ส่วนที่เป็นศูนย์กลางของการเชื่อมประสานระหว่าง Node เรียกว่า Hub

เครือข่าย หมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคม หรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่การก่อจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกัน สื่อสารกัน ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อร่วมกันแก้ปัญหา หรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความสมานฉันท์ ความรักความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย^{๑๑}

สรุปได้ว่า เครือข่าย หมายถึง ความสัมพันธ์เชื่อมโยงทั้งทางตรงและทางอ้อมของสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งสิ่งที่ไม่มีชีวิตและมีชีวิต รวมทั้งมนุษย์ที่มีการเชื่อมประสานกันอย่างเป็นระบบ ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของสมาชิก ทำให้เกิดการรวมพลัง จนสามารถดำรงตัวเองอยู่ได้ในปัจจุบัน และพัฒนาไปสู่อนาคตได้อย่างไม่มีสิ้นสุด

๒.๑.๓ องค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย

องค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย มีดังนี้

๑) **หน่วยชีวิตหรือสมาชิก** เป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของความเป็นเครือข่าย ที่สร้างระบบปฏิสัมพันธ์โดยแต่ละหน่วยชีวิตและแต่ละปัจเจกบุคคล จะดำเนินการสานต่อเพื่อหาแนวร่วมในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันตามหลักธรรมชาติที่ทุกสรรพสิ่งจะต้องพึ่งพาอาศัยและสร้างกระบวนการที่สืบเนื่องเพื่อรักษาความเป็นไปของชีวิต ดังนั้นหน่วยชีวิตหรือสมาชิกในองค์กรนั้น จะเป็นองค์ประกอบหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

๒) **จุดมุ่งหมาย** เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะหากว่าบุคคล กลุ่มองค์กร มารวมกันเพียงเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยไร้ความมุ่งมั่นหรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอาจกล่าวได้ว่าเป็นเครือข่าย เพราะความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง

^๙ อ้างแล้ว, เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย, หน้า ๓๔ – ๔๑.

^{๑๐} อ้างแล้ว, สำนักส่งเสริมศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, เอกสารแนวคิด แนวทางและกรณีตัวอย่างการดำเนินงานศูนย์ประสานงานของเครือข่ายองค์กรชุมชน, หน้า ๑ - ๕.

^{๑๑} “เรื่องเดียวกัน”, หน้า ๑๕.

“การร่วมกันอย่างมีจุดหมาย” เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดหมายนั้น

๓) **การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก** การที่แต่ละหน่วยชีวิตหรือการที่แต่ละบุคคลจะมาร่วมกันนั้น สิ่งที่จะยึดโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน คือ การทำหน้าที่ต่อกัน และกระทำอย่างมีจิตสำนึก เพราะหากขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมแล้ว กระบวนการนั้นจะเป็นเพียงการจัดตั้งและเรียกร้องหาผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น และการที่คนจะมารวมกลุ่มเป็นองค์กรเครือข่ายได้นั้น นอกจากจะมีความสนใจหรืออุปนิสัยใจคอที่คล้ายคลึงกันแล้ว บุคคลยังต้องมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม กล่าวคือ เมื่อพวกเขาเห็นปัญหาหรือต้องการที่จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จิตใจที่มุ่งมั่นซึ่งเป็นปัจจัยภายในของแต่ละบุคคล ย่อมเป็นแรงขับเคลื่อนที่นำไปสู่การคิดวิเคราะห์และการค้นหาวิธี เพื่อแก้ไขปัญหานั้น ๆ รวมทั้งแสวงหาแนวร่วมจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เพื่อสร้างพลังอำนาจในการต่อรองหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จนกลายเป็นองค์กรเครือข่ายที่ทุกฝ่ายต่างก็มีความไว้วางใจต่อกัน ทั้งนี้ เพราะความเป็นเครือข่าวนั้น สามารถที่จะตอบสนองกระบวนการแก้ไขปัญหามาได้มากกว่า

๔) **การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน** ในองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่จะขาดมิได้ก็คือการมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกจะเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่าวนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและพึ่งพากันมากขึ้น นอกจากนี้ ในระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันบรรลุถึงเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นทั้งแนวคิด กระบวนการและวิธีการของการจัดการเครือข่าย เป็นกระบวนการสร้างข้อมูลที่ต่อเนื่อง เพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากการมีส่วนร่วมแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้า ๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้น การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนจึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

๕) **ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร** ถ้ากล่าวถึงเครือข่ายว่าเป็นความสัมพันธ์ที่โยงใยแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญต่อเครือข่าย คือ ข้อมูลและการสื่อสารระหว่างกัน นับตั้งแต่การสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกระบวนการสื่อสารนั้นจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการรับรู้เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงานและช่วยรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องเช่นนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ถ้าระบบความสัมพันธ์มิได้รับการตอบสนองหรือขาดการติดต่อแล้ว ความเป็นเครือข่ายก็อยู่ในภาวะที่เสื่อมถอย ดังนั้น การพัฒนาระบบเครือข่ายจะต้องยึดหลักการของความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกัน โดยมีกิจกรรมและข้อมูลเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของเครือข่าวนั้น ๆ

๒.๑.๔ ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย

คนเป็นจำนวนมาก มักเข้าใจว่า เครือข่าย กับ กลุ่ม เป็นสิ่งเดียวกัน เพราะมีลักษณะคล้ายกันมาก แต่เมื่อพิจารณาจากแนวความคิด ความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ ขอบข่าย รูปแบบ และประเภทของเครือข่ายแล้ว พบว่าเครือข่ายมีความแตกต่างกับกลุ่มหลายประการ ดังนี้

ลักษณะที่แตกต่าง	กลุ่ม	เครือข่าย
๑. สมาชิก	- ระดับเดียว คือ บุคคล	- หลายระดับ คือ บุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชนระดับต่าง ๆ
๒. คุณสมบัติของสมาชิก	- คล้ายคลึงกัน	- ทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกันมาก
๓. ความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิก	- แบบครอบครัวเดียวกัน - ไม่มีอิสระ - มีเอกลักษณ์ร่วมของกลุ่มเท่านั้น - ประโยชน์ของกลุ่มมากกว่าส่วนตัว - สมาชิกเป็นไปตามคุณสมบัติที่กำหนด	- แบบเพื่อนร่วมงาน - มีอิสระ - ไม่สูญเสียเอกลักษณ์ - ประสานผลประโยชน์ระหว่างเครือข่ายและสมาชิก - ขยายสมาชิกอย่างกว้างขวาง
๔. ศูนย์กลางการดำเนินงาน	- มีศูนย์กลางเดียว	- มีหลายศูนย์กลางตามขนาดและความสัมพันธ์ของสมาชิก
๕. การบริหารจัดการ	- ไม่ยุ่งยากซับซ้อน - เน้นการดำเนินงานตาม โครงสร้าง กฎระเบียบของกลุ่ม - เน้นความสามารถของกลุ่ม มากกว่าสมาชิก	- ไม่ยุ่งยากซับซ้อน - เน้นการประสานงานแบบภาคี หรือพันธมิตร หรือหุ้นส่วน - เน้นความสามารถของสมาชิก
๖. เป้าหมาย และความสำเร็จ	- เน้นความสำเร็จของกลุ่มมากกว่าของสมาชิก - มุ่งความสำเร็จของกลุ่มมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ	- ทั้งเป้าหมายและความสำเร็จของเครือข่ายและแต่ละภาคีสมาชิก - ขยายไปสู่ภาคีและสมาชิกใหม่ ๆ
๗. กระบวนการทำงาน	- เน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยศูนย์กลางเป็นผู้ประสานงาน - ไม่สลับซับซ้อน ขั้นตอนน้อย	- เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีสมาชิกด้วยกันมีการประสานงานหลายระดับ - สลับซับซ้อน หลายชั้นน้อย

ตารางที่ ๒.๑ ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย

๒.๑.๕ ประเภทและรูปแบบองค์กร เครือข่าย

จากการพัฒนาเครือข่ายในประเทศไทย พบว่ามีกระบวนการเกิดขึ้นของเครือข่ายในภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐ ชุมชน และเอกชน ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายชุมชนจึงแตกต่างกันไปตามนิยาม และกิจกรรม พอสรุปรูปแบบและประเภทเครือข่ายได้ ๓ รูปแบบ ดังนี้

๑) เครือข่ายเชิงพื้นที่ (area)

หมายถึง การรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการพัฒนาที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเป้าหมายนำทาง และเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่าง ๆ ออกจากกัน โดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่ง

ความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่สามารถจัดได้หลายระดับตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้น

๑.๑) การแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ เช่น

- เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบลและอำเภอ เช่น เครือข่ายประชาคม

อ.แม่สอด จ.ตาก

- เครือข่ายระดับจังหวัด เช่น เครือข่ายประชาคม จ.น่าน

- เครือข่ายระดับภูมิภาค เช่น เครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ

- เครือข่ายระดับประเทศ เช่น เครือข่ายสมาพันธ์เกษตรกรแห่งประเทศไทย

- เครือข่ายองค์กรระหว่างประเทศ เช่น เครือข่ายการพัฒนาของ UNDP

๑.๒) การแบ่งพื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น

- เครือข่ายลุ่มน้ำปิง

- เครือข่ายอ่าวปัตตานี ฯลฯ

๒) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue Network)

หมายถึง เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจังและพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม สามารถแบ่งได้อย่างมากมายตามประเด็นกิจกรรม และความสนใจที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน โดยไม่ ยึดติดกับพื้นที่ดำเนินการ แต่ใช้หลักของกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนดความเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายป่าชุมชน , เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายด้านคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายสุขภาพ เป็นต้น

๓) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่

หมายถึง เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่าง ๆ ดังกล่าวมุ่งเน้น การดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์ นั้น ๆ ลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายประเภทนี้ สำหรับสังคมไทยอาจแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ได้ ๔ ภาคส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่

๓.๑) เครือข่ายภาครัฐ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา เครือข่ายกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เครือข่ายองค์กรอิสระของภาครัฐ เช่น สถาบันพระปกเกล้า สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

๓.๒) เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เช่น สภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม สมาคมผู้ส่งออก เครือข่าย SME ฯลฯ

๓.๓) เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเพื่อนตะวันออก เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ เครือข่ายด้านแรงงานสวัสดิการสังคม เครือข่ายมูลนิธิ YMCA ฯลฯ

๓.๔) เครือข่ายภาคประชาชน เช่นเครือข่ายปราชญ์อีสาน เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายสมัชชาคนจน เป็นต้น

๒.๑.๖ ลักษณะของเครือข่าย

เสรี พงศ์พิศ^{๑๒} กล่าวว่า เครือข่ายทุกประเภท ทุกแบบ ทุกเครือข่าย มีลักษณะร่วมกัน ๕ ประการ ดังนี้

๑) เป็นกลุ่ม องค์กร หรือบุคคลที่มาร่วมกัน เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน

๒) เป็นเวที เพื่อกิจกรรมทางสังคม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๓) ดำรงอยู่ได้ยาวนาน ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่ง ที่ต่อเนื่องไม่ใช่แบบเฉพาะกิจ

๔) สมาชิกมีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกัน และร่วมรับผิดชอบ

๕) มีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกันและความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน รวมทั้งเครื่องมือหรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้ร่วมกัน

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า เครือข่าย หมายถึง ความร่วมมือของกลุ่มบุคคล องค์กร และหน่วยงาน ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการ ความรู้ และวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จจากการร่วมมือ

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม

๒.๒.๑ ความหมายของวัฒนธรรม

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้หลายท่าน ทั้งความหมายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้

วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นและสั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนาน ตั้งแต่ภาษาศาสนาขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย ศิลปะ จริยธรรม ตลอดจนวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ จนกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่คนในสังคมได้เลือกสรรปรับปรุงแก้ไขจนถือว่าเป็นสิ่งที่ดำรงเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมายาวนาน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกันและสามารถประยุกต์ใช้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในปัจจุบันซึ่งการพัฒนาารูปแบบวัฒนธรรมการปกครองเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตการประกอบอาชีพ เนื่องจากการเข้ามาของความทันสมัยและนโยบายของรัฐในการส่งเสริมสืบสานประเพณีวัฒนธรรมและที่สำคัญได้ส่งผลให้ประชาชนปรับเปลี่ยนบริบทความเป็นดั่งเดิมตามความทันสมัยใหม่ๆที่เข้ามาแต่ก็ยังคงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจดังนั้น

^{๑๒} อ้างแล้ว, เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย, หน้า ๒๐๑.

วัฒนธรรม จึงหมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีการความสุขทางใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้น อาจเริ่มมาจากเอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นต้นแบบแล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมาและอาจมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือพัฒนาให้วัฒนธรรมเป็นไปตามความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ^{๑๓}

วัฒนธรรม โดยทั่วไปหมายถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์ และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัด และมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรม และสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย และความเหมาะสม

คำว่า “วัฒนธรรม” มาจากภาษาอังกฤษ คำว่า “Culture” คำนี้มีรากศัพท์มาจาก “Cultura” ในภาษาละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง ซึ่งอธิบายได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านภาษาศาสตร์ “วัฒนธรรม” เป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ ๒ คำเข้าด้วยกัน ได้แก่

๑) วัฒนธรรม หรือ วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม รุ่งเรือง

๒) ธรรมะ หรือ ธรรม หมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ

ฉะนั้น เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมตามความหมายนี้จึงหมายถึง ความเป็นระเบียบ การมีวินัย เช่น เมื่อกล่าวถึงบุคคลหนึ่งว่า เป็นคนมีวัฒนธรรม ก็มักจะหมายความว่า เป็นที่มีระเบียบวินัย เป็นต้น ในด้านสังคมศาสตร์ วัฒนธรรมมีความหมายกว้างขวางมาก กล่าวคือ วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต (Way of life) ของมนุษย์ในสังคม และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกๆ อย่างรวมทั้งบรรดาผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และความรู้ต่างๆ เป็นต้น^{๑๔}

เสฐียร โกเศศ^{๑๕}(พระยาอนุมานราชธน) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า วัฒนธรรมไว้หลายแนว ดังนี้

๑) วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของส่วนรวม

๒) วัฒนธรรม คือ วิถีแห่งชีวิตมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้

๓) วัฒนธรรม คือ สิ่งอันที่เป็นผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบทอดเป็นประเพณีกันมา

^{๑๓} อรุณี ต้นศิริ, วัฒนธรรมถิ่นวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช), ๒๕๔๙, หน้า ๒๓.

^{๑๔} อานนท์ อาภาภิรม, สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, ๒๕๑๙), หน้า ๑๑๒.

^{๑๕} กรมศิลปากร, องค์การคำของคุรุสภา และมูลนิธิเสฐียรโกเศศ นาคะประทีป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๑), หน้า ๗๖.

๔) วัฒนธรรม คือ ความคิด ความรู้สึก ความประเพณีและกิจกรรม หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม คงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น

๕) วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

พระยาอนุนามราชชน^{๑๖} กล่าวว่า “วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้เลียนแบบกันได้เอาอย่างกันได้”

อุทัย หิรัญโต^{๑๗} กล่าวว่า “วัฒนธรรมคือ มรดกทางสังคมที่ได้ตกทอดมาเป็นสมบัติของมนุษย์ในสมัยปัจจุบัน และนำมาใช้ในการครองชีวิตเป็นแบบแผนแห่งการครองชีวิต (Design of Living) หมายความว่า วัฒนธรรมเป็นแบบฉบับที่ทำการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ไปว่าจะต้องทำอย่างไร และทำอย่างไร คิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร อะไรดี อะไรชั่ว วัฒนธรรมมิได้หมายความว่าผู้ประพฤติปฏิบัติงานได้เหมาะสม หรือความเป็นผู้มีจิตใจสูงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างและรับมาปฏิบัติสืบต่อมา”

ยุทธ ศักดิ์เดชยันต์ ได้กล่าวว่า “วัฒนธรรม รวมถึงความคิด และแบบแผนพฤติกรรมทุกอย่างที่ตกทอดสืบต่อกันมาโดยทางการสื่อสารหรือส่งสัญลักษณ์ ไม่ตกทอดโดยกรรมพันธุ์ เราเรียนรู้ วัฒนธรรมโดยอาศัยคำพูด ท่าทาง เช่น การที่นักก่อสร้างรังได้นั้นเป็นการตกทอดทางกรรมพันธุ์ แต่การที่มนุษย์รู้จักสร้างบ้านพักที่อยู่อาศัยนั้นเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม”

พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต)^{๑๘} ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมเมื่อคราวแสดงปาฐกถาพิเศษ ๑๐๐ ปี ของพระยาอนุนามราชชน เรื่อง “วัฒนธรรม กับการพัฒนา” ไว้เป็นหลายนัยอย่างน่าพิจารณา ดังนี้

๑) วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ

๒) วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรมภูมิปัญญา ทั้งหมดที่ได้ช่วยใ้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไป และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

๓) วัฒนธรรม คือผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

๔) วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้นๆ

^{๑๖} พระยาอนุนามราชชน, ความหมายของวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๒), หน้า ๒๓.

^{๑๗} อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒.

^{๑๘} พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔.

เอกสารของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แสดงความหมายของวัฒนธรรมไว้ต่างกัน เช่น

(๑) วัฒนธรรม เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรู้คิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกันยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ

(๒) วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างของสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น^{๑๙}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒^{๒๐} ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่า สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมในการแต่งกาย หรือวิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมชาวเขา

จอมพล ป. พิบูลสงคราม^{๒๑} กล่าวว่า “วัฒนธรรมของชาติเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเจริญงอกงามใหญ่หลวงของชาติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก วัฒนธรรมไม่เป็นแค่เครื่องหมายภายนอก ไม่เป็นแค่เพียงสิ่งซึ่งอวดโลกว่าเป็นชนชาติเจริญเท่านั้น วัฒนธรรมมีผลลึกซึ้งเข้าไปถึงชีวิตจิตใจคน วัฒนธรรมเป็นเครื่องผดุงศีลธรรม เป็นปัจจัยแห่งความเจริญงอกงาม และความแข็งแรงมั่นคงของชาติบ้านเมือง”

นิคม มุสิกคามะ^{๒๒} ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” คือวิถีชีวิตของคน เกิดจากกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคมหรือกลุ่มชน โดยรวมเอามิติทางด้านจิตใจ วัตถุ ภูมิปัญญาและอารมณ์เข้าไว้ด้วยกันจนเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของสังคมนั้น มิใช่เพียงเรื่องของศิลปะและวรรณกรรม หากหมายรวมถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ระบบค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และความเชื่อต่างๆ

สรุปได้ว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงถึงวิถีชีวิตนั้นอาจมาจากเอกชน หรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิด

^{๑๙} คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕.

^{๒๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๒๒.

^{๒๑} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ), จอมพลป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์), ๒๕๔๔.

^{๒๒} นิคม มุสิกคามะ, แนวทางการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

ความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษาหรือดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิม จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

๒.๒.๒ ที่มาของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีในสังคมมนุษย์เท่านั้น สัตว์ไม่มีวัฒนธรรมเหมือนมนุษย์ หรือสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาไม่ได้ แต่มีมนุษย์มีวัฒนธรรม หรือสร้างวัฒนธรรมได้นั้น สาเหตุมาจากเปรียบเทียบกับสัตว์ ในการมองสิ่งต่างๆ มีความสามารถใช่มือและนิ้วอย่างอิสระ มีอายุยืนยาว มีมันสมองที่สามารถคิดค้นเรียนรู้ได้ดี และสามารถถ่ายทอดโดยใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน มีความสามารถในการคิดพิจารณาไตร่ตรอง มีความจำ มีการทดลองค้นคว้า ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมหรือการอยู่ร่วมกันได้ดี สิ่งเหล่านี้เองจึงทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์

แนวคิดเรื่องที่มาของวัฒนธรรมนี้ ได้มีผู้รู้ให้แนวคิดแตกแยกออกไปหลายทางด้วยกัน แต่มีแนวความคิดที่สำคัญอยู่ ๒ ทางด้วยกัน คือ

๑) **ทฤษฎี Parallelism** ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นในที่ต่างๆ พร้อมกัน เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์คล้ายกันมาก ฉะนั้นจึงมีความคิดที่คล้ายกัน มนุษย์ที่อยู่ในสถานที่ต่างๆ ย่อมสามารถก่อสร้างวัฒนธรรมของตนขึ้นมาได้ จะเห็นได้จากการประดิษฐ์สิ่งของอย่างเดียวกันในสถานที่ต่างกัน จะแตกต่างกันเฉพาะในรูปลักษณะของการประดิษฐ์สิ่งนั้นๆ เช่น ชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำก็มักจะสร้างเรือเป็นพาหนะในชีวิตประจำวันของตน รูปร่างของเรืออาจจะแตกต่างกัน แต่ประโยชน์ใช้สอยเหมือนกัน^{๒๓}

๒) **ทฤษฎี Diffusionism** ทฤษฎีนี้มีแนวความคิดที่ว่าวัฒนธรรมเกิดจากศูนย์กลางที่ใดที่หนึ่งเพียงแห่งเดียว และแพร่กระจายไปในชุมชนต่างๆ อาจเป็นกระบวนการค่อยเป็นค่อยไปหรือแพร่กระจายไปอย่างกว้างขวาง โดยจากการประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ หรือเกิดสถาบันใหม่ โดยที่สถานที่ที่อยู่ใกล้เคียงหรืออยู่ห่างไกลได้นำวัฒนธรรมนั้นไปดัดแปลงใช้จนกระทั่งวัฒนธรรมนั้นแพร่หลายครอบคลุมไปทั่วโลก กลไกของการแพร่กระจายวัฒนธรรมนี้ได้แก่ การอพยพ ล่าอาณานิคม การทำสงคราม การเผยแพร่ศาสนา การติดต่อการค้าขาย เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วเนื้อหาวัฒนธรรมมีแนวโน้มที่จะแพร่หลาย แต่ก็ได้ราบรื่นโดยตลอด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก ชุมชนอยู่ห่างไกลเกินไป ประชาชนเกิดการต่อต้านวัฒนธรรมใหม่ เพราะยังมิเห็นถึงประโยชน์ หรืออาจจะต่อต้านเพราะเห็นว่าวัฒนธรรมที่มีอยู่มีคุณค่ามีประโยชน์แล้ว หรือรู้สึกขัดกับลักษณะของวัฒนธรรมที่หลั่งไหลเข้ามา เช่น ในกรณีสังคมไทยซึ่งได้รับอิทธิพลจากสังคมตะวันตกในเรื่องการดื่มน้ำชา กาแฟ แต่ยังไม่แพร่หลายในหมู่คนสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบชนบทยังนิยมกินหมากหรืออมเมี่ยงอยู่ เพราะแต่ละชุมชนเคยชินกับวัฒนธรรมของตนและเห็นว่ามีคุณค่าเหมือนกัน และใช้แทนกันได้อยู่แล้ว^{๒๔}

๒.๒.๓ ลักษณะของวัฒนธรรม

^{๒๓} สุนทร วงศ์ไวยวรรณ, วัฒนธรรมองค์การ แนวคิด งานวิจัยและประสบการณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๒๔} สุนทร วงศ์ไวยวรรณ, วัฒนธรรมองค์การ แนวคิด งานวิจัยและประสบการณ์, หน้าเดียวกัน.

วัฒนธรรมมีลักษณะสำคัญหลายประการ ดังนี้

๑) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ อีกนัยหนึ่งคือ “มนุษย์จะอยู่โดยปราศจากวัฒนธรรมไม่ได้” หรือ “วัฒนธรรมกับมนุษย์จะต้องอยู่ควบคู่กันไป เสมือนเงากับตัวที่ทิ้งกันไม่ได้”

๒) วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด และไม่ใช่สิ่งที่อาจถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ ดังนั้นนิสัยและความสามารถต่างๆ ของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเรียนรู้หรือขบวนการ สังคมกรรม (Socialization)

๓) วัฒนธรรมของแต่ละสังคม มีความแตกต่างกันและความแตกต่างนี้ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบพิจารณาว่าวัฒนธรรมใดดีกว่ากัน เพราะวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีความเหมาะสมถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม แนวความคิดที่ว่า วัฒนธรรมทุกวัฒนธรรมมีส่วนดีเป็นของตนเอง ซึ่งเรียกว่า “วัฒนธรรมสัมพัทธ์” แนวความคิดนี้มุ่งที่จะลบล้างความคิดเห็นที่ว่า วัฒนธรรมของตนเองดีกว่าวัฒนธรรมของคนอื่น (Ethnocentrism)

๔) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงมักจะเป็นไปได้ ๒ วิธีคือ

(๔.๑) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในวัฒนธรรมเอง เช่น การประดิษฐ์คิดค้น

(๔.๒) การเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก เช่น การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่น เป็นการเลียนแบบวัฒนธรรมอื่นๆ มาใช้

๕) วัฒนธรรมเป็นผลรวมของแบบแผนและแนวการดำเนินชีวิตของหลายๆ อย่างในสังคมเข้าด้วยกัน ถ้าสมาชิกในสังคมส่วนใหญ่ยึดถือเป็นแบบอย่างเดียวกันเรียกววัฒนธรรมนั้นว่า “วัฒนธรรมใหญ่” หรือ “วัฒนธรรมรวม” และภายหลังวัฒนธรรมใหญ่ยังแบ่งเป็น “วัฒนธรรมย่อย” หรือ “วัฒนธรรมรอง” ด้วย^{๒๕}

๒.๒.๔ ประเภทของวัฒนธรรม

ประเภทขอวัฒนธรรม แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ^{๒๖} คือ

๑) วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Culture) ซึ่งได้แก่สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่างๆ ที่มนุษย์คิดค้นผลิตขึ้นมา เช่น สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน อาวุธยุทโธปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นต้น

๒) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non – material Culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม แนวคิด ภาษา ความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ลัทธิการเมือง กฎหมาย วิธีการกระทำและแบบแผนในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) ที่มองเห็นไม่ได้

การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภท ดังกล่าวข้างต้น นักสังคมวิทยาบางท่านเห็นว่า แนวคิดที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ นั้นคลุมเครือ จึงได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้ คือ

^{๒๕} เอกรินทร์ สัมहाศาล และคณะ, สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

๑) วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material) ได้แก่ วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในสังคม เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค

๒) วัฒนธรรมความคิด (Idea) หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ความเชื่อต่างๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม การเชื่อถือโชคกลาง ตลอดจนเรื่องลี้ลับ นิยายปรัมปรา วรรณคดี สุภาษิต และอุดมการณ์ต่างๆ เป็นต้น

๓) วัฒนธรรมด้านบรรทัดฐาน (Norm) เป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดเอาไว้ไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทย่อยๆ ดังนี้

(๓.๑) วัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความประพฤติหรือมารยาททางสังคม เช่น การไหว้ การจับมือทักทาย การเข้าแถว การแต่งชุดดำไปงานศพ เป็นต้น

(๓.๒) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย (Legal Culture) เป็นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบและกฎเกณฑ์เพื่อให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

(๓.๓) วัฒนธรรมเกี่ยวกับจิตใจและศีลธรรม (Moral Culture) วัฒนธรรมประเภทนี้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ ได้แบ่งประเภทวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ประเภท^{๒๗} ได้แก่

๑) คติธรรม (Moral) คือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตส่วนใหญ่เป็นของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความกตัญญู ความอดทน ทำดีได้ดี เป็นต้น

๒) เนติธรรม (Legal) คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๓) สหธรรม (Social) คือวัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทต่างๆ ที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่างๆ ในสังคม

๔) วัตถุธรรม (Material) คือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ สะพาน ถนน รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น^{๒๘}

๒.๒.๕ สาขาของวัฒนธรรม

ปัจจุบันเพื่อสะดวกแก่การศึกษาและส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งออกเป็น ๕ สาขา คือ

๑) สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย เป็นต้น

^{๒๗} เอกกรินทร์ สัมมาศาล และคณะ, สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, หน้า ๒๔.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

๒) สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น

๓) สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

๔) สาขาคหกรรมศิลป์ ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร ความรู้เรื่องการแต่งกาย การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การดูแลบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ความรู้เรื่องยา การรู้จักใช้ยา ความรู้ในการอยู่รวมกันเป็นครอบครัว เป็นต้น

๕) สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การละเล่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง การเลี้ยงนกเขา ไม้ดัดต่างๆ เป็นต้น^{๒๙}

๒.๒.๖ องค์ประกอบของวัฒนธรรม

องค์ประกอบของวัฒนธรรมโดยทั่วไป มี ๔ ประการ คือ

๑) องค์คติ (Concept)

องค์คติ หมายถึง ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด สมควรหรือไม่ ซึ่งแล้วแต่ว่ากลุ่มใดจะใช้อะไรเป็นมาตรฐาน (Normal) ในการตัดสินใจหรือเป็นเครื่องวัด เช่น ความเชื่อในเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

๒) องค์พิธีการ (Usage)

องค์พิธีการ หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และแสดงออกมาในรูปพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีศพ มักจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตลอดจนพิธีการแต่งกาย และการรับประทานอาหาร เช่น การแต่งกายเครื่องแบบของทางราชการ หรือการแต่งกายเครื่องแบบเต็มยศในงานรัฐพิธีต่างๆ เป็นต้น

๓) องค์การ (Association or Organization)

องค์การ หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการมีกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ มีวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินงานไว้เป็นที่แน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมซับซ้อน (Complex Society) เช่น องค์การสหประชาชาติ ซึ่งเป็นองค์การที่ใหญ่ที่สุด สมาคมอาเซียน สหพันธ์กรรมการ หน่วยราชการ โรงเรียน วัด จนถึงครอบครัว ซึ่งเป็นองค์การที่มีขนาดเล็กที่สุด และใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด

๔) องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects)

องค์วัตถุ เป็นวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ มีรูปร่างที่สามารถสัมผัสจับต้องได้ เช่น บ้าน โรงเรียน ถนน เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ อาวุธ ตลอดจนผลผลิตทางด้านศิลปกรรมของมนุษย์^{๓๐}

๒.๒.๗ หน้าที่ของวัฒนธรรม

หน้าที่ของวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งได้สืบทอดต่อกันมาอย่างรุ่นหลัง วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนเครื่องหล่อหุ้มสังคม ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ เพราะฉะนั้นจึงอาจ

^{๒๙} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี, (กรุงเทพมหานคร : กรม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

^{๓๐} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี, หน้า ๒๓.

กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีสังคม หรือที่ใดมีวัฒนธรรมที่นั่นก็มีสังคม ที่ใดมีสังคมที่นั่นก็มี วัฒนธรรม เท่ากับเป็นของสิ่งเดียวกันที่มีสองด้านแยกกันเ็นทางปฏิบัติไม่ได้ หน้าที่ของวัฒนธรรมที่พึงมีต่อสังคมพอสรุปได้ดังนี้

๑) เป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน เช่น รูปแบบของครอบครัวว่า ชายจะมีภรรยาได้กี่คน หรือ หญิงจะมีสามีได้กี่คน เป็นต้น

๒) เป็นตัวกำหนดบทบาท ความสัมพันธ์ของมนุษย์ เช่น ในสังคมไทยผู้ชายจะบวชเรียนเมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี หรือการที่เด็กต้องแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่หรือผู้มีอายุมากกว่า เป็นต้น

๓) ทำหน้าที่ควบคุมสังคม เช่น การมีประเพณีต่างๆ ให้ประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่ฝ่าฝืนจะได้รับ การตำหนิจากสังคม เช่น การกระทำของหญิงที่หนีตามผู้ชาย โดยไม่มีการขออนุญาตตามประเพณีนั้น เป็นการสมควรที่จะได้รับการตำหนิจากสังคม เพื่อนบ้าน อาจจะไม่คบค้าสมาคมด้วย ฯลฯ เป็นต้น

๔) ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมาย สัญลักษณ์ ที่แสดงว่าสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากอีกสังคมหนึ่ง เช่น สังคมไทยทักทายด้วยการไหว้ สังคมอิเบตทักทายด้วยการแลบลิ้น สังคมตะวันตกทักทายด้วยการจับมือ เป็นต้น

๕) ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เกิดเป็นปึกแผ่นความจงรักภักดี และอุทิศตนให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่รอด

๖) วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและหล่อหลอมบุคลิกภาพของสังคมให้กับสมาชิก

๗) ทำให้สมาชิกแต่ละคนและแต่ละสังคมได้ตระหนักถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการมีชีวิตของคน เช่น สังคมไทยพุทธเชื่อว่าเกิดมาแล้วต้องชดใช้กรรม ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับชีวิตของคน เขาก็เชื่อว่าเป็นเรื่องของกฎแห่งกรรม

๘) สร้างหรือจัดรูปแบบความประพฤติและการปฏิบัติร่วมกัน โดยบุคคลไม่จำเป็นต้องคิดหาวิธีประพฤติปฏิบัติโดยไม่จำเป็น รูปแบบความประพฤติที่สังคมเคยกระทำอย่างไร หน้าที่ของสมาชิกในสังคมก็คือ การปฏิบัติตาม^{๓๑}

๒.๒.๘ ปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม

ปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม โดยทั่วไป^{๓๒} มีดังนี้

๑) สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนเราอย่างยิ่ง เพราะคนเราจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ การปรับตัวในการดำรงชีวิตนี้เอง ก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ ตัวอย่างเช่น การสร้างที่อยู่อาศัย พื้นที่ในภาคกลางเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง คนในสมัยก่อนจึงได้สร้างเรือนให้ยกพื้นสูง เพื่อป้องกันน้ำท่วมตัวเรือนมีหลังคาทรงสูง เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก เมื่อมีฝนตก น้ำฝนไหลลงได้เร็ว ไม่ค้างอยู่บนหลังคา

^{๓๑} เสาวภา ไพทยวัฒน์, **พื้นฐานวัฒนธรรม : แนวทางอนุรักษ์และพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑.

^{๓๒} เสาวภา ไพทยวัฒน์, **พื้นฐานวัฒนธรรม : แนวทางอนุรักษ์และพัฒนา**, หน้า ๑๒.

ส่วนทางภาคใต้มีสภาพภูมิประเทศเป็นคาบสมุทร และมีทะเลขนานทั้งทางด้านตะวันตกและด้านตะวันออก ทำให้มีฝนตกชุกและประสบภัยจากลมพายุอยู่บ่อยครั้ง คนในภาคนี้จึงปลูกเรือนที่มีหลังคาทรงเตี้ยและลาดชันเพื่อไม่ให้ด้านลม เสาเรือนไม่นิยมฝังลงดิน แต่จะวางบนฐานที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง(ปัจจุบันนิยมใช้แท่งซีเมนต์หล่อ) เพื่อไม่ให้เสาผุพังเร็ว การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ พื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง มีแหล่งน้ำหลายแห่ง จึงเกิดภูมิปัญญาในการคิดเครื่องมือจับสัตว์น้ำรูปแบบต่างๆ เช่น แห อวน ลอบ ยอ ไร่สำหรับดักจับสัตว์น้ำ ส่วนภาคใต้มีฝนตกชุก ในพื้นที่น้ำจึงมีระดับน้ำสูง จึงมีการประดิษฐ์เครื่องมือที่เรียกว่า แกระ ซึ่งใช้สำหรับตัดรวข้าว

๒) ทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นปัจจัยพื้นฐาน สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะคนเราจะนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ในการดำรงชีวิตในรูปแบบต่างๆ เช่น

(๒.๑) นำวัสดุที่มีในท้องถิ่น มาจักสานเป็นภาชนะหรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน

(๒.๒) ในแหล่งที่มีดินเหนียว จะนำดินเหนียวจะทำเครื่องปั้นดินเผา

(๒.๓) นำพืชผักสมุนไพรในท้องถิ่นมาประกอบอาหารและทำยารักษาโรคตัวอย่างเช่น การนำทรัพยากรธรรมชาติมาสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น คนในแต่ละท้องถิ่นรู้จักนำวัสดุท้องถิ่นมาจักสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ในการดำรงชีวิต เช่น คนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นิยมกินข้าวเหนียว จึงมีการสานกระติบข้าวเหนียว เพื่อใช้เก็บข้าวเหนียว โดยนำไม้ไผ่ที่มีมากในท้องถิ่นมาเป็นวัสดุ คนไทยในสมัยก่อนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องทำงานกลางแจ้งจึงมีการสานอบไว้ใส่ใส่บังแดด วัสดุที่นำมาทำ ได้แก่ ใบจาก ใบลาน ซึ่งหาได้ง่ายในท้องถิ่น งอบนี้คนไทยมีใช้กันทั่วทุกภาค เพียงแต่รูปร่างแตกต่างกันไป

๓) ศาสนา ที่คนในสังคมนับถือ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เช่น ภาคเหนือมีความเชื่อเรื่องการนับถือผี จึงมีประเพณีหรือพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ภาคกลางทำเกษตรกรรมมีความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่โพสพ จึงมีประเพณีเกี่ยวกับพระแม่โพสพ ทางภาคอีสานมักเกิดภาวะฝนแล้งจึงมีประเพณีแห่หางแมว ประเพณีบุญบั้งไฟเพื่อขอฝน^{๓๓}

๒.๒.๙ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่ง โดยวิธีการศึกษาจะกล่าวถึงสาเหตุของการแพร่กระจาย ปัจจัยที่สนับสนุนการแพร่กระจาย และผลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมภายใต้หลักการพื้นฐานที่ว่า วัฒนธรรมคือความคิด และพฤติกรรมที่เป็นผลของความคิดย่อมแพร่ไปตามการเคลื่อนย้ายของผู้คน โดยปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการแพร่กระจายของวัฒนธรรมมีดังต่อไปนี้^{๓๔}

๑) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ต้องไม่เป็นอุปสรรคในการติดต่อกันของผู้คน

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๓๔} นิยพวรรณ วรรณศิริผลวัฒน์, ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม, ศูนย์วิทยบริการสาละยุดิธรรม (ศาลแขวงพระนครเหนือ), ๒๕๔๐, หน้า ๔-๖.

๒) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ บุคคลย่อมมีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่นๆ ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ มีการเคลื่อนย้ายผู้คนไปสู่ดินแดนที่มีสภาพดีกว่า หรืออาศัยปัจจัยทางเศรษฐกิจผู้คนจึงจะไปสู่ท้องถิ่นอื่นได้

๓) ปัจจัยทางสังคม เช่น การแต่งงาน สงคราม ภัยธรรมชาติ ความขัดแย้ง ความอดอยาก เหล่านี้ย่อมส่งผลให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนไปสู่ถิ่นอื่น และนำวัฒนธรรมของตนเองติดตัวไปด้วย

๔) การคมนาคมขนส่ง ถ้าการคมนาคมเป็นไปโดยสะดวก ย่อมเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้เกิดการเดินทางของผู้คนง่ายขึ้น ทำให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมากขึ้น

อย่างไรก็ตามทฤษฎีการแพร่กระจายไม่ได้ถือว่าบุคคลใดคิดขึ้นมาโดยตรง เพราะขณะที่เกิดทฤษฎีนี้ขึ้นในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ นั้น เกิดขึ้นจากหลายกลุ่มความคิดในหลายประเทศในเวลาใกล้เคียงกัน โดยหลักๆ สามารถจัดได้เป็น ๓ กลุ่มความคิด คือ

กลุ่มนักคิดจากประเทศอังกฤษ ได้แก่ อีเลียต สมิท (G.Elliott Smith) วิลเลียม เจ เพอร์รี่ (William J.Perry) และ ดิบบีเลีย เอช อาร์ ริเวอร์ (W.HR.Rivers) ได้แก่ วิลเฮม ชมิดท์ (Wilhelm Schmidt) และฟริตซ์ แกรบ (Fritz Graeb) และนักคิดอเมริกา ได้แก่ คลาร์ก วิสเลอร์ (Clack Wissler) และอัลเฟรด โกรเบอร์ (Alfrade Kroeber) ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันไป ดังนี้ สำนักอังกฤษ Elliot Smith, William J. Perry และ Rivers มีความเห็นว่าอียิปต์ ถือเป็นจุดกำเนิดอารยธรรมขั้นสูงสุด ที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายไปยังชนชาติต่างๆ ในโลก ด้วยการติดต่อค้าขายกันทำให้ความรู้ ศิลปะวิทยาการต่างๆ แพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก

สำนักเยอรมนี โดย Fritz Graeb และ Wilhelm Schmidt ชาวเยอรมัน และออสเตรเลีย มีความเห็นว่าจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมมิได้มีเพียงจุดเดียวแต่มีหลายจุด แต่ละจุดแพร่กระจายวัฒนธรรมของตนเองไปรอบๆ เป็นวงกลม เรียกว่า วงรอบวัฒนธรรม (Culture Circle หรือ Kulturekreis) ทั้งสองกลุ่มมองว่าวัฒนธรรมส่วนใหญ่เกิดจากการหยิบบ่ม ส่วนสำนักอเมริกัน โดย Clack Wissler และ Alfrade Kroeber มองว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากศูนย์กลาง หรือจุดกำเนิดไปยังเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เกิดการยอมรับในสังคมนั้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานของคน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปได้ทุกที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ และในที่มนุษย์สามารถเดินทางไปถึง โดยที่คนสามารถสร้างวัฒนธรรมได้ทุกที่ไม่จำเป็นต้องกระจายในรูปแบบวงกลม^{๓๕}

อมรา พงศาพิชญ์^{๓๖} กล่าวว่า การยืมวัฒนธรรมและการรับวัฒนธรรมจากสังคมข้างเคียง เป็นผลจากการที่วัฒนธรรมแพร่กระจายออกไป วัฒนธรรมในสังคม ก เริ่มขยายอิทธิพลไปยังสังคม ข และ ค ตามลำดับ ในระยะแรกสมาชิกของสังคม ข และสังคม ค จะรับวัฒนธรรมสังคม ก โดยการหยิบบ่ม แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปนานๆ เข้าอาจรับเอาเป็นของตัวเองโดยถาวร หมายความว่าได้เกิดการกระจายทางวัฒนธรรมจากจุดเริ่มต้นในสังคมหนึ่ง ไปยังสังคมอื่นๆ การกระจายทางวัฒนธรรมนี้

^{๓๕} นิยพรรณ วรณศิริผลวัฒน์, ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม, หน้า ๔.

^{๓๖} อมรา พงศาพิชญ์, อุทัย ดุลยเกษม(บรรณาธิการ), คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗), หน้า ๕๘.

อาจเกิดขึ้นได้จากหลายๆ จุด ที่เห็นได้ชัดก็คือวัฒนธรรมของชาวยุโรป ซึ่งระยะแรกจะมีวัฒนธรรมแองโกล วัฒนธรรมเยอรมัน วัฒนธรรมฝรั่งเศส เมื่อเกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมเหล่านี้ออกไป วัฒนธรรมของประเทศกลุ่มนี้คล้ายคลึงกัน เรียกว่า วัฒนธรรมตะวันตก

สรุปได้ว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้จากปัจจัยต่างๆ เป็นตัวกระตุ้นและเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของมนุษย์ นำความเชื่อทางวัฒนธรรมติดตัวไปเผยแพร่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ หรือการแลกเปลี่ยนค้าขายทำให้วัฒนธรรมเกิดการหลั่งไหล และผสมผสานเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน จนเป็นวัฒนธรรมที่ยอมรับทางสังคม เป็นการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากที่หนึ่งไปสู่อีกแหล่งในลักษณะวัฒนธรรมที่เจริญหรือมีพลังมากกว่าแพร่ไปสู่วัฒนธรรมที่ด้อยกว่าหรืออ่อนแอกว่า ทั้งนี้การที่สังคมใดจะสามารถรับเอาวัฒนธรรมอื่นได้มากน้อยหรือรวดเร็วเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทความเข้มแข็งภายในของวัฒนธรรมนั่นเอง ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้วิจัยอธิบายปัจจัยและรูปแบบของการส่งผ่านวัฒนธรรมทางความเชื่อจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่งได้

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

๒.๓.๑ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้กล่าวถึง ความเข้มแข็งของชุมชนว่า เป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการพัฒนา ทั้งนี้เพราะว่าความเข้มแข็งของชุมชนจะแก้ไขปัญหาทั้งในระดับชุมชน และพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศไปพร้อมกันอย่างบูรณาการ ความเข้มแข็งของชุมชนนี้เป็นรากฐานที่สำคัญของประชาสังคม (Civil Society) ที่ทุกคนเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคมร่วมกันและยังเห็นว่าการพัฒนาชุมชนและสังคมไม่อาจสำเร็จได้ โดยการกระทำเป็นเรื่อง ๆ แยกกันไป แต่ต้องทำเชื่อมโยงอย่างมีบูรณาการพร้อมกัน โดยมีความเข้มแข็งของชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนาจนผู้บริหารและนักพัฒนาได้กล่าวว่าเป็น “ทางเลือก สังคมไทย : คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน/ชุมชน” หรือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสร้างพลังให้ชุมชนในท้องถิ่น”^{๓๗}

ประเวศ วะสี ซึ่งได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง ไว้คือ การที่สมาชิกใน ชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง มีความสามารถพัฒนาศักยภาพของคน ในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และภาวะวิกฤตต่าง ๆ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากคนที่มี วัตถุประสงค์ร่วมกันเข้าร่วมคิด ร่วมทำมีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความร่วมมือกันในชุมชนจะ ทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ลักษณะ “ความเป็นชุมชน” (Civility) โดยความเข้มแข็ง ไม่ได้หมายถึง เฉพาะชาวบ้านเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึง องค์กรต่าง ๆ ทุกชนิด ซึ่งดำเนินการ เป็นไปในทางเดียวกัน^{๓๘}

^{๓๗} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, อ้างถึงใน ปรีชา วงศ์ทิพย์, การพัฒนาชุมชนประยุกต์ :แนวคิดและการบูรณาการ, (๒๕๕๙), หน้า ๘๑.

^{๓๘} ประเวศ วะสี, อ้างถึงใน โกวิทย์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑๗.

สัมพันธ์ เตะอะอิก และคณะ ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการรวมกลุ่มองค์กรในชุมชน ผู้นำมีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม มีอาชีพสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ครอบครัวมีความอบอุ่น มีความรักใคร่ปรองดองกัน มีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดองกัน อยู่พร้อมหน้าและมีสุขภาพที่แข็งแรง สมาชิกในชุมชนสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้ด้วยการมีส่วนร่วม^{๓๙}

สุจิตา บัวสุขเกษม กล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกมีความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา หรือร่วมกันพัฒนา เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน โดยสามารถบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หรือดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ได้ด้วยชุมชนเอง รวมถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหา ที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในชุมชนได้^{๔๐}

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ กล่าวว่า “ชุมชนเข้มแข็ง คือ กลุ่มคนในชุมชนต้องมีความสามารถที่จะเรียนรู้ สามารถปรับตัว แก้ไขปัญหา สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยรัฐเป็นผู้คอยสนับสนุน สร้างความสัมพันธ์แบบ Symmetrical มีความเป็นหุ้นส่วน แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ด้วยความเป็นธรรมของประชาชน รัฐกับชุมชนจะต้องอยู่ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลซึ่งกันและกัน”^{๔๑}

สนธยา พลศรี ให้ความหมายของชุมชนว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มทาง สังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียก เป็นอย่างอื่นมีความเกี่ยวข้องกันสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพัน เอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกันร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน^{๔๒}

กล่าวโดยสรุป ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการติดต่อสื่อสารการจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ การร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

๒.๓.๒ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

^{๓๙} สัมพันธ์ เตะอะอิก, “การวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน”, (เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการเรื่องการวิจัยเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ภาคเหนือ, ๒๕๔๕), ๑๐ -๑๑.

^{๔๐} สุจิตา บัวสุขเกษม, “แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความ เข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาตำบลหนองประดู่ อำเภอลำดวน จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐.

^{๔๑} ชาติชาย ณ เชียงใหม่, การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการนโยบายพื้นฐานแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

^{๔๒} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๒.

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมือง หรือชนบท รวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ในชุมชน มีการจัดการ และมีการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทางทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงความร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อ ชุมชนอื่น ๆ ในสังคมความเป็น “องค์กรชุมชน” หมายถึง กลุ่มหรือชมรมหรือสหกรณ์หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัคร ใจ ของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว โดยมีผู้นำหลายคนทั้งหญิงและชาย^{๔๓}

ความเข้มแข็งของชุมชนจะมีมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับชุมชนนั้นเมืองครชุมชนที่ เข้มแข็งเพียงใด ทั้งนี้้องครชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะต้องมีการเตรียมคนและชุมชนด้วยการ เสริมสร้างให้มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ปัญหาและการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุก ๆ ด้าน โดยมีหน่วยงานทั้งของภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคีการพัฒนาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ผนึกกำลังดำเนินการ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้าง กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและ มีการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรม หลัก ๆ ที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ดังนี้ การเสริมสร้างกระบวนการ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชน รวมกลุ่มกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษา ผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้ง ให้ความสำคัญต่อการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของ บุคลากรภาครัฐ จากการเป็นผู้สั่งการมาเป็น ผู้สนับสนุนชุมชนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนส่งเสริมและ สนับสนุนกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งเพื่อเผชิญ ปัญหาวิกฤติของชุมชน ได้แก่ หน่วยงานของ รัฐที่มีกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนในชุมชนต่าง ๆ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคีการพัฒนาต่าง ๆ การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและ สนับสนุนชุมชนได้มีการ เรียนรู้ และเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคม และสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหา ศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการ ของชุมชนรวมทั้ง การสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการในลักษณะนี้

^{๔๓} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัย ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘-๒๑.

ดังเช่น กิจกรรมของโครงการความร่วมมือไทย-สหประชาชาติ (Thai- UNCAP), โครงการกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) เป็นต้น

๒.๓.๓ องค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนจะอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วม ของประชาชน และใช้ทุนทางสังคมในการจัดการชุมชน เพื่อเอาชนะปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญ เมื่อชุมชนมีปัญหาก็จะรวมกลุ่มเพื่อระดมทรัพยากรในชุมชนมาใช้ร่วมกัน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม มิติด้านวัฒนธรรมและมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไม่เท่ากัน หรืออาจจะพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น นอกจากนี้เงื่อนไขและกระบวนการนำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติก็มีความแตกต่างกันไป จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ องค์การพัฒนาเอกชนและภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ได้พยายามให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งคณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤต คณะอนุกรรมการภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นชอบกรอบองค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

๑. มีบุคคลที่มีความหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนที่เป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
๒. การมีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยผลประโยชน์สาธารณะร่วมกันของสมาชิกในชุมชน
๓. การมีจิตสำนึกของการพึ่งพาตนเองและรักษาเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมกันทำและรับผิดชอบต่อกันในชุมชน
๔. การมีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมกันรับผิดชอบ
๕. มีการระดมการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
๖. การมีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลากหลายรูปแบบ
๗. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
๘. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
๙. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดต่อ ๆ กันจาก รุ่นสู่รุ่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีดังนี้

- ๑) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
- ๒) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
- ๓) มีกระบวนการชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกทั้งมวลเข้ามามีส่วนร่วมมีความ โปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

๔) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่าน กระบวนการของชุมชน

๕) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

๖) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

๗) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ในที่สุด ไม่ใช้การพึ่งพาตลอดไป

๘) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนอื่น ท้องถิ่นภาค ราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะของการมีสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานของชุมชนประสบความสำเร็จ^{๔๔}

๒.๓.๔ ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานของชุมชนประสบความสำเร็จ

จากการสอบถามผู้นำชุมชนและกลุ่มเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานของ ชุมชนประสบความสำเร็จนั้น พอสรุปได้ดังนี้

๑. การที่ผู้นำมีความเข้มแข็งนั้น โดยเฉพาะผู้นำชุมชน จะต้องเป็นผู้อุทิศเวลาและ ทำงาน ให้ชุมชนอย่างเอาใจจริงเอาใจ เป็นผู้มีคุณธรรม และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน ตลอดจนเป็นผู้สามารถประสานงานกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ เป็นอย่างดี ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนได้รับการยอมรับ ได้รับความศรัทธา และได้รับความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี

๒. คณะกรรมการในชุมชนทำงานร่วมกันเป็นทีม และมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ที่ชัดเจน และมีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของตนเองที่ดี ทำให้สามารถดำเนินการ กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเป็นไปได้อย่างดี

๓. คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้การยอมรับ และมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมใน โครงการ พัฒนาต่าง ๆ ที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มีผลต่อการพัฒนาของ ชุมชนจน ประสบความสำเร็จได้ง่าย

๔. สภาพทางสังคมของชุมชนเอื้ออำนวย โดยการที่เป็นชุมชนเก่าแก่ จะมีคนดั้งเดิม (ท้องถิ่น) ที่มีความผูกพันเป็นเครือญาติกันสูง มีความสามัคคีกัน ทำให้การช่วยเหลือสนับสนุน กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนกระทำได้ง่ายกว่าชุมชนอื่นในเขตพื้นที่เดียวกัน

๕. สภาพบ้านเรือนของชุมชนมีความเอื้ออำนวย เป็นชุมชนส่วนใหญ่มีบ้านเรือนที่อยู่กัน อย่างเป็นระเบียบและมีความหนาแน่น ซึ่งจะแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ทั่วไปที่ส่วนใหญ่แตกต่างไปจาก ชุมชนอื่น ๆ ที่ไม่กระจายตัวไปแบบชุมชนอื่น ๆ ทำให้ชุมชนนี้สามารถรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนา ต่าง ๆ ได้ง่ายกว่าชุมชนอื่น ๆ

^{๔๔} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัย ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๔), ๑๘-๒๑.

๖. สภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยความสะดวก โดยพื้นที่ตั้งของชุมชนตั้งอยู่บนที่ดอน แต่มีน้ำในลำคลองตลอดปี ที่เหมาะกับการทำสวน เลี้ยงสัตว์ ขณะที่พื้นที่ในชุมชนอื่น ๆ เป็นดินพรุ ทำให้ไม่เหมาะสมต่อสภาพการหากิน ทำให้พื้นที่ดอนเอื้อประโยชน์ต่อการทำมาหากินมากกว่าชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่เดียวกัน

๗. การได้การสนับสนุน ส่งเสริมจากภายนอกชุมชน โดยเฉพาะหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๘. การมีสื่อประชาสัมพันธ์ ที่ได้มีการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งมีส่วนต่อการสนับสนุนชุมชนได้มีความรู้ ความเข้าใจ ยอมรับและเข้ามาส่วนร่วมกิจกรรมการในชุมชนมาก ๆ

นอกจากนั้น อรทัย อาจอ่ำ ได้ทำการศึกษาเรื่อง องค์ประกอบและความสำเร็จในการสร้างกลุ่มและองค์กร เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยถอดบทเรียนจากนานและมหาสารคาม พบว่า ปัจจัย ที่ทำให้ชุมชนหรือหมู่บ้านเกิดความเข้มแข็ง^{๔๕} นั้นคือ

๑. สมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชนมีจิตสำนึกและตระหนักถึงปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน

๒. สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนหรือของกลุ่มหรือขององค์กร

๓. มีการระดมความคิดเห็น เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม

๔. ชุมชนมีการลงมือทำการแก้ไขปัญหาในชุมชนอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

๕. สมาชิกในชุมชน และชุมชนมีระบบการบริหารจัดการที่ดี

๖. การจัดทำโครงการต่าง ๆ สามารถสนองตอบต่อปัญหาของชุมชนหรือความต้องการของสมาชิก

๗. การเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นไปอย่างกว้างขวาง

๘. มีการจัดสรรผลประโยชน์ต่างอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน

๙. การบริหารงานในชุมชนมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการชุมชนได้

๑๐. ผู้นำชุมชนมีศักยภาพสามารถเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านได้

๑๑. ผู้นำชุมชนทำงานด้วยความเสียสละ อดทน และไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน

๑๒. สมาชิกในชุมชนมีความต้องการที่จะอยู่ร่วมกัน ไม่แบ่งพรรคพวก ไม่แบ่งแยก

๑๓. มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในชุมชน

๑๔. มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนของตนเองเพื่อให้ทันต่อการเรียนรู้ และเป็นภาคีกับหน่วยงานอื่น ๆ

๑๕. สมาชิกในชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ

๑๖. สมาชิกในชุมชนมีความชัดเจนต่อเป้าหมายของชุมชน

๑๗. สมาชิกในชุมชนมีความเอาใจใส่และสนใจต่อการดำเนินงานของกลุ่ม

^{๔๕} ประพันธ์ ภักดีกุล, รูปแบบและปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔.

๑๘. ได้รับการสนับสนุนการบริหารจัดการและการดำเนินการต่าง ๆ จากภายนอกชุมชน
 อย่างเป็นกระบวนการที่ถูกต้อง

๑๙. ไม่ถูกการแทรกแซงจากอิทธิพลหรือนักการเมืองภายนอกชุมชน

กล่าวคือ การส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถขับเคลื่อนชุมชนของตนเอง
 เพื่อไปสู่การพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน นั้นจะต้องมี

๑. การมีหน่วยงานภายนอกหรือนักพัฒนาชุมชนคอยให้การสนับสนุน

๒. คณะกรรมการชุมชนมีความซื่อสัตย์และเสียสละเพื่อส่วนรวม

๓. สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมการประชุมในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

๔. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มประชาชนในชุมชนมีความหลากหลาย

๕. สภาพทางสังคมมีความสงบไม่แตกแยก

๖. การได้ไปเรียนรู้ภายนอกชุมชนเพื่อนำมาปรับปรุงชุมชนของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์ ได้กำหนดตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน จาก

๖ เงื่อนไข^{๔๖} ได้แก่

๑. โครงสร้างทางสังคมแนวราบ

๒. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง

๓. ค่านิยมทางศาสนธรรม

๔. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต

๕. ระบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น

๖. กลไกที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา

โดยผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีลักษณะใน
 เขตเมืองอีก ๗ ประการเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่นที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ได้แก่

๑. ผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

๒. สมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของคณะกรรมการชุมชน

๓. ชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน

๔. ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง

๕. ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล

๖. ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม

๗. ชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

และกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน สามารถวัดได้จากปัจจัยพื้นฐานใน
 ชุมชนได้ดังนี้

๑. ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน

^{๔๖} อมรรรัตน์ มัททวิวงศ์, “แนวทางการจัดการชุมชนหมู่บ้านจัดสรรโครงการ “บ้านฉางเพลส” เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง”, สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ (สาขาพัฒนาชุมชน), (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗.

ที่เข้ามามีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ไม่ผูกขาดความคิด หรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือ เจ้าของชุมชน เกิดผู้นำที่มีความหลากหลาย คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตาม และคอยปกป้องฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวด หากแต่เป็นผู้นำที่ฝึกตนเอง เข้ากับชุมชนอย่างเหนียวแน่น และร่วมทำประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อชุมชน

๕. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นประชาสังคมนั้น ความสัมพันธ์ของคนไม่ว่าจะเป็นรูปองค์กรหรือเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมักมีความสัมพันธ์แนบรอบ คือ ไม่เป็นแนวดิ่ง ซึ่งต่างจากชุมชนที่ไม่เป็นประชาสังคมที่เป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่งหรือเป็นระบบอุปถัมภ์ ซึ่งก่อให้เกิดข้อมูลที่ไม่เชื่อถือได้น้อย รวมถึงการปกครองแบบมาเฟีย สร้างความหวาดกลัว หรือความเกรงใจให้กับสมาชิกในชุมชนส่งผลทำให้เศรษฐกิจการเมืองในชุมชน เกิดความล่าช้า

นภาพรณ์ หะวานนท์ ได้นำเสนอมิติความเข้มแข็งของชุมชนเป็น ๔ ด้าน คือ^{๔๘}

๑. มิติทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ศักยภาพของชุมชนในการจัดการระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตเพื่อการค้า คือ มีกลไกในการระดมเงินทุนของชุมชนเพื่อเป็นสินเชื่อให้กับสมาชิกในชุมชน มีการจัดระบบการผลิตสามารถลดต้นทุนการผลิตทั้งในเรื่องการใช้เครื่องมือ หรือเครื่องทุ่นแรงในการผลิต ความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าการเพิ่มแหล่งรายได้ให้มีความหลากหลาย

๒. มิติทางด้านสังคม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการที่จะจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน ให้สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมชุมชนไม่ว่าปัญหานั้นจักเกิดจากสมาชิก ภายในชุมชนหรือเกิดจากคนภายนอกชุมชนเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงเกาะเกี่ยวที่คนในชุมชนมีต่อกัน และสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนในการสร้างให้สังคมชุมชนดำรงตนอยู่ได้ (self-contained) อย่างมั่นคง มีสันติสุข มีความสามัคคีอันเป็นรากฐานของความเข้มแข็งของชุมชน

๓. มิติทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยสติ ปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญาและความภาคภูมิใจในชุมชน ชุมชนมีความสามารถในการปรับตัวจนสามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาได้ในลักษณะต่าง ๆ กัน

๔. มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถสร้างระบบการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนได้

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง โดยสรุป ๔ ประการ คือ ๑) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) กล่าวคือ การที่ชุมชนมีการเรียนรู้ และรู้เท่าทันชาวทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการที่ชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ๒) เป็นชุมชน ที่มีการจัดการตนเอง (Community Management) ด้วยระบบการบริหารจัดการในกิจกรรมที่สำคัญ

^{๔๘} นภาพรณ์ หะวานนท์, *วิธีวิทยาในการศึกษาปรากฏการณ์ความเข้มแข็งของชุมชน*, (ในองค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน : จากปรากฏการณ์สู่ทฤษฎีรากหญ้า, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕ (เอกสารอัดสำเนา).

๔ ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการขององค์กรภายในชุมชน การลงมือปฏิบัติตามแผนงาน และมีการประเมินผล ๓) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) กล่าวคือ ชุมชนมีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณ ซึ่งอาจหมายถึงความภักดี ความรัก ความหวงแหน ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในชุมชน ๔) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) กล่าวคือ เป็นชุมชนที่มีความสงบสุขและคนในชุมชนมีจิตใจที่เยือกเย็น มีคุณภาพ และมีคุณธรรม

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการประมวลเนื้อหาของแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้เนื้อหาจากนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศ นำมาเสนอในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมาย ประเภท และความสำคัญอื่น ๆ ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

จากประเด็นของความหมายที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้เนื้อหาจากนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศนำมาเสนอในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าว ไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสาร ในระบบเปิด กล่าวคือเป็นการสื่อสารสองทางทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ความหมายของการมีส่วนร่วม ๔ ประการ^{๔๙} ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปได้รับอำนาจ ที่จะคิดจะทำมากขึ้นไม่ว่าในเรื่องการเมือง หรืออำนาจในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใด ๆ

๒. การมีส่วนร่วมหมายถึง ต้องร่วมกันอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาคเท่าเทียมกันและควรมีส่วนร่วมด้วยอย่างแท้จริง / เข้มแข็ง (Active) มิใช่ร่วมอย่างผิวเผิน เฉื่อยชา (Passive)

๓. การมีส่วนร่วมหมายถึง ต้องร่วมตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการ จนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ (Entire Development Process)

๔. การมีส่วนร่วมมักเป็นสิ่งที่ ผู้ด้อยโอกาส ขอแบ่งอำนาจ จากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตตนให้ดีขึ้น

สรุป การมีส่วนร่วมตามความหมายดังกล่าว คือการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมโดยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่ร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วม

^{๔๙} อนุรักษ์ นิยมเวช, บทความเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

นั้น ต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^{๕๐} และมีความคล้ายคลึงกับความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า คือ กิจกรรมหรือกิจการที่ประชาชนกระทำหรือดำเนินการทางการเมือง โดยความสมัครใจหรือได้รับการจูงใจโน้มน้าวจากภายนอกเช่น บุคคลอื่น พรรคการเมือง หรือสถานการณ์ เพื่อต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจในกิจการต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยประชาชนได้กระทำการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางตรงและทางอ้อม อาจเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องและให้วิธีที่ถูกต้อง โดยได้รับการยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตามการกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารงานนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นโดยเน้นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองต้องเป็นการกระทำโดยสมัครใจ^{๕๑}

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดนักวิชาการต่างประเทศที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การกระทำต่าง ๆ ของพลเมืองที่ต้องการจะมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาล และระบบทางการเมืองจากการนิยามในลักษณะนี้ จะพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่เพียงแต่เป็นการกระทำหรือบทบาทของประชาชนจะมีอิทธิพลต่อผลที่ปรากฏออกมาในทางการเมือง แต่ยังรวมไปถึงลักษณะของการกระทำหรือบทบาทนั้น ๆ จะต้องเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนและกระทำอย่างเป็นพิธีการอีกด้วย ประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการมีส่วนร่วมโดยแสดงพฤติกรรมในทางการเมือง การปกครองของประชาชน เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนหรือกลุ่มตนให้มากที่สุด เป็นไปตามสิทธิที่มีระบอบการเมืองและกฎหมายรองรับ แต่ลักษณะของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมตามสิทธิของประชาชนอาจขยายผลเป็นความรุนแรงทางการเมือง ซึ่งผิดกฎหมายได้^{๕๒} โดยประเด็นที่มีความคล้ายคลึงและสอดคล้องกับ การมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๓ มิติ คือ มิติหนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ว่าอะไรควรทำ ทำอย่างไร มิติที่สอง มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา ลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจและมติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน^{๕๓}

ดังนั้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายหรือความต้องการเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน และในการทำกิจกรรมนั้นจะต้องบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในการอธิบายการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน สำหรับการวิจัยในครั้งนี้

^{๕๐} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐานเทคนิค, (เชียงใหม่ : คณะเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^{๕๑} อารีวรรณ พูลทรัพย์, การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

^{๕๒} Milbrath, Lester and M.L.Goel., Political Participation : How and Why do People get Involved in Politics., (Chicago: Rand Macnally, ๑๙๖๕).

^{๕๓} white, Alastair T, why Community Participation? A Discussion of Arguments. Community Participation : Current Issue and Lesson Learned, (Published by The United Nations Children' Fund, ๑๙๕๖).

จากแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม และผลการศึกษาของนักวิชาการต่าง ๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๑ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดที่นักวิชาการและนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
อนุรักษ์ นิยมเวช, (๒๕๕๔, หน้า ๑)	๑. ผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ๒. มีผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ๓. นำแนวคิดเห็นประกอบการกำหนดนโยบาย ๔. เสริมสร้างความสามัคคีในสังคม
นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, (๒๕๕๖, หน้า ๓)	๑. การเข้าไปได้รับอำนาจ ๒. มีอิสรภาพ เสมอภาค เท่าเทียมกัน ๓. มีการร่วมแต่แรกจนสิ้นสุดโครงการ ๔. เพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตของตนให้ดีขึ้น
อารีย์วรรณ พูลทรัพย์, (๒๕๕๔, หน้า ๑๐)	๑. โดยความสมัครใจ ๒. ได้รับการจูงใจโน้มน้าว ๓. มีส่วนในการกำหนดนโยบาย ตัดสินใจ ๔. เป็นการกระทำทางตรงและทางอ้อม ๕. เกิดขึ้นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง
มิลบาร์ทและโกลด์ (Milbrath, Goel), (๑๙๕๖)	๑. การกระทำต่าง ๆ ของพลเมืองที่ต้องการจะมีอิทธิพลหรือสนับสนุนรัฐบาล ๒. มีการสนับสนุนและกระทำอย่างเป็นพิธีการ ๓. ปกป้องผลประโยชน์ของตนและกลุ่ม
อเลสแตร์ ที ไวท์ (Alastair T White), (๑๙๘๒)	๑. การร่วมในการตัดสินใจ ๒. การเสียสละในการพัฒนา ๓. ลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ ๔. การรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน

๒.๔.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากประเด็นของแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้นำเนื้อหาจากนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศ นำมาเสนอในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

มีนักวิชาการกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมการมีจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนเองอยู่ โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์^{๕๔} ซึ่งแตกต่างกับแนวคิดของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการ ซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าว ไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิดกล่าว คือ เป็นการสื่อสารสองทางทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกัน ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจการลดค่าใช้จ่าย และการสูญเสียเวลาเป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติอีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่น่าจะรุนแรง” ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมและช่วยให้ทราบ ความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน^{๕๕} ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดเกี่ยวกับแบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีขั้นตอนอยู่ ๔ ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานเป็นขั้นตอนการปฏิบัติลงมือตามแผนที่วางไว้ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงานเป็นขั้นตอนที่ทำให้ทราบว่า กิจกรรมที่ทำลงไปได้ผลเพียงใด^{๕๖}

สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการชาวต่างประเทศ ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ ๔ ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementaation), การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits), การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)^{๕๗} และมีความเหมือนกับ ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่ามีลักษณะหรือขอบเขตดังนี้การมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา, การมีส่วนร่วมวางแผนและดำเนิน

^{๕๔} อรทัย ก๊กผล, บทวิเคราะห์ร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒.

^{๕๕} ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, คู่มือการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

^{๕๖} เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง , การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท, (เศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๕-๑๗.

^{๕๗} สุทัศน์ ทาวงศ์มา, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขปัญหาด้านสุขของหมู่บ้านแม่ตำบาลเสริมซ้าย อำเภอสว่างงาม จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์สาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๗.

กิจกรรม, การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน, การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล^{๕๘} และสอดคล้องกับนักวิชาการชาวต่างประเทศ กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแบ่งตามบทบาทและหน้าที่ของผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนา คือ การเป็นสมาชิก การเป็นผู้เข้าร่วมประชุม การเป็นผู้บริจาคเงิน, การเป็นกรรมการและการเป็นประธาน^{๕๙}

จากแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม และผลการศึกษาของนักวิชาการต่าง ๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิด เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๒ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักที่นักวิชาการและนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ถวิล บุรีกุล และคณะ, (๒๕๕๑, หน้า ๖)	๑. เป็นกระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ ๒. เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ๓. นำความคิดเห็นประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ ๔. แบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ๕. การเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ๖. เป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจในการลดค่าใช้จ่าย
เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, (๒๕๒๗, หน้า ๑๐)	๑. การค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหา ๒. การวางแผนดำเนินกิจกรรม ๓. การลงทุนและการปฏิบัติงาน ๔. การติดตามและประเมินผล
ทะนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, (๒๕๔๐, หน้า ๔๗)	๑. มีการค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหา ๒. การวางแผนดำเนินกิจกรรม ๓. การลงทุนและการปฏิบัติงาน ๔. การติดตามและประเมินผล

^{๕๘} ทะนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท ขอนแก่น, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๗.

^{๕๙} สุริย์รัตน์ กองวิ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานในเขตพื้นที่เมืองเก่าและพื้นที่ต่อเนื่อง”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๙.

ลี .เจ.คาร์รี (Lee. J . Cary), (อ้างในสุริย์รัตน์ กองวิ), (๒๕๕๐, หน้า ๙)	๑. แบ่งตามบทบาทและหน้าที่ ๒. ต้องเป็นสมาชิก ๓. เป็นผู้เข้าร่วมประชุม ๔. เป็นผู้บริจาคเงิน ๕. เป็นกรรมการและมีประธานหรือผู้นำ
โคเฮน และ อัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff), (อ้างใน สุทัน ทาวงศ์มา), (๒๕๔๔, หน้า ๗)	๑. ร่วมตัดสินใจ ๒. ร่วมปฏิบัติการ ๓. ร่วมรับผลประโยชน์ ๔. ร่วมประเมินผล

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล และเศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล^{๖๐} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายและยกระดับผลิตภัณฑ์การเกษตร “พริก” เพื่อการส่งออก ของจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ เป็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาเครือข่ายและยกระดับผลิตภัณฑ์พริก เพื่อการส่งออก ได้ศึกษาสภาพการดำเนินการและสภาพปัญหาของการดำเนินการในการพัฒนาเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์พืชเกษตรพริก ซึ่งได้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจากเกษตรกรผู้ปลูกพริกในจังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดนครราชสีมา โดยผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์พบว่า ๑) แนวทางการสนับสนุนการแปรรูปพริก เพื่อการส่งออกคือ ๑.๑) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ๑.๒) สร้างผลิตภัณฑ์ดีจากวัตถุดิบที่ดี ๑.๓) เชื่อมโยงเครือข่ายการแปรรูปแบบครบวงจร ๒) แนวทางการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายของประชาชน ผู้ปลูกพริก คือ ๒.๑) กำหนดความชัดเจนของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ ๒.๒) สร้างและสานสัมพันธ์ให้เกิด ขึ้นในชุมชน ๒.๓) การสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานของรัฐ ๒.๔) สร้างภาวะผู้นำสู่การสร้างเครือข่าย ๓) แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์พริก คือ ๓.๑) เพิ่มความหลากหลายในการแปรรูป ๓.๒) ออกแบบ บรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัย ๓.๓) จุดจำหน่ายสะดวกน่าซื้อขาย ๔) แนวทางการเพิ่มช่องทางการตลาดให้ กับผลิตภัณฑ์พริก คือ ๔.๑) กำหนดราคากลางที่ชัดเจน ๔.๒) สร้างโอกาสทางการตลาด ๔.๓) สร้างมาตรฐาน และปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของตลาด

วีระ ภาควิทย และคณะ^{๖๑} ได้ทำการวิจัยโครงการพัฒนาและสร้างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกพริกปลอดภัยเพื่อรองรับการขยายตัวของระบบการปลูกพริกปลอดภัยในจังหวัดชัยภูมิเพื่อรองรับการ

^{๖๐} เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล และเศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล. การพัฒนาเครือข่ายและยกระดับผลิตภัณฑ์การเกษตร “พริก” เพื่อการส่งออก ของจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๐) ฉบับพิเศษ ธรรมทรรศน์, ๒๕๖๐. หน้า ๒๗๕.

^{๖๑} วีระ ภาควิทย และคณะ. โครงการพัฒนาและสร้างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกพริกปลอดภัยเพื่อรองรับการขยายตัวของระบบการปลูกพริกปลอดภัยในจังหวัดชัยภูมิ. เอกสารวิจัยเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๓. หน้า ๖๒-๖๔.

ขยายตัวของระบบการปลูกพริกปลอดภัยในจังหวัดชัยภูมิ โดยมีวัตถุประสงค์หลักการศึกษา ๓ ข้อ ข้อแรก เพื่อติดตามผลและให้การอบรมตลอดจนให้คำแนะนำแก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกผู้ปลูกพริกปลอดภัยรายเดิม ซึ่งจะทำให้สมาชิกเกิดความมั่นใจในระบบการปลูกพริกปลอดภัยมากยิ่งขึ้น ข้อที่สอง เพื่อขยายและพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้เพาะปลูกพริกปลอดภัย ข้อที่สาม เพื่อคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรผู้ปลูกพริกปลอดภัยที่มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จในการเพาะปลูกพริกปลอดภัยขึ้นมาจำนวนหนึ่ง โดยการวิจัยเน้นการใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) จากการขยายและพัฒนาเครือข่ายของโครงการ พบว่า ปี ๒๕๕๓ อำเภอเกษตรสมบูรณ์มีสมาชิกทั้งหมด ๑๓๗ ราย โดยเป็นสมาชิกรายใหญ่ ๓๗ ราย และสมาชิกรายเดิม ๑๐๐ ราย เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนสมาชิกเดิมของโครงการเมื่อปี ๒๕๕๑ พบว่า มีสมาชิกรายเดิมของโครงการเลิกเพาะปลูกพริกไปจำนวน ๕๖ ราย โดยหันไปเพาะปลูกอ้อยและพืชไร่อื่นแทน เนื่องจากราคาอ้อยและมันสำปะหลังเพิ่มสูงขึ้น สำหรับที่อำเภอจัตุรัส ปี ๒๕๕๓ มีจำนวนสมาชิก ๑๐๕ ราย เป็นสมาชิกรายใหม่ ๔๐ ราย และมีสมาชิกรายเดิมที่เลิกเพาะปลูกพริกเพียง ๓ ราย เนื่องจากย้ายไปทำงานที่อื่น ส่วนปัญหาในการผลิตที่เกษตรกรประสบส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ ๕๐ ประสบปัญหาเรื่องโรคและแมลง ส่วนปัญหาทางด้านการตลาดคือ ราคาพริกปลอดภัยที่เกษตรกรขายได้นั้นค่อนข้างต่ำ ทำให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจ ดังนั้น ในการแก้ปัญหาของจังหวัดในเรื่องของการเพาะปลูกพริกปลอดภัย จังหวัดชัยภูมิและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องพิจารณาและวางแผนในการจัดการตลาดทั้งโซ่อุปทานของพริก ทั้งทางด้านผลิตและการตลาด โดยหน่วยงานรัฐบาลมีการประสานงานกันและควรมีการประสานกับทางพ่อค้าหรือผู้รับซื้อ เพื่อนำเงื่อนไขทางการตลาดไปจัดทำแผนเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาต่อไป เนื่องจาก พริกเป็นพืชชนิดหนึ่งที่ช่วยสร้างมูลค่ารวมให้แก่จังหวัดไม่น้อยกว่าปีละ ๑,๐๐๐-๑,๒๐๐ ล้านบาท

ปริยาภา เมืองนก ได้ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการบริหารจัดการชุมชนเมืองที่นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษา ชุมชนหมู่บ้านจัดสรรเขตปริมณฑล” พบว่า กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง มีดังต่อไปนี้ ได้แก่ ๑) กระบวนการเรียนรู้ ๒) กระบวนการกลุ่ม และ ๓) กระบวนการมีส่วนร่วม ในการศึกษาได้เสนอแนะถึงความจำเป็นของการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย เนื่องจากการทำงานในชุมชนเมืองนั้น กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งต่าง ๆ จะดำเนินไปได้ด้วยความล่าช้า เนื่องจากชุมชนเมืองมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ความสัมพันธ์ร่วมกันในชุมชนมีน้อย ทำให้ต้องมีภาคีเครือข่ายเข้ามาเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการกลุ่ม และกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชนก่อน นอกจากนี้ ความโปร่งใสเป็นเรื่องสำคัญมาในการบริหารจัดการชุมชนเมืองนั้น ต้องมีการเก็บเอกสารสำคัญทุกอย่างไว้ เพื่อความถูกต้องและสามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งต้องมีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ที่ดี เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันของสมาชิกในชุมชน และเพื่อเป็นการจัดข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้^{๖๒}

^{๖๒} ปริยาภา เมืองนก, “กระบวนการบริหารจัดการชุมชนเมืองที่นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษา ชุมชนหมู่บ้านจัดสรรเขตปริมณฑล”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (สาขาการพัฒนารัฐบาลท้องถิ่น), (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๕.

รพีภัทร์ สุขสมเกษม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลของการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือ (๑) ปัจจัยผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (๒) ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของกรรมการชุมชน (๓) ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน (๔) ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพ ในการพึ่งพาตนเองสูง (๕) ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล (๖) ปัจจัยชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม (๗) ปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน และปัญหาอุปสรรคที่มีต่อผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน คือ (๑) ยังขาดการสนับสนุนจาก หน่วยงานรัฐอื่น ๆ ในพื้นที่ และ (๒) การกำหนดกรอบในการใช้งบประมาณสำหรับเงินอุดหนุนชุมชน ยังมีจำกัด ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย (๑) การจัดสรรเงินอุดหนุนให้กับชุมชนของเทศบาลจะทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำงานโดยการพึ่งพาตนเองของชุมชน (๒) การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในบทบาท ของตำแหน่งคณะกรรมการชุมชน และอำนาจหน้าที่ของเทศบาล จะทำให้การทำงานของคณะกรรมการ ชุมชนมีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้น และทำให้กรรมการชุมชน สามารถทำหน้าที่ได้ตามที่ได้รับมอบหมายได้ดี ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน เกิดความมั่นใจในการทำงานของคณะกรรมการชุมชนมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความสุขแก่สมาชิกในชุมชนและคณะกรรมการชุมชน^{๖๓}

วิสิทธิ์พล กุลพรม การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลตันธง อำเภอมืองจังหวัดลาพูน พบว่า บริบทชุมชนเข้มแข็งของประชาชนเทศบาลตำบลตันธงด้านสภาพ สังคมมีการจัดระบบการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนมีสถานศึกษาในระดับอนุบาล จนถึงระดับอุดมศึกษา ด้านการสาธารณสุขมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ด้านโครงสร้าง พื้นฐานและการคมนาคมมีไฟฟ้า น้ำประปา ถนนสัญจรสะดวก ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีแม่น้ำปิง แม่น้ำกวัง ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มีภาษาพูดเป็นของตนเอง เรียกว่า คำเมือง และคำยอง และมีแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด การพัฒนาโดยใช้กระบวนการทางทฤษฎี terms ๑. technology ด้านเทคโนโลยีนั้น นำมาใช้ในการพัฒนาเป็นเรื่องสำคัญที่ภาครัฐต้องนำมาใช้เพื่อบริการประชาชนเพื่อความสะดวก รวดเร็ว ๒. Economic ด้านเศรษฐกิจ มีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เศรษฐกิจดี ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ทำให้ประชาชนกินดี อยู่ดี ประชาชนไม่มีหนี้สิน ชุมชนก็เข้มแข็ง ๓. Resource ด้านทรัพยากรบุคคลถือว่าสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาต่าง ๆ ต้องมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องเพื่อประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการ ๔. Mental ด้านจิตใจความเข้มแข็งของชุมชน เริ่มต้นที่จิตใจเป็นสำคัญถ้าประชาชนมีจิตใจที่อ่อนแอไม่เข้มแข็งก็พ่ายแพ้แก่ปัญหาชีวิต ไม่สามารถ แก้ไขปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนได้ ๕. Socio-cultural

^{๖๓} รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, **ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , ๒๕๕๙).

system ด้านระบบสังคมและวัฒนธรรม ยังคงอนุรักษ์ไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ให้ความสำคัญกับกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาทำให้ประชาชนมีศีลธรรม นอกจากนั้นก็มีการพัฒนากระบวนการสร้างความเข้มแข็งด้วยหลักพุทธธรรมจักร ๔ (ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุลยธรรมไปสู่ที่หมาย หลักจักร ๔ มีการประยุกต์ใช้เพื่อความ เข้มแข็งของชุมชน คือ จักร ๔ ได้แก่ ๑. ปฏิรูปเทศบาล (อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม) ชุมชน ตำบลต้นธงถือว่าตั้งอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมทั้งด้านอาณาเขตที่สะดวกสบายด้านการสัญจร เอื้ออำนวย ต่อหลายๆ ด้าน ๒. สืบปฐิฐุสสายะ (สมาคมกับสัตบุรุษ) คือการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการเสวนา คบหาบุคคลอื่นที่เป็นคนดีมีกัลยาณมิตร ๓. อดตสัมมาปณิธิ (ตั้งตนไว้ชอบ, ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตน ไปถูกทาง) ในตำบลต้นธงดังกล่าวมาแล้วว่ามีโครงการฝึกอบรมธรรมะแก่ประชาชน หลายโครงการ เช่น พระธรรมทูตสัญจร อ.ป.ต. สัญจร พบประชาชนโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า เป็นต้น ๔. ปุพเพกต ปุญญตา (ความเป็นผู้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว, มีพื้นเดิมดี, ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ ต้น) ถือได้ว่าเป็นการเสริมสร้างคุณความดีจากการประพฤติปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องนั้น นับได้ว่าเป็น พื้นเดิมของสังคมที่ได้สั่งสมความดีมาก่อน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมในตำบลต้นธงมีความเข้มแข็ง สงบสุข ตามแบบของชุมชน สังคมวิถีพุทธ^{๖๔}

วันชัย พลเมืองดี ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ด้วยการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงพบว่า กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากปัจจัยที่สำคัญ ๓ ส่วน ได้แก่ ๑) ผ่านกระบวนการทางการเมืองพบว่ากลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย เชียงตุง เชียงรุ่ง และเชียงทอง ชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ เป็นชาวไท ที่เรียกตัวเองว่า ไทลื้อ ไทยวน ไทน้อย และไตซิ่น โดยกระบวนการทางการเมืองจากตระกูลลาวจก นับตั้งแต่พญาเจือง พญามังราย และพระเจ้ากาวิละ จากอาณาจักรล้านนาสู่ล้านช้าง ๒) ผ่านกระบวนการทางศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาฝ่ายนิกายเถรวาท ซึ่งได้หล่อหลอมวิถีชีวิตของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงเกิดการเรียนรู้และสร้างคุณภาพชีวิตในการการเป็นพลเมืองที่ดี โดยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประเพณี และ ๓) ผ่านกระบวนการทางชาติพันธุ์เผ่าไท ปัจจุบันชุมชนกลุ่มอารยธรรมลุ่มน้ำโขง ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย เชียงตุง เชียงรุ่ง และ

^{๖๔} วชิษฐ์พล กุลพรม, การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของ เทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

เชียงทอง ถือกันเป็นบ้านพี่เมืองน้อง มีการอพยพจากกลุ่มชาติพันธุ์ ไตลื้อ ในเมืองจังหวัดและประเทศ
ไทย จีน ลาว^{๖๕}

พระสิริรัตนเมธี และคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่องงานวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์
โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการใน
การอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์
โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย และเพื่อสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์
โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย จากการศึกษาพบว่า พระสังฆาธิการใน
จังหวัดเลยยังมีบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด ซึ่งแปลผลจากค่าเฉลี่ย
และระดับบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัด
เลยจากการตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับปานกลางการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายใน
วัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ได้เลือกวัดที่มีโบราณสถาน จำนวน ๑๐ วัดเป็นพื้นที่ศึกษา
พบว่าโบราณสถานหลายแห่งยังขาดการเอาใจใส่ในการดูแล ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ
อนุรักษ์ และขาดความร่วมมือการอนุรักษ์ดูแลโบราณสถานของชุมชน พระภิกษุสามเณรจึงต้องม
ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของโบราณสถาน ร่วมกันดูแลรักษาความสะอาด
วางแผนการอนุรักษ์ ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนา และสร้างเครือข่ายในการดูแลรักษา
โบราณสถานกับกลุ่มพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย ที่ภายในวัดมีโบราณสถานส่วนการสร้างเครือข่าย
การอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย เกิดกระบวนการทำงานเพื่อสร้าง
เครือข่ายเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ขั้นตอนการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
ขั้นตอนการคัดเลือกคณะทำงานเครือข่าย ขั้นตอนกำหนด บทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเครือข่าย
พระสังฆาธิการ ซึ่งมีการนำหลักพุทธธรรม "อปริหานิยธรรม" มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการ
อนุรักษ์โบราณสถานเชิงบูรณาการ เพื่อที่จะนำพาให้โบราณสถานภายในวัดได้รับการอนุรักษ์อย่าง
จริงจังและยั่งยืนต่อไป^{๖๖}

พิณวลี อังศุพันธุ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ เพื่อ
เพิ่มขีดความสามารถของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษา
พิพิธภัณฑ์ ๔ แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติ พิพิธภัณฑ์วัดพรหมราช พิพิธภัณฑ์โคกศรีสะเกษ
และพิพิธภัณฑ์สืบสานภูมิปัญญาชาวนาไทย โดยพบว่าในช่วงเริ่มจัดตั้งมีการนำสิ่งของจัดแสดง

^{๖๕} วันชัย พลเมืองดี, การพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของภูมิปัญญา
ธรรม ๕ เชียง กับ การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๖๖} พระสิริรัตนเมธี, การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย,
รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

โบราณวัตถุ โบราณสถานที่มิอยู่ในชุมชนของตนเองมารวบรวมไว้ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวของท้องถิ่น ต่อมาจึงเริ่มมีผู้คนนำวัตถุมาบริจาค แล้วจึงเริ่มคิดจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นอย่างจริงจัง งานวิจัยยังได้ระบุ ปัญหาในการบริหารงานว่า พิพิธภัณฑ์ทั้ง ๔ แห่ง (๑) ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานพิพิธภัณฑ์ (๒) ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน (๓) ขาดแคลนงบประมาณที่ชัดเจนและต่อเนื่อง (๔) ขาดการวางแผนดำเนินงานที่ยั่งยืน ส่วนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า บางแห่งมีเพียงการนำนักเรียนมาศึกษานอกห้องเรียน บางแห่งชุมชนมาช่วยทำความสะอาด นำชมพิพิธภัณฑ์ รักษาความปลอดภัย เป็นต้น^{๖๗}

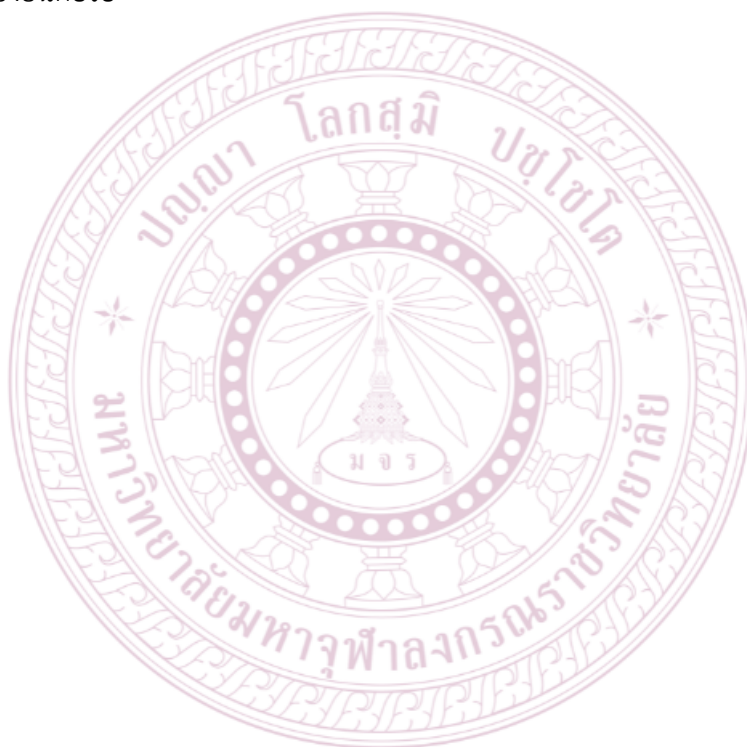
จำเนียร ชุณหโสภาค และคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรมของผู้นำรุ่นใหม่สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาทบทวนพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยและรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรมของผู้นำรุ่นใหม่สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ๒) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรมของผู้นำรุ่นใหม่สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรมของผู้นำรุ่นใหม่สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน พบว่า ๑) ผู้นำรุ่นใหม่ ประกอบด้วย ๑.๑) คุณลักษณะหลักและคุณลักษณะเสริม ๑.๒) มีความเป็นผู้นำและเป็นนวัตกรรมท้องถิ่น ๑.๓) สามารถเป็นได้ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ ๑.๔) มีการ พัฒนาการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง และ ๑.๕) มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ๒) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ประกอบด้วย ๒.๑) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ๒.๒) การฝึกฝนนวัตกรรมท้องถิ่น ๓) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม ๔) สื่อสารอย่างต่อเนื่อง และ ๕) การพัฒนาการมีส่วนร่วมทุกช่วงวัย^{๖๘}

พระมหาชุติภัก อภินันโท และคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า ๑. ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ในการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมของ คณะสงฆ์จังหวัดนครพนม ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าอยู่ใน ระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกันที่มีคะแนนในอันดับสูงสุด รองลงมา คือด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน ด้านการพึ่งพิงอิงร่วมกัน ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ด้านการ เกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน ด้านการมีส่วนร่วมของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง และด้าน การรับรู้มุมมองร่วมกันตามลำดับ ๒. แบบจำลองการจัดการเครือข่าย

^{๖๗} พิณวลี อังศุพันธุ์, การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์สาขาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑).

^{๖๘} จำเนียร ชุณหโสภาค และคณะ, การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรมของผู้นำรุ่นใหม่สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓, : ๑.

วัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม นอกจากจะประกอบด้วย ๗ มิติสำคัญข้างต้นแล้วยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการดำเนินชีวิต วิธี วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนพิธี และความ เป็นพุทธบริษัท ๔ ที่สะท้อนผ่านการ บริหารจัดการเรื่องระบบและโครงสร้างองค์กร แผนยุทธศาสตร์ หรือกลยุทธ์องค์กร การแสวงหา ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมหรือทีมงาน การเสริมสร้างแรงจูงใจ องค์กร แห่งการเรียนรู้ และศูนย์ ถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับชุมชน ๓. การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธ ของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมเพื่อเสริมสร้าง ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน จะต้องมีการประยุกต์ใช้หลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนา เป็นต้น อริยมรรค สังกตัตถธรรม สาราณียธรรม พุติยาปาปนิกกรรม สปัปฺริสธรรม อปริหานิยธรรม อิทธิบาทธรรม พรหมวิหารธรรม คารวะ ธรรม กัลยาณมิตรธรรม และหลักธรรมอื่น ๆ เพื่อให้การบริหารจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเกิดความราบรื่นและยั่งยืนต่อไป^{๖๙}

^{๖๙}พระมหาชุติภัก อภินนโท และคณะ, การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัด นครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒), : ๑.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และเทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แล้วการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ การศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งได้กำหนดไว้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การศึกษาเอกสาร (Document research) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและระบบงานวิจัย โดยการรวบรวมเอกสารงานวิจัย ตามรูปแบบของการวิจัยเชิงเอกสาร (Document research) และการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร ตามวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Documentary Analysis)

๒. การศึกษาเชิงคุณภาพภาคสนาม (Field Study) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๓. การประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

๔. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) จัดเวทีชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เสนอแนวคิด และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน ให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดสถานที่ทำการวิจัย ในขอบเขตพื้นที่ชุมชนที่มีพื้นที่ชายแดนในจังหวัดเลย ที่ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) จำนวน ๔ ชุมชน ได้แก่

๑. ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย
๒. ชุมชนบ้านท่าดีหมี่ ตำบลปากคม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
๓. ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย
๔. ชุมชนบ้านสาง ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย

๓.๓ ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังนี้

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย กลุ่มตัวแทนพระสงฆ์ กลุ่มตัวแทนสภาวัฒนธรรม กลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชน ได้แก่ ชุมชนละ ๑๕ รูป/คน จำนวน ๔ ชุมชน รวม ๖๐ รูป/คน

๒) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มโดยหารคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อใช้ในการศึกษาความคิดเห็น ทศนคติ ความรู้สึก การรับรู้ การเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๓) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Action Research) โดยการจัดเวทีเสวนาร่วมกับตัวแทนแต่ละพื้นที่ทั้ง ๔ อำเภอตามแนวชายแดนในจังหวัด จำนวน ๖๐ รูป/คน ผู้วิจัยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยจะเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีหน้าที่โดยตรง ผู้ซึ่งสามารถมีอิทธิพลที่สำคัญหรือมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมวิถีพุทธ ที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัยในเขตพื้นที่ทำการวิจัย เข้าร่วมสนทนา และแสดงความคิดเห็น ภายใต้บรรยากาศการมีส่วนร่วม และการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสามารถสังเคราะห์ หาลักษณะร่วม และข้อสรุปร่วมต่อไป

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือในการวิจัย ๔ รูปแบบ ผู้วิจัยจึงขอจำแนกตามประเภทของกระบวนการวิจัย เป็น ๔ หัวข้อ ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ลักษณะของเครื่องมือ และการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

๓.๔.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เน้นการมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและชุมชน จึงมีวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การจัดเวทีสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) การสำรวจ (Participatory Observation) และการประชุมกลุ่มย่อย โดยมีเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลได้แก่ การจดบันทึก ถ่ายภาพ การบันทึกวิดีโอ การทำ mind Mapping และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เป็นต้น ตลอดจนการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วมของทีมวิจัย โดยมีขั้นตอนการวิจัย แบ่งเป็น ๕ ช่วงคือ ๑) การพัฒนาโจทย์วิจัยและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ ๒) เตรียมทีม คน และสร้างความเข้าใจกับชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ๓) เก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนและสภาพปัญหาชุมชน ๔) การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และ ๕) สรุปผลและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๔.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ ในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการ และจากงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากับการ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย ๓ รูปแบบ ประกอบด้วย

๑. การศึกษาเชิงเอกสาร ในการกำหนดกรอบที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย โดยศึกษาวิเคราะห์ ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการทำความเข้าใจในเบื้องต้น เพื่อสามารถต่อยอดแนวความคิด ในการกำหนดกรอบ เพื่อทำการวิจัยในขั้นต่อไป มาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการจัดเตรียมโครงสร้างคำถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็น โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อศึกษาการพัฒนาวัฒนธรรมและยกระดับตามนโยบายชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย และเพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ตรวจสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยต่อไป

๓. การสนทนากลุ่ม โดยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ ระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย หรือ stakeholders เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ และหาข้อสรุป จากผู้ที่เกี่ยวข้อง จากรูปแบบการพัฒนาที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัย เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ หาลักษณะร่วม และข้อสรุปร่วม

๔. การประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ และหาข้อสรุป จากผู้ที่เกี่ยวข้อง จากรูปแบบการพัฒนาที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัย เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ หาลักษณะร่วม และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน

๓.๔.๓ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน ๓ ลักษณะ เป็นเครื่องมือซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สร้างขึ้น ประกอบด้วย

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกปลายเปิด เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ความเป็นมา ลักษณะ ความเป็นไปได้ วิธีการ และกลไกการพัฒนาฯ จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งข้อคำถามที่นำมาใช้จะได้จากกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสัมภาษณ์ โดยผ่านการตรวจสอบเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในพื้นที่ที่ทำการวิจัย โดยเป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ภายใต้รูปแบบการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกึ่งทางการ เพื่อให้ประเด็นในการสนทนากว้างขวาง และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒. แบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ก่อนจะมีการดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อการสนทนาและทดสอบคำถาม เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน เพื่อให้การสนทนาที่เกิดขึ้นเป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งมีขั้นตอนตามขั้นตอนดังนี้

- ๑) กำหนดวัตถุประสงค์
- ๒) กำหนดกลุ่มผู้ร่วมสนทนาและบุคคลกลุ่มเป้าหมาย
- ๓) ออกแบบเครื่องมือการศึกษา
- ๔) ทดสอบแนวคำถามที่สร้างขึ้น ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
- ๕) ทำความเข้าใจกับผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) และผู้ทำหน้าที่จดบันทึก

(Note taker)

- ๖) คัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนาและทำหนังสือเชิญส่งให้ผู้ร่วมสนทนา
- ๗) การจัดการเพื่อเตรียมการทำสนทนากลุ่ม เช่น จัดตำแหน่งที่นั่ง จัดเตรียม

เครื่องมือ อุปกรณ์ เป็นต้น

- ๘) จัดกลุ่มสนทนาและหลังจากการประชุมมีการส่งจดหมายขอบคุณผู้ร่วมงาน
- ๙) สรุปผลการประชุม วิเคราะห์ข้อมูลและส่งให้ผู้ร่วมประชุมทุกคน
- ๑๐) การเขียนรายงาน

๓. แบบสอบถาม ในการประเมินกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ และหาข้อสรุป จากผู้ที่เกี่ยวข้อง จากรูปแบบการพัฒนาที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัย เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ หาลักษณะร่วม และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายปิด ให้เลือกตอบแบบตรวจรายการ (check list) จำนวน ๔ ข้อ

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามประเมินผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านเนื้อหาการประชุมเชิงปฏิบัติการ ๒) ด้านความรู้ความเข้าใจการประชุมเชิงปฏิบัติการ ๓) ด้านวิทยากรและเทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการ ๔) ด้านปัจจัยเกื้อหนุนในการจัดประชุม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ ตามหลักการของ (Likert)^๑ คือ มาก ที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน ๒๐ ข้อ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวข้อเสนอแนะอื่นๆ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบ ปลายเปิด (Open - ended)

๓.๔.๔ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรา รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

๒) ศึกษารูปแบบการสร้างเครื่องมือจากหนังสือ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงภาษาที่ใช้ความครอบคลุมของเนื้อหาของคำถามแต่ละข้อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยผู้เชี่ยวชาญ

๔) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการตรวจสอบเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ มาปรับปรุงแก้ไข แล้วจึงนำเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรม ชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน แบ่งออกเป็น ๗ ขั้นตอน ตามระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยจำนวน ๗ เดือน ทั้งนี้เพื่อให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้ในกระบวนการทำงานเพื่อพัฒนานักวิจัย ตลอดจนได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพปัญหา ร่วมกับชุมชน เพื่อให้เห็นภาพรวมของกิจกรรมการวิจัย คณะผู้วิจัยจึงขอเสนอการจัดกิจกรรมวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

^๑ สุวรี ศิริโกการภิมย์ , การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี , ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๐.

ขั้นที่ ๑ : พัฒนาโจทย์วิจัยและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ

โครงการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยคณะผู้วิจัยได้พัฒนาโครงการเพื่อเสนอสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำสถาบัน ได้กรั่นกรองกรองโครงการวิจัย และนำข้อเสนอวิจัยฉบับสมบูรณ์ส่งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และอัฟโพลด์ข้อเสนอวิจัยผ่านระบบการจัดการวิจัย (NRIIS)

ขั้นที่ ๒ : เตรียมทีม คน และสร้างความเข้าใจกับชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ทีมวิจัยมีการเตรียมความพร้อมในช่วงแรกโดยการประชุมสร้างความเข้าใจโครงการร่วมกันพร้อมจัดสรรบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ มีการจัดประชุมเปิดโครงการเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนและประชาสัมพันธ์โครงการผ่านสื่อในชุมชน เวทีประชาคมชาวบ้าน ตลอดจนทีมวิจัยเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยในการศึกษารวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย กิจกรรมในช่วงที่ ๓ ได้แก่

๑) กิจกรรมประชุมทีมวิจัย

วัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงลักษณะโครงการวิจัยให้แก่ทีมวิจัย ที่ปรึกษาได้รับทราบ ชี้แจงลักษณะความร่วมมือของชุมชน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย ตลอดจนหาหรือเรื่องการจัดการด้านการเงิน การจัดการภายใน การแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆ การคัดเลือกหัวหน้าทีมวิจัยชุมชน และคัดเลือกตัวแทนทีมวิจัยไปอบรม เพื่อเตรียมความพร้อมในการวิจัยที่วิทยาลัยสงฆ์เลย ระหว่างเดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๓๐ รูป/ คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย ที่ปรึกษา ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัย โดยจัดประชุมในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ณ ห้องประชุมคลินิกวิจัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

๒) กิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเตรียมความพร้อมนักวิจัยในการศึกษาข้อมูล

วัตถุประสงค์เพื่อให้ทีมวิจัยมีความเข้าใจ สามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญและขั้นตอนการวิจัย สามารถแตกกรอบประเด็นในการศึกษาข้อมูล สามารถเลือกวิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมในการเก็บข้อมูลได้

ทีมวิจัย เข้าร่วมประชุมจำนวน ๙ รูป/ คน โดยจัดประชุมในช่วงเดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ณ ห้องประชุมคลินิกวิจัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

สาระการการประชุม เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยย่อย ความสำคัญประโยชน์และขั้นตอนงานวิจัย การออกแบบการศึกษาข้อมูล และการแสดงตัวอย่างเทคนิคการแตกกรอบประเด็นศึกษา และฝึกปฏิบัติการแตกกรอบประเด็นศึกษาเฉพาะกลุ่ม

๓) กิจกรรมเปิดโครงการวิจัย

วัตถุประสงค์กิจกรรม

๑. เพื่อให้ชุมชนและองค์กรท้องถิ่น ได้ทราบถึงเป้าหมายและผลที่คาดว่าจะชุมชนจะได้รับจากโครงการวิจัย

๒. คณะที่มิวิจัยได้แนวทางและข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษา ชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มาร่วมพิธีเปิด

๓. ได้ชี้แจงทำความเข้าใจและขอความร่วมมือจากชุมชน องค์กรท้องถิ่นที่จะมีส่วนทำให้โครงการวิจัยประสบความสำเร็จ เช่น ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล การสนับสนุนวิทยากร เป็นต้น

๔. ทีมวิจัย ได้เรียนรู้การปรับกิจกรรมเวทีโดยเฉพาะทักษะ เทคนิค การตั้งคำถาม การดำเนินกิจกรรม การระดมความคิดจากผู้มาร่วมงานซึ่งเป็นเพียงเป้าหมายรอง เป้าหมายหลักคือชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ ความคาดหวังและความร่วมมือจากชุมชน

ขั้นที่ ๓ : เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ทีมวิจัยได้ประชุมเพื่อออกแบบเครื่องมือวิจัย และหารือเกี่ยวกับการเก็บข้อมูล ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานและจัดทำรายงาน โดยจัดประชุมในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ และปฏิบัติการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน ข้อมูลสภาพปัญหาของชุมชน โดยใช้วิธีการจัดเวทีระดมความคิด การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์กลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึก การสำรวจ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบเอกสารรายงานมาวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วมของทีมวิจัยเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ขององค์ความรู้ เพื่อนำเสนอรายงานการวิจัยฉบับที่ ๑ กิจกรรมในช่วงนี้ ได้แก่

๑) กิจกรรมศึกษาบริบทชุมชน/คัดเลือกชุมชน

มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อให้ทีมวิจัย ที่ปรึกษา ได้ร่วมศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติชุมชน การเมือง การปกครอง บริบทด้านเศรษฐกิจ บริบทด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทด้านวัฒนธรรม ประเพณี

๒. ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ประชาชนท้องถิ่น ได้ร่วมถ่ายทอดความรู้บริบทของชุมชนในด้านประวัติชุมชน การเมือง การปกครอง บริบทด้านเศรษฐกิจ บริบทด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทด้านวัฒนธรรมประเพณี

ขั้นที่ ๔ : การสัมภาษณ์เชิงลึก

การใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ภายใต้รูปแบบการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกึ่งทางการ ดำเนินการสัมภาษณ์โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

๑. ผู้วิจัยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย ถึงผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๓ ท่าน เพื่อตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

๒. ผู้วิจัยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล และนัดหมาย วัน เวลา เพื่อสัมภาษณ์

๒. ก่อนการเดินทางลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะประสานกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ และนำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความอนุเคราะห์ ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัยจะศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ จัดเตรียมและศึกษาการใช้อุปกรณ์เครื่องบันทึกเสียง พร้อมอุปกรณ์สำรองในกรณีฉุกเฉิน จัดเตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมและเดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเองทุกครั้ง

๓. ขณะสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผล และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะดำเนินการสัมภาษณ์ ขออนุญาตบันทึกภาพเพื่อใช้ในการอ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยจะไม่บันทึกเสียงในช่วงนั้นทันที

๔. หลังการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสัมภาษณ์ทุกครั้ง หากการถอดบทสัมภาษณ์ นำไปลงรหัสบทสัมภาษณ์ จัดทำดัชนีหัวเรื่องย่อยในบทสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์หน่วยข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ โดยลงข้อมูลทั้งหมดในรูปแบบตาราง ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

ขั้นที่ ๕ : การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยจะเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีหน้าที่โดยตรง ผู้ซึ่งมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการศึกษาการวิจัย ที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัยในเขตพื้นที่ที่ทำการวิจัย เข้าร่วมสนทนา และแสดงความคิดเห็น ภายใต้บรรยากาศการมีส่วนร่วม และการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสามารถสังเคราะห์ หาลักษณะร่วม และข้อสรุปประเด็น ดังนี้

๑) การเสริมสร้างศักยภาพวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
๒) การพัฒนาวัฒนธรรมและยกระดับตามนโยบายชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๓) กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๔) ทางเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๕) ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อนำไปสรุปผลการวิจัยให้สมบูรณ์ต่อไป

ขั้นที่ ๖ : การประชุมเชิงปฏิบัติการ

การประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ และหาข้อสรุป จากผู้ที่เกี่ยวข้อง จากรูปแบบการ

พัฒนาที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัย เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ หาลักษณะร่วม และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน

หลังจากนั้น ทีมวิจัยจะจัดประชุมทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนการทดลอง ปฏิบัติการตามโครงการในระยะที่ ๒ เช่น โครงการทำวิดิทัศน์ชุมชน ค้นความรู้สู่ชุมชน เมื่อดำเนิน แต่ละโครงการเสร็จสิ้น มีการประชุมเพื่อติดตามการทดลองปฏิบัติการ สรุปบทเรียนในการทำงาน และประเมินผลการประชุมเชิงปฏิบัติการตามลำดับ

ขั้นที่ ๗ : การสรุปและจัดทำรายงาน

ทีมวิจัยจะจัดประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปผลการศึกษาและสรุปบทเรียนโครงการวิจัย นำเสนอ ผลการศึกษาขยายผลสู่ชุมชนและสาธารณะ และจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ดังนี้

- ๑) จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
- ๒) จัดทำคู่มือชุดความรู้
- ๓) จัดทำวิดิทัศน์
- ๔) จัดทำบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่
- ๕) จัดทำรายงานการการใช้ผลประโยชน์จากการวิจัย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนว ชายแดนจังหวัดเลย” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ตามลำดับขั้นตอนการวิจัย ได้แก่

๓.๖.๑ การวิเคราะห์และสรุปข้อมูลจากการศึกษาเชิงเอกสาร

การวิเคราะห์และสรุปข้อมูล จากการศึกษาเชิงเอกสาร จากการการทบทวนวรรณกรรม ทางวิชาการ โดยศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร กฎหมาย ระเบียบ บทความ และงานวิจัย ในหน่วยงาน ที่เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้นัยสำคัญของคำในข้อมูลมาวิเคราะห์ หาแนวคิดที่ปรากฏขึ้นตามประเด็นที่กำหนด และสรุปตามประเด็นของกรอบการวิจัย

๓.๖.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความ ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับความเป็นไปได้ วิธีการ และกลไกการพัฒนาฯ แล้วนำมาวิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ ด้วยหลักแห่งเหตุผล อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตาม สภาพการณ์ ปรากฏการณ์ ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญ เพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) ของการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

๓.๖.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิเคราะห์ข้อมูลการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อนำไป กำหนดแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน

จังหวัดเลยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ด้วยวิธีการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ลักษณะแบบมีส่วนร่วม และวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

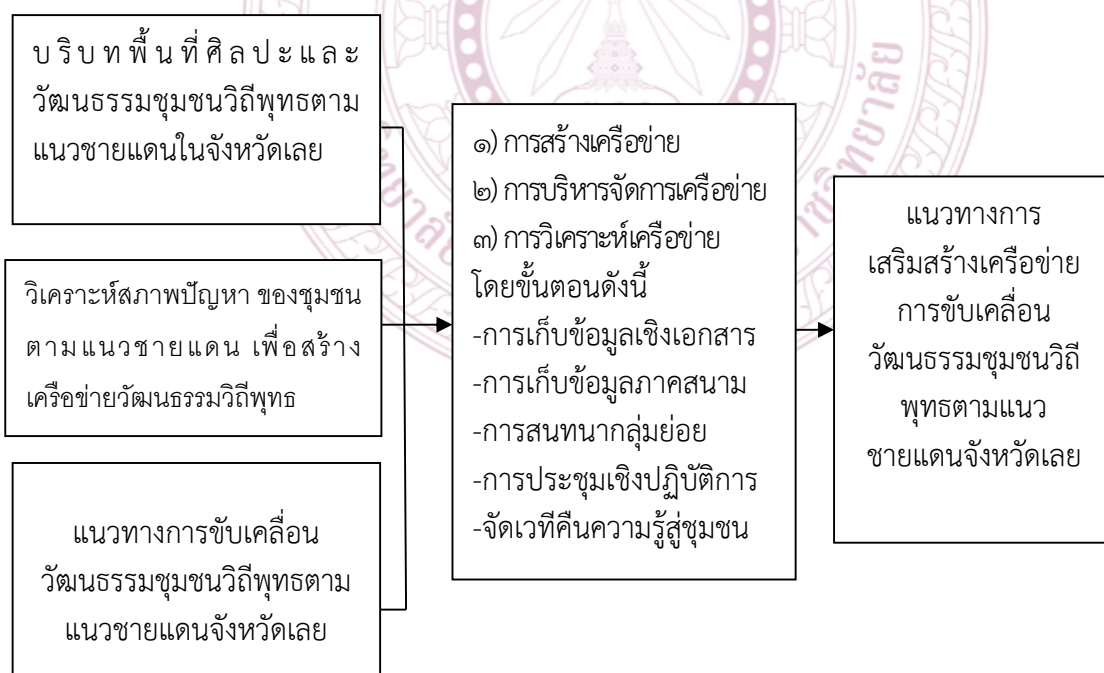
๓.๖.๔ การวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปผลจากการวิจัย

การวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปผลจากการวิจัยทั้งจากผลการทำวิจัย ผลจากแบบสอบถาม ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยใช้วิธีการประมวลสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ทั้งหมดอีกครั้ง เพื่อปรับปรุงการวิจัยให้เกิดความสมบูรณ์ถูกต้อง และเชื่อถือได้

โดยผู้วิจัย จะนำข้อมูลจากผลการวิจัยในแต่ละขั้นตอน มาวิเคราะห์จัดรวบรวมข้อมูล พร้อมอธิบายความหมาย แล้วทำการสร้างข้อสรุป ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย ตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากผลการวิจัย ด้วยการวิเคราะห์โดยการจัดระบบจำแนกชนิดข้อมูล เปรียบเทียบและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อให้การสรุปข้อมูลผลการวิจัยเกิดความสมบูรณ์ สามารถนำมาตีความ สร้างข้อสรุปจากผลการวิจัย และนำผลงานวิจัยไปเผยแพร่สู่สาธารณะชนต่อไป

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” สามารถสรุปกระบวนการวิจัยได้ ดังตารางที่ ๓.๑ ดังนี้

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย, ๒) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย โดยมีชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ประกอบด้วย

๑. ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย
๒. ชุมชนบ้านท่าดีหมี่ ตำบลปากชม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
๓. ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย
๔. ชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย

จากการศึกษาปรากฏผลการวิจัยดังนี้

๑. บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย
๒. กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
๓. แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๔.๑ บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลยจากเอกสารและการศึกษาเชิงคุณภาพภาคสนามในพื้นที่ศึกษา ทำให้ได้ผลการวิจัย ดังนี้

๔.๑.๑ บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านอาฮี

บ้านอาฮี ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๖ ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย บ้านอาฮีเป็นชุมชนที่ติดชายแดนลาวตรงข้ามกับเมืองแก่นท้าว แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำเหืองกั้น และอยู่ใกล้กับด่านพรมแดนไทย-ลาว ด่านบ้านนากระเซ้ง ภายในชุมชนบ้านอาฮีมีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่น่าสนใจ ดังนี้

๔.๑.๑.๑ พระพุทธรูปหลวงปู่าคมจุลินท์

พระพุทธรูปหลวงปู่าคมจุลินท์ เป็นพระพุทธรูปหินทรายแกะสลักปางนาคปรก ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ ๕๖ เซนติเมตร ประดิษฐานเป็นพระประธานภายในวิหารหลวงปู่าคมจุลินท์ วัดศิริมงคล บ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย

พระพุทธรูปหลวงปู่नाकुญลินท์ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการสร้าง ชาวบ้านเล่าขานสืบต่อกันว่าพระพุทธรูปองค์นี้ลอยทวนน้ำมาตามแม่น้ำเหือง แล้วไหลมาวนอยู่ที่ทำนน้ำบ้านอาฮี ชาวบ้านจึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้เป็นพระคู่บ้านคู่เมือง ในอดีตพระพุทธรูปองค์นี้จะมีลูกแก้วอยู่ที่เหนือพระนาภีและตรงพระขาน ในปี พ.ศ.๒๕๐๖ ได้มีผู้ร้ายเข้ามาโจรกรรมพระพุทธรูป แต่ไม่สามารถนำไปได้ไกลนัก ชาวบ้านเชื่อว่าพระพุทธรูปก็แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ทำให้หนัก จนไม้ที่ใช้หามหามไปเกิดหัก ไม่สามารถเอาไปได้ แต่ผู้ร้ายได้ทุบทำลายพระกรข้างซ้ายหัก เมื่ออัญเชิญกลับมาวัดแล้ว ชาวบ้านก็ซ่อมพระกรที่หักให้เหมือนเดิม แล้วได้อัญเชิญประดิษฐานบนแท่นประทับอีกครั้ง^๑

พระพุทธรูปนาคปรกวัตศิริมงคลเป็นพระพุทธรูปแกะสลักจากหินทราย มีลักษณะทางพุทธศิลป์สำคัญ คือ เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ มีนาคเศียรโล้นเจ็ดเศียรปรกเหนือพระเศียร ประทับนั่งเหนือขดนาคสองขด (สันนิษฐานว่าขดนาคที่ฐานพระแต่เดิมน่าจะมีสามชั้น อาจเกิดการแตกหักจนเหลือเพียงสองขดในปัจจุบัน) พระพักตร์สี่เหลี่ยม เครื่องขริม มีไรพระศก ขมวดพระเกศาเป็นลอนเกล้าขึ้นไป พระรัศมีคล้ายลักษณะทรงกรวย ขอบสบงด้านหน้าเว้าอยู่ใต้พระนาภี ไม่ปรากฏขอบจีวรและสังฆาฏิ และไม่สวมเครื่องทรง^๒

เมื่อพิจารณาจากลักษณะทางพุทธศิลป์สันนิษฐานว่า พระพุทธรูปหลวงปู่नाकुญลินท์เป็นพระพุทธรูปศิลปะลพบุรีหรือศิลปะเขมร มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ หรือสมัยบาปวน ฝีมือช่างท้องถิ่น เนื่องจากพระพุทธรูปศิลปะสมัยบาปวนจะมีลักษณะพระพักตร์เป็นสี่เหลี่ยม พระเนตรเปิด พระหนุเป็นร่อง พระเศียรมีขมวดพระเกศาเป็นวงขดหรือถักพระเกศาเป็นลอนแล้วเกล้ารวบขึ้นไว้ส่วนบน ทรงมงกุฎทรงกรวย พระวรกายไม่นิยมแสดงขอบจีวรหรือสังฆาฏิ มีการนุ่งผ้าที่มีขอบด้านหน้าเว้าต่ำใต้พระนาภี และที่สำคัญคือ นาคยังไม่มีเครื่องทรง เป็นนาคเศียรโล้น^๓

ภาพที่ ๔.๑ พระพุทธรูปหลวงปู่नाकुญลินท์ วัดศิริมงคล

^๑ วิชัย จินดาเหม, “พระนาคปรกวัตศิริมงคลฯ วัดศิริมงคล อ.ท่าลี่ จ.เลย”, ข่าวสดรายวัน, (ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๗๒๖๒ วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๓), หน้า ๓๒.

^๒ อธิระวัฒน์ แสนคำ, ร่องรอยวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดี-ลพบุรีในพื้นที่จังหวัดเลย, (เลย: รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๔๑.

^๓ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปในประเทศไทย: รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๙๘-๙๙.

ช่วงเทศกาลสงกรานต์วันที่ ๑๓ เมษายนของทุกปี ทางชุมชนบ้านอาฮีจะมีการอัญเชิญพระพุทธรูปหลวงปู่าคมุจลินท์ออกมาสรงน้ำและแห่รอบหมู่บ้านอาฮีเป็นประจำทุกปี และจะมีชาวบ้านในเขตตำบลอาฮีและชาวเมืองแก่นท้าวฝั่งประเทศลาวข้ามแม่น้ำเหืองมาสรงน้ำขอพรเป็นจำนวนมาก

ในอดีตจะมีพิธีกรรมเริ่มต้นจากการบวงสรวงบูชาเพื่ออัญเชิญพระพุทธรูปหลวงปู่าคมุจลินท์ออกมาสรงน้ำ จากนั้นก็จะมีการอัญเชิญพระพุทธรูปหลวงปู่าคมุจลินท์ขึ้นรถที่ประดับตกแต่งไว้เข้าร่วมขบวนแห่ไปรอบหมู่บ้านอาฮี ซึ่งจะมีชาวบ้านเข้าร่วมขบวนแห่จำนวนมาก ภายในขบวนแห่ก็จะประกอบไปด้วยรถอัญเชิญพระพุทธรูปหลวงปู่าคมุจลินท์ รถสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ท้ายขบวนก็จะเป็นเครื่องดนตรีมโหรี ขบวนแห่ผ่านหน้าบ้านใครชาวบ้านก็จะมาสรงน้ำพระพุทธรูปหลวงปู่าคมุจลินท์และเล่นสาดน้ำกับผู้เข้าร่วมขบวนแห่กันอย่างสนุกสนาน เมื่อขบวนแห่กลับมาถึงวัดศรีมงคลก็จะประดิษฐานพระพุทธรูปหลวงปู่าคมุจลินท์ให้ชาวบ้านได้สรงน้ำ ก่อนที่จะอัญเชิญขึ้นไปประดิษฐานบนศาลาการเปรียญตามเดิม^๔

ปัจจุบันเนื่องจากได้มีการสร้างวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหลวงปู่าคมุจลินท์เป็นการเฉพาะ และมีแท่นประดิษฐานที่สูงแบบถาวร ทำให้ไม่สามารถอัญเชิญองค์พระออกมาสรงน้ำได้ทางวัดและชุมชนจึงมีการหล่อพระพุทธรูปหลวงปู่าคมุจลินท์องค์จำลองขึ้น เพื่อใช้ในการสรงน้ำและแห่รอบชุมชนแทนองค์จริง^๕

๔.๑.๒ พระพุทธรูปหลวงพ่อเชียงยืน

พระพุทธรูปหลวงพ่อเชียงยืน เป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ ๓๐ เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่ที่วัดศรีมงคล บ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย

ภาพที่ ๔.๒ พระพุทธรูปหลวงพ่อเชียงยืน วัดศรีมงคล

^๔ อีระวัฒน์ แสนคำ, พระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเลย, (เลย: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๑), หน้า ๙๓-๙๔.

^๕ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑, ๑ เมษายน ๒๕๖๕.

พระพุทธรูปหลวงพ่อเชียงยืน ไม่ปรากฏความเป็นมาที่แน่ชัด บ้างก็ว่าเป็นพระพุทธรูปโบราณที่พบอยู่ภายในวัด บ้างก็ว่ามีการอัญเชิญมาจากที่อื่นในสมัยเจ้าอาวาสวัดศิริมงคลองค์แรก แต่เป็นพระพุทธรูปที่ชาวบ้านอาฮีให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก คู่กับพระพุทธรูปหลวงปู่าคมจุลินท์และพระธาตุมะนาวเดี่ยวซึ่งอยู่ภายในวัดเดียวกัน ชาวบ้านเชื่อว่าหลวงพ่อเชียงยืนเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์มาก และเป็นพระพุทธรูปเสี่ยงทายประจำชุมชน ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหลวงพ่อเชียงยืนในอีกชื่อหนึ่งว่า “หลวงพ่อพระเสี่ยง”^๖ ทางวัดจะอัญเชิญหลวงพ่อเชียงยืนออกมาให้พุทธศาสนิกชนกราบไหว้และอธิษฐานยกเสี่ยงทายขอพรในช่วงเทศกาลสงกรานต์และงานประเพณีสำคัญที่จัดขึ้นภายในวัดศิริมงคล

พระพุทธรูปหลวงพ่อเชียงยืนมีลักษณะทางพุทธศิลป์เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย พระเศียรเล็กและเรียว พระกรรณกางออกด้านข้าง พระกรรณด้านขวาส่วนหนึ่งหักหาย พระเนตรเหลือบต่ำ พระศอกเล็ก พระนาสิกเล็ก พระโอษฐ์เล็ก เม็ดพระศกกลมเล็ก พระรัศมีทรงเปลว สังฆาฏิเป็นแผ่นปลายตัดตรงยาวลงมาเหนือพระนาภี มีลวดลายประดับที่ปลายสังฆาฏิ นิ้วพระหัตถ์ยาวเรียว ส่วนพระองค์ค่อนข้างผอม ประทับบนฐานปัทม์ หากมองจากด้านข้างจะพบว่าส่วนฐานและส่วนพระวรกายค่อนข้างผอมบาง ไม่สมส่วน เมื่อพิจารณาจากลักษณะทางพุทธศิลป์แล้วสันนิษฐานว่าพระพุทธรูปหลวงพ่อเชียงยืนน่าจะเป็นพระพุทธรูปศิลปะล้านช้าง ฝีมือช่างท้องถิ่น มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔^๗

๔.๑.๑.๓ พระธาตุมะนาวเดี่ยว

พระธาตุมะนาวเดี่ยวเป็นพระเจดีย์โบราณที่อยู่ภายในวัดศิริมงคล บ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย พระธาตุมะนาวเดี่ยวไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างแน่ชัด สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นโดยอดีตเจ้าอาวาสวัดศิริมงคลรูปแรกชื่อ หลวงพ่อมะนาวเดี่ยว ต่อมาน่าจะมีการเรียกชื่อเพี้ยนมาเป็น “มะนาวเดี่ยว” พระธาตุนี้เคยพังทลายลงมาแล้วครั้งหนึ่ง ทำให้พบว่าภายในมีพระพุทธรูปสำริดขนาดเล็ก พระพุทธรูปเงิน พระพุทธรูปทองและโบราณวัตถุอื่นๆ ทั้งอยู่ในสภาพดีและชำรุดบรรจุอยู่ในจำนวนมาก เมื่อปฏิสังขรณ์พระธาตุใหม่จึงนำกลับบรรจุไว้เช่นเดิม^๘ เมื่อพิจารณาจากภาพถ่ายที่มีผู้ถ่ายภาพไว้สันนิษฐานว่าโบราณวัตถุส่วนใหญ่ น่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๔^๙

พระธาตุมะนาวเดี่ยวเป็นพระธาตุทรงสี่เหลี่ยมทรงสูงซ้อนกัน ๒ ชั้น องค์ระฆังทรงสี่เหลี่ยมมีขนาดเล็ก ส่วนปลียอดมีลักษณะทรงสี่เหลี่ยมรับกับส่วนองค์ระฆัง เมื่อพิจารณาลักษณะศิลปกรรม

^๖ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓, ๑ เมษายน ๒๕๖๕.

^๗ อีระวัฒน์ แส่นคำ, **พระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเลย**, (เลย: สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๑), หน้า ๘๖.

^๘ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒, ๑ เมษายน ๒๕๖๕.

^๙ อีระวัฒน์ แส่นคำ, “ชุมชนโบราณบ้านอาฮี : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนโบราณในกลุ่มน้ำเหือง”, ใน **วารสารพื้นถิ่นโขง ชี มูล**, (ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐), หน้า ๙๐.

จากภาพถ่ายเก่าก่อนที่องค์พระธาตุจะพังนั้นสันนิษฐานว่าเป็นพระเจดีย์ศิลปะฝีมือช่างพื้นบ้าน อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕^{๑๐}

ภาพที่ ๔.๓ พระธาตุมะนาวเดี่ยว วัดศิริมงคล

ในชุมชนบ้านอาฮีมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของพระธาตุมะนาวเดี่ยวว่าสร้างพร้อมพระธาตุศรีสองรัก โดยบรรจุสิ่งของมีค่าประมาณไม่ได้และพระบางจำลอง รวมทั้งศพพระนางพรหมจารี มเหสีของพระยาสุนทรจักร เจ้าเมืองตุมตามตำนานท้องถิ่น

ตำนานการสร้างได้กล่าวว่า พระยาสุนทรจักรกับพระนางพรหมจารี พร้อมชาวเมืองตุมได้เดินทางเพื่อนำของวิเศษและของมีค่าไปร่วมบรรจุไว้ที่พระธาตุศรีสองรัก แต่เมื่อเดินทางมาถึงบริเวณนี้ พระนางพรหมจารีได้ล้มป่วยและสิ้นพระชนม์ พระยาสุนทรจักรจึงฝังศพของพระนางไว้ตรงนี้ และเดินทางต่อไปเพื่อร่วมสร้างพระธาตุศรีสองรัก แต่พอไปถึงทราบว่าพระธาตุศรีสองรักสร้างเสร็จแล้ว จึงได้นำของวิเศษของมีค่าและพระบางจำลองกลับมา แล้วได้สร้างเจดีย์ขึ้นบนหลุมศพพระนางพรหมจารี แล้วบรรจุสิ่งของวิเศษ และข้าวของมีค่า รวมทั้งพระบางจำลองไว้ หลังจากนั้นพระยาสุนทรจึงได้แต่งงานกับนางคำผิว แต่ไม่มีบุตรสืบราชสมบัติ เมืองตุมจึงล่มสลาย ชาวบ้านอาฮีจะมีพิธีถวายต้นดอกไม้บูชาพระธาตุมะนาวเดี่ยวในช่วงเทศกาลสงกรานต์เป็นประจำทุกปี^{๑๑}

๔.๑.๑.๔ ประเพณีแห่ต้นดอกไม้

ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ เป็นประเพณีการเล่นพื้นถิ่นของชาวจังหวัดเลยบางหมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเหือง แม่น้ำเลย แม่น้ำโขง นับตั้งแต่อำเภอนาแห้ว อำเภอท่าลี่ อำเภอภูหลวง อำเภอวังสะพุง อำเภอเมืองเลย อำเภอเชียงคาน ซึ่งประเพณีการเอาบุญแห่ต้นดอกไม้เป็นประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อการเอาบุญในงานประเพณีสงกรานต์ของชาวจังหวัดเลย

^{๑๐} พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน และคณะ, “พระเจดีย์สำคัญในจังหวัดเลย : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์พุทธศิลปกรรม ศรัทธาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง”, รายงานการวิจัย, (เสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๖๖.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒, ๑ เมษายน ๒๕๖๕.

การแห่ต้นดอกไม้ในสมัยก่อน นอกจากทำกันในหมู่บ้านของตนเองแล้ว บางแห่งยังมีการแห่ไปถวายวัดเหมือนหมู่บ้านอื่น และมีการแห่ไปตอบแทนกันในระหว่างหมู่บ้านด้วย การแห่ไประหว่างหมู่บ้านนิยมทำตอนกลางวัน โดยขบวนแห่ไปในเวลาตอนเช้า พอสายถวายเพลแล้วก็แห่รอบวัดพอดีและมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำเข้าวัดด้วยเมื่อแห่รอบวัด ๓ รอบแล้วก็นำต้นดอกไม้ธูปเทียนที่ถือไปถวายพระ มีการไหว้พระรับศีลกล่าวคำถวายดอกไม้หมู่บ้านอื่นไปแห่อีกหมู่บ้านหนึ่งชาวบ้านเจ้าของวัดก็จะออกมาต้อนรับพร้อมกับเลี้ยงข้าวปลาอาหาร

ประเพณีแห่ต้นดอกไม้มีมาตั้งแต่ครั้งไหนไม่ทราบแน่ชัด แต่ได้มีการอนุรักษ์และปฏิบัติสืบสานโดยพี่น้องชาวตำบลอาฮีจากคนรุ่นต่อรุ่นมาจนทุกวันนี้ กล่าวคือ เมื่อถึงวันสิ้นศักราชหรือวันสังขารล่วง ตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายน ชาวบ้านจะทำน้ำหอมจากมวลดอกไม้และสมุนไพร ไปสรงพระพุทธรูป รดน้ำผู้สูงอายุเพื่อขอพร จากนั้นจึงเที่ยวสาธตสงคนแก่คนทั่วไปเรียกว่า เล่นสงกรานต์ พอถึงวันรุ่งขึ้น ๑๔ เมษายน เป็นวันเนาหรือวันเนา ก็พร้อมอัญเชิญพระคู่บ้านไปแห่ตามถนนรอบๆ ชุมชน ให้คนทุกคนทุกเพศทุกวัยได้สาธตสงคนแก่คนทั่วไปเรียกว่า เล่นสงกรานต์ พอถึงวันรุ่งขึ้น ๑๕ เมษายน เป็นวันเถลิงศกใหม่ ชาวบ้านจะหยุดทำงานทุกอย่าง หันมาสนุกสนานด้วยการมาละเล่นพื้นบ้าน ๑๖ เมษายน วันสงกาดขึ้นวันนั้น คุ่มต่างๆ จะพร้อมกันทำต้นดอกไม้ ธงหลากสีก่อกองทราย พอตกบายก็แห่ต้นดอกไม้และจัดปจจัยจากคุ่มของตนมาที่วัด ไหว้พระรับศีล ฟังเทศน์ อานิสสถวายต้นดอกไม้ ทำพิธีขอมาคารวะต่อพระรัตนตรัย จึงเสร็จพิธี อนึ่ง ทุกคืนระหว่างนี้จะมีการแห่ข้าวพันก้อนไปเยี่ยมเยียนคุ่มต่างๆ อย่างสนุกสนาน

พอตอนเย็นใกล้พลบค่ำก็จะทำการแห่ นำต้นดอกไม้ไปถวายที่วัดในขณะที่ผู้แห่เข้าร่วมจะถือดอกไม้ ธูปไม้ไปด้วย การแห่ก็ทำกันอย่างสนุกสนาน มีฆ้องกลองพร้อมดนตรีอื่นๆ ผู้ที่ร่วมขบวนแห่ส่วนมากจะเป็นหนุ่มๆ สาวๆ และเด็ก มีผู้เฒ่าผู้แก่บ้าง พอถึงวัดก็เดินรอบวัด ๓ รอบ จึงนำต้นดอกไม้ไปถวายพระสงฆ์ มีการไหว้พระรับศีล กล่าวคำถวายดอกไม้และฟังเทศน์กลอนแห่ต้นดอกไม้ด้วย ทำเช่นนี้หลายวันเช่นนี้จนถึงวันเพ็ญเดือนหก คือ วันอัญเชิญพระพุทธรูปไปสรงน้ำ ไปประดิษฐานไว้ตามเดิม การจัดต้นดอกไม้มักรวมกันทำเป็นกลุ่มๆ ในหมู่บ้านหนึ่งมักเปลี่ยนกลุ่มจัดทำโดยไม่ซ้ำกลุ่มกับปีที่เคยทำแล้ว^{๑๒}

ภาพที่ ๔.๔ พิธีแห่ต้นดอกไม้บ้านอาฮีในช่วงสงกรานต์

^{๑๒} พยุงพร ศรีจันทวงศ์ และคณะ, ประวัติศาสตร์ ตำนาน และประเพณีแห่ต้นดอกไม้ บ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย, (เลย: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, ๒๕๖๑), หน้า ๕๒-๕๕.

๔.๑.๒ บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านท่าดีหมี่

บ้านท่าดีหมี่ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นชุมชนเก่าแก่ตามแนวชายแดนตรงข้ามกับเมืองแก่นท้าว แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำเหืองกั้น และตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณปากเหืองซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำเหืองไหลมาบรรจบกับแม่น้ำโขงเดิมที่นั้นชุมชนแห่งนี้มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโบราณบริเวณทางเหนือของปากเหือง ซึ่งเป็นชุมชนโบราณเก่าแก่ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ และเคยเป็นศูนย์กลางของเมืองปากเหืองในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ซึ่งมีบทบาทแทนเมืองเชียงคานเก่าที่ถูกทำลายโดยกองทัพเมื่อนานในช่วงศึกเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. ๒๓๗๐^{๑๓} ปัจจุบันชุมชนบ้านท่าดีหมี่ยังเก็บรักษาพระเสี้ยวและพระแย้ม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำวัดหลวงซึ่งเป็นวัดสำคัญของชุมชนโบราณที่ปากเหือง รวมทั้งหีบพระธรรม คัมภีร์ใบลานและโบราณวัตถุสำคัญต่าง ๆ ที่ย้ายมาจากวัดหลวงทางฝั่งประเทศลาวภายในชุมชนบ้านท่าดีหมี่มีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่น่าสนใจ ดังนี้

๔.๑.๒.๑ พระพุทธรูปพระเสี้ยว

พระพุทธรูปพระเสี้ยวเป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ ๖๒ เซนติเมตร ประดิษฐานเป็นพระประธานภายในวิหารวัดจอมมณี บ้านท่าดีหมี่ ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

พระพุทธรูปพระเสี้ยวก่อนหน้าที่จะมีการอัญเชิญพระเสี้ยวมาประดิษฐานที่วัดจอมมณีนี้นั้นมีคำบอกเล่าของชาวบ้านว่า พระเสี้ยวเคยประดิษฐานอยู่ที่วัดหลวง กลางเมืองปากเหือง ซึ่งปัจจุบันคือบริเวณวัดใหม่เวินคำทางฝั่งประเทศลาวตรงข้ามกับบ้านท่าดีหมี่ เมื่อผู้คนส่วนใหญ่อพยพจากเมืองปากเหืองจึงได้อัญเชิญพระเสี้ยวมาด้วย และมีตำนานเล่าว่าก่อนหน้าที่พระเสี้ยวจะประดิษฐานอยู่ที่วัดหลวงนั้น พญาจุลมนี เจ้าเมืองปากเหือง (ในตำนาน) ได้อัญเชิญมาจากเมืองหลวงพระบาง^{๑๔}

พระพุทธรูปพระเสี้ยวมีลักษณะทางพุทธศิลป์เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย พระวรกายค่อนข้างอวบ พระพักตร์ในโครงรูปรีแต่อวบอ้วน พระโอษฐ์เป็นรูปคล้ายกระบี่ พระหนุเป็นปม ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นยาวปลายแฉกถึงกลางพระองค์ พระรัศมีของเดิมสูญหาย พระขานด้านซ้ายมีรอยคล้ายถูกไฟไหม้ ประทับนั่งเหนือฐานบนที่เป็นกลีบบัวและฐานล่างที่ราบติดพื้น ซึ่งเป็นลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปล้านช้างที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา อยุธยาพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑^{๑๕}

ชาวบ้านท่าดีหมี่เชื่อว่าพระพุทธรูปพระเสี้ยวเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เคยเกิดเหตุการณ์ปาฏิหาริย์มาตั้งแต่ครั้งที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดหลวงกลางเมืองปากเหือง ชาวบ้านเล่าว่ามีอยู่คืนหนึ่งเกิดไฟไหม้เมืองปากเหืองและลุกลามไหม้ถึงวัด ชาวบ้านพากันเก็บสิ่งของอย่างอื่น แต่ลืมอัญเชิญองค์พระ

^{๑๓} พยุงพร ศรีจันทวงศ์ และคณะ, เรื่องเล่าและวิถีชุมชนปากน้ำเหือง, (เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๓), หน้า ๑๐-๑๓.

^{๑๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๔, ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๑๕} ธีระวัฒน์ แสนคำ, พระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเลย, (เลย: สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๑), หน้า ๗๐-๗๑.

เสียงออกมา เมื่อกำลังดับไฟที่ลูกไหม้วิหารอย่างโชติช่วงอยู่จึงคิดว่าลืมนัญชียพระเสียงออกมา ชาวบ้านต่างคิดว่าองค์พระเสียงคงถูกไฟไหม้หลอมละลายไปแล้ว ครั้นถึงรุ่งเช้าวันต่อมาก็มีผู้พบพระเสียงอยู่ใต้ต้นโพธิ์ในวัดหลวง สรรพดูปรากฏว่าพระรัศมีได้รับความเสียหาย ที่พระขานทางด้านซ้ายมีรอยไฟไหม้คล้ายกับลักษณะแผลเหวอะหวะ^{๑๖}

จากเหตุการณ์ดังกล่าวชาวบ้านต่างเชื่อว่าองค์พระเสียงได้แสดงปาฏิหาริย์ลอยออกจากแท่นชุกชีภายในวิหารขณะไฟไหม้ เพื่อให้รอดพ้นจากการถูกไฟไหม้ทั้งองค์ ทำให้ไฟไหม้เฉพาะพระขาน (ขวา) ปัจจุบันที่พระขานของพระพุทธรูปพระเสียงยังมีรอยขรุขระลักษณะคล้ายถูกไฟไหม้ปรากฏอยู่ แต่อย่างไรก็ดี รอยขรุขระดังกล่าวอาจเกิดขึ้นจากถูกไฟไหม้จริงหรืออาจเป็นความผิดพลาดที่เกิดขึ้นตั้งแต่การหล่อองค์พระก็เป็นได้

ภาพที่ ๔.๕ พระพุทธรูปพระเสียง วัดจอมมณี บ้านท่าดีหมี่

๔.๑.๒.๒ พระพุทธรูปพระแย้ม

พระพุทธรูปพระแย้มเป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ ๒๘ เซนติเมตร ประดิษฐานภายในวิหารวัดจอมมณี บ้านท่าดีหมี่ ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย พระพุทธรูปพระแย้มก่อนหน้าที่จะมีการอัญเชิญพระเสียงมาประดิษฐานที่วัดจอมมณีนั้น มีประวัติความเป็นมาพร้อมกับพระพุทธรูปพระเสียงวัดจอมมณี ซึ่งเคยประดิษฐานอยู่ที่วิหารวัดหลวง กลางเมืองปากเหือง

^{๑๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๕, ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

ภาพที่ ๔.๖ พระพุทธรูปพระแย้ม วัดจอมมณี บ้านท่าดีหมี

พระพุทธรูปพระแย้มมีลักษณะทางพุทธศิลป์เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย พระกรรณใหญ่ พระขนงโก่ง พระนาสิกใหญ่มาก มีสันพระนาสิกเป็นเส้นคม ปลายเล็กและโด่ง ริมพระโอษฐ์บนหนา มีเส้นขอบพระโอษฐ์ แย้มพระโอษฐ์โดยปลายทั้ง ๒ ข้างตวัดขึ้นหรือที่เรียกว่า “ยิ้มแบบล้านช้าง” เม็ดพระศกเล็กแบบหนามขนุน พระอุระแบน เห็นเม็ดพระถันที่มีฐานรองทั้ง ๒ ข้าง สังฆาฏีเป็นแผ่นใหญ่ปลายตัดตรง ยาวลงมาจรดพระนาภี ประทับนั่งบนฐานสูงแบบฐานบัวเข้าพรหม ปลายตวัดงอนขึ้นตามแบบนิยมของฐานพระพุทธรูปศิลปะล้านช้าง อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ พระพุทธรูปล้านช้างที่สร้างขึ้นในยุคนี้น่าจะถือว่ามีรูปแบบที่ได้รับการพัฒนามาจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของล้านช้างเอง รวมทั้งถือเป็นแบบแผนที่ลงตัวและสมบูรณ์ที่สุด ก่อนที่จะแพร่กระจายไปยังที่ต่างๆ จนอาจเรียกได้ว่าเป็น “พระพุทธรูปล้านช้างอย่างแท้จริง” ก็ว่าได้^{๑๗}

ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ชาวบ้านท่าดีหมีจะอัญเชิญออกมาแห่รอบหมู่บ้าน และหลังจากที่มีการสงน้ำและทำความสะอาดด้วยน้ำอบน้ำหอมแล้ว จะมีการสังเกตเพื่อใช้พระพักตร์ขององค์พระแย้มเสียดายสภาพฟ้าฝนและความอุดมสมบูรณ์พูนสุขของชุมชนในปีนั้นด้วย หากปีใดในระหว่างที่แห่พระแย้มรอบหมู่บ้านแล้วมองเห็นริมพระโอษฐ์ของพระแย้มมีลักษณะคล้ายรอยยิ้มแบบเบิกบานใจ ปีนั้นก็จะมมีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจะมีความสุขกายสบายใจ แต่ถ้าปีใดมองเห็นริมพระโอษฐ์ของพระแย้มมีลักษณะแข็งทื่อไม่เบิกบานใจ ปีนั้นก็จะมมีน้ำท่าจะอุดมสมบูรณ์ อาจเกิดฝนแล้ง ชาวบ้านอาจจะได้รับความเดือดร้อน^{๑๘}

๔.๑.๒.๓ ประเพณีสงกรานต์สงน้ำพระแย้มพระเสียด

ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนบ้านท่าดีหมี ถือเป็นประเพณีสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับพระแย้มพระเสียด พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน และศาลเจ้าพ่อปากเหือง แต่ก่อนในวันสงกรานต์

^{๑๗} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจตีย์ พระพุทธรูป อุบัติ่ม ลิม ศิลปะลาวและอีสาน, (กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙๑-๑๙๕.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๔, ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

ประเพณีออกพรรษาของหมู่บ้านท่าดีหมี มีความโดดเด่นแตกต่างจากหมู่บ้านอื่นๆ ในแถบนี้ กล่าวคือพิธีกรรมมีความเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อปากเหือง มีการอัญเชิญเจ้าพ่อปากเหืองมาพึ่งเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน กิจกรรมตักบาตรเทโว และแข่งเรือยาวที่แม่น้ำเหืองถวายแด่เจ้าพ่อ

พอถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ก่อนถึงวันออกพรรษา ชาวบ้านท่าดีหมีจะพร้อมใจกันมาพึ่งเทศน์มาลัยหมื่น มาลัยแสนในตอนกลางคืน และมีพิธีจุดประทีบ ดังนั้นในตอนกลางวันชาวบ้านโดยเฉพาะผู้สูงอายุ จะเตรียมเครื่องประกอบการเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน นั่นคือการเตรียมพามงคล โดยพามงคลนั้นจะประกอบไปด้วย กรวย ๕ อัน ภายในกรวยแต่ละอันประกอบไปด้วย เทียน ๒ เล่ม รูป ๓ ดอก ไม้ขีดไฟ ๑ กล่อ่ง ดอกไม้ (ดอกแก้ว) ๑ คู่ เงิน ๒๐ บาท (กรณีที่เป็นเครื่องร้อย) คำหมาก คำพลู เมี่ยง กล้วย ชันน้ำมันต์ ซึ่งในชันน้ำมันต์จะประกอบไปด้วย ส้มป่อย ดอกไม้ (ดอกแก้ว) ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวตอก แห่ทราย และขวด ໄວ້สำหรับเสียบเทียนเล่มใหญ่ ๓ เล่ม นอกจากนั้นในบริเวณศาลาฟ้างสด พระมาลัยหมื่นมาลัยแสน จะต้องมีการจัด ตกแต่งสถานที่ในศาลา ซึ่งประกอบไปด้วย ต้นกล้วย ต้นอ้อย ให้มีความสวยงาม^{๒๐}

ในการพึ่งเทศน์พระมาลัยหมื่น มาลัยแสน จะมีการแต่งขันธ ๕ เพื่ออัญเชิญวิญญาณเจ้าพ่อปากเหืองมาร่วม ในพิธี และมีต้นกัณฑ์ของเจ้าพ่อมาทำบุญด้วย หลังจากที่ยกขบวนต้นกัณฑ์มาถึงบริเวณวัดก็จะอัญเชิญเจ้าพ่อประทับ ณ ศาลาที่ประทับของเจ้าพ่อ แล้วร่วมกันพึ่งเทศน์พระมาลัยเพื่อเป็นการทำบุญ ร่วมกันระหว่างเจ้าพ่อกับชาวบ้าน ในคืนนี้ก็จะมีการจุดประทีบเรือไฟ เพื่อเป็นพุทธบูชาและนำไปไหลที่แม่น้ำเหือง

ในตอนเช้าของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันออกพรรษา จะมีพิธีตักบาตรเทโว โดยเชื่อว่าพระพุทธรูปเจ้าได้เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์หลังจากที่พระพุทธรูปองค์เสด็จไปโปรดพระมารดา การตักบาตรเทโว ของชาวบ้านท่าดีหมีนั้นพระสงฆ์จะเดินรอบเป็นวงกลมบริเวณวัดจอมมณี ชาวบ้านจะมีการใส่บาตร ๓ รอบ โดยในรอบแรกจะใส่บาตรด้วยปัจจัย (เงิน) รอบที่ ๒ จะใส่บาตรด้วยข้าวสุก และรอบที่ ๓ จะเป็นข้าวสารอาหารแห้ง หลังจากพิธีการตักบาตรเทโวเสร็จสิ้น ชาวบ้านก็จะเข้าไปรวมกันที่ในศาลา การเปรียญ พระสงฆ์สวด พิธีถวายอาหาร และกรวดน้ำ รับพรแล้วเสร็จ ก็เป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นคณะกรรมการหมู่บ้านจะประกาศยอเงินต้นกัณฑ์ของเจ้าพ่อปากเหือง แล้วประกาศรับบริจาคเพิ่มเพื่อต่อยอดต้นกัณฑ์ แล้วถวายพระภิกษุสงฆ์^{๒๑}

๔.๑.๓ บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านแสงภา

บ้านแสงภา ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย บ้านแสงภาเป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิม ตามประวัติมีนายพรานคนหนึ่ง ชื่อ เชียงภา ได้เดินตามโขลงช้างป่า เพื่อจะคล้องจับช้างเอาไปเลี้ยงใช้งาน เชียงภาได้ติดตามโขลงช้างมาจากลำน้ำโขลงขึ้นลำน้ำเหือง และมาถึงบริเวณน้ำพาไหลมาบรรจบกันเห็นมีภูมิประเทศอันเป็นที่ราบมีปึกขำน้ำมากมายเหมาะสมที่จะตั้งหมู่บ้าน จึงได้ชักชวนญาติพี่น้องมาตั้งหมู่บ้านที่นั่น และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านเชียงภา” ภายหลังชื่อหมู่บ้าน

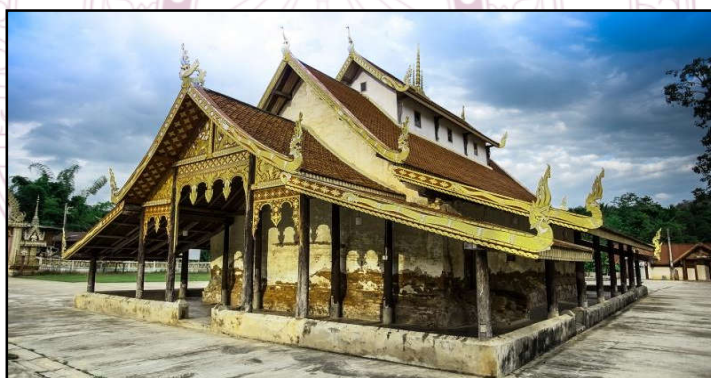
^{๒๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๗, ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๘, ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

ได้เพี้ยนจากคำว่า บ้านเชียงภา มาเป็น “บ้านแสงภา”^{๒๒} ภายในชุมชนบ้านแสงภามีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่น่าสนใจ ดังนี้

๔.๑.๓.๑ โบสถ์วัดศรีโพธิ์ชัย

วัดศรีโพธิ์ชัยเป็นศาสนสถานเก่าแก่และมีความสำคัญควบคู่กับประวัติบ้านแสงภา ตามประวัติของวัดระบุว่า วัดศรีโพธิ์ชัยสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๓^{๒๓} โบสถ์วัดศรีโพธิ์ชัยนี้เป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูนขนาดใหญ่ หลังคากว้างใหญ่ลด ๒ ตอน ตอนล่างมีเสารับเป็นเหมือนปีกนก ลดมุข หน้าหลังที่พิเศษก็คือมีเรือนยอดตั้งชันกันเป็นชั้น ๆ โดยเฉพาะชั้นที่ ๒ มี ป่องเอี่ยม (หน้าต่าง) ดูแล้วมีลักษณะแปลกตากว่าโบสถ์หลังอื่น ๆ หลังคาเดิมเป็นไม้แป้นเกล็ด ต่อมาเปลี่ยนเป็นสังกะสี และปัจจุบันเป็นหลังคามุงกระเบื้อง โบสถ์นี้มีประตูทางเข้า ๓ ประตู คือประตูหน้า ประตูข้างด้านทิศเหนือและประตูข้างทิศใต้ ฐานเอวชั้นเดียวทำเพียงโอบกว่าชั้นเดียว หน้าต่างเจาะใส่ลูกกรงไม้กลึง ระบายโดยชอบทำเดี่ยว ตรงกับแนวเสานางเรียงโดยรอบ รวมเสา ๒๒ ต้น ระบายมีทางเข้า ๖ ทาง บันไดมีเพียง ๒ ขั้น เท่านั้น หน้าบันมีรวงผึ้งประดับทั้ง ๓ ช่วงเสาทำลวดลายโดยวิธีแต้มสี ไม่ได้แกะสลัก แต่โห่ง (ช่อฟ้า) และหางหงส์นั้นแกะสลักสวยงามแปลกตากว่าหลังอื่นคือ ตัวโห่งทำเป็นหัวม้าเหมือนกำลังไต่บันส่วนรูปนาคอ้าปากแยกเขี้ยวมีหงอนสูงยาว เป็นกนกดูแล้วแปลกดีเหมือนมีชีวิต ให้อารมณ์เหมือนกำลังไต่บันส่วนรูปนาคอ้าปากแยกเขี้ยวมีหงอนสูงยาว เป็นกนกหัวม้วน ๔ ตัว และที่พิเศษอีกชั้นหนึ่งก็คือ ช่อฟ้าแกะไม้เป็นทางปราสาท ๕ ชั้น สี่เหลี่ยมเรียวขึ้นไป ปลายยอดสุด มีหงส์ หันหัวไปทางทิศตะวันออก หันหางไปทางทิศตะวันตก^{๒๔}

ภาพที่ ๔.๗ โบสถ์วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา

๔.๑.๓.๒ พระพุทธรูปพระปู่

พระพุทธรูปพระปู่เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ ๒ เมตร ประดิษฐานเป็นพระประธานภายในโบสถ์วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาหว้า จังหวัดเลย

^{๒๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๙, ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๐, ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๒๔} สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเลย, สถาบันยุทธกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, (เลย: ฝ่ายส่งเสริมการศึกษาและวัฒนธรรม สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเลย, ๒๕๕๕), หน้า ๓๖.

พระพุทธรูปพระปู่ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างที่ชัดเจน สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นพร้อมกับโบสถ์วัดศรีโพธิ์ชัยซึ่งมีรูปแบบศิลปปะอาการแบบพื้นบ้าน พระพุทธรูปพระปู่เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ปูนปั้นลงรักปิดทอง ฝีมือช่างพื้นบ้าน มีพุทธลักษณะพระพักตร์กลม ขมวดพระเกศาเล็กแหลม และถี่ พระรัศมีทรงเปลว พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์แถม พระกรและนิ้วพระหัตถ์ใหญ่ สันหาภูมิ ลวดลายปูนปั้นประดับกระจก เมื่อพิจารณาจากลักษณะทางพุทธศิลป์สามารถกำหนดอายุได้ราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕^{๒๕}

ภาพที่ ๔.๘ พระพุทธรูปพระปู่ วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา

๔.๑.๓.๓ พระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร

พระพุทธรูปหลวงพ่อเพชรเป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ ๑๒ เซนติเมตร ประดิษฐานเป็นพระประธานมณฑปหลวงพ่อเพชร วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย พระพุทธรูปหลวงพ่อเพชรไม่ปรากฏความเป็นมาที่แน่ชัด แต่เป็นพระพุทธรูปที่ชาวบ้านแสงภาให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก ด้วยเชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์มาก^{๒๖}

พระพุทธรูปหลวงพ่อเพชรมีลักษณะทางพุทธศิลป์เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชร ปางมารวิชัย พระเศียรกลมและใหญ่ พระกรรณแนบติดกับพระเศียร พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกเล็ก พระโอษฐ์เล็กและแถมพระโอษฐ์เล็กน้อย เม็ดพระศกกลมเล็ก พระรัศมีทรงเปลว สันหาภูมิ เป็นแผ่นปลายตัดตรงยาวลงมาเหนือพระนาภี มีรัดประคด นิ้วพระหัตถ์เรียวและปลายนิ้วพระหัตถ์

^{๒๕} อีระวัฒน์ แสนคำ, พระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเลย, (เลย: สำนักศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๑), หน้า ๔๖.

^{๒๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๐, ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

ยาวเสมอกัน ประทับบนฐานเพียง ๒ ชั้นเตี้ยๆ เมื่อพิจารณาจากลักษณะทางพุทธศิลป์แล้ว สันนิษฐานว่าพระพุทธรูปหลวงพ่อเพชรเป็นพระพุทธรูปฝีมือช่างท้องถิ่น มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔^{๒๗}

ภาพที่ ๔.๙ พระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา

๔.๑.๓.๔ พระธาตุดินแทน

พระธาตุดินแทนตั้งอยู่ภายในวัดพระธาตุดินแทน บ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย เป็นพระธาตุเก่าแก่ที่เป็นปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวนาแห้ว และถือว่ามีสภาพแปลกกว่าที่อื่น เพราะสร้างจากดินจนกลายเป็นเนินสูงและมีฉัตรอยู่บนยอดพระธาตุดินแทน เป็นพระธาตุที่มีลักษณะแตกต่างกับพระธาตุองค์อื่นโดยสิ้นเชิงเพราะไม่ได้เป็นเจดีย์ที่ก่อด้วยอิฐปูนอย่างที่เคยกัน แต่สร้างขึ้นจากดินที่มีผู้ศรัทธานำมากองทับถมกันเป็นเวลานานกว่า ๔๐๐ ปี จนเป็นภูเขาดินขนาดใหญ่ และเป็นที่สักการบูชาของชาวอำเภอนาแห้วมาจนถึงทุกวันนี้

ประวัติความเป็นมาของพระธาตุดินแทนเริ่มต้นจากพระธุดงค์ได้เดินทางมายังที่แห่งนี้และได้สอนชาวบ้านว่าถ้าไม่อยากให้เกิดเภทภัยใดๆ จะต้องถือปฏิบัติตนตาม ๓ ข้อนี้ คือ ๑) ห้ามผิดศีล ๒) ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ๓) ห้ามเล่นไสยศาสตร์ หลังจากนั้นจึงร่วมกับชาวบ้านสร้างพระธาตุด้วยดิน จึงเรียกชื่อว่า “พระธาตุดินแทน”^{๒๘}

^{๒๗} วีระวัฒน์ แสนคำ, พระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเลย, (เลย: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๑), หน้า ๘๔.

^{๒๘} พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน และคณะ, “พระเจดีย์สำคัญในจังหวัดเลย : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์พุทธศิลปกรรม ศรัทธาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง”, รายงานการวิจัย, (เสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๖๔.

ภาพที่ ๔.๑๐ พระธาตุดินแทน วัดพระธาตุดินแทน

พระธาตุดินแทนถือเป็นพระธาตุที่มีความแปลกองค์หนึ่งในประเทศไทย ชาวบ้านแสงภายังคงยึดถือแนวปฏิบัติที่สืบทอดมาแต่ครั้งสร้างพระธาตุ แม้เวลาจะล่วงเลยมาแต่ศรัทธาของชาวบ้านมิได้เสื่อมคลาย อันดูจากการห้ามใส่รองเท้าขึ้นไปบน กองดินองค์พระธาตุขณะเดียวกันชาวบ้านที่มีทุกขร้อนก็จะทำบุญด้วยการตักดินใส่ถังแล้วนำไปเทบนองค์พระธาตุแล้ว กราบไหว้อธิษฐานจิตขอให้สมดังตั้งใจหวัง

ทุกครั้งที่เข้าไปในบริเวณองค์พระธาตุ มีข้อห้ามมิให้ใส่รองเท้าขึ้นไปเหยียบย่ำ ซึ่งชาวบ้านยังคงถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ในวันพระขึ้นแรม ๗ ค่ำ และ ๘ ค่ำ, ขึ้นแรม ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ คนนาแห้วโดยเฉพาะที่บ้านแสงภา บ้านปากอ และบ้านห้วยนา จะหยุดทำงานและอยู่บ้านเพื่อทำบุญถือศีลโดยเคร่งครัด ตามคำสาบานต่อหน้าองค์พระธาตุ ขั้นตอนในการทำบุญ ได้แก่ นำต้นผึ้ง ร่ม คารวะ ขึ้น ๕ (เทียน ๕ คู่ กับดอกไม้ ๕ คู่) ขึ้น ๘ (เทียน ๘ คู่ กับดอกไม้ ๘ คู่) บนเพื่อให้องค์พระธาตุดินแทนคุ้มครองรักษาครอบครัว ลูกหลานที่อยู่ทางไกลให้ปลอดภัยทุกอย่าง ภัยอันตรายอย่ามาใกล้ ทำงานใดๆ ขอให้ได้ตั้งใจปรารถนา^{๒๙}

๔.๑.๓.๕ ประเพณีแห่ต้นดอกไม้

ประเพณีการทำต้นดอกไม้ถวายเป็นพุทธบูชาเนื่องในเทศกาลสงกรานต์ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่ครั้งสร้างพระธาตุดินแทน ตำนานระบุว่า ก่อนที่พระธาตุจะจากหมู่บ้านไป ได้สั่งชาวบ้านไว้ว่า เมื่อถึงช่วงปีใหม่ให้หยุดพักการทำงานทุกอย่างและทำบุญวันสงกรานต์ด้วยการทำธง (ตุง) ไปบูชาพระรัตนตรัย สรงน้ำ และทำต้นดอกไม้บูชาพระพุทธรูปในวันพระเจ้าขึ้น (วันที่อัญเชิญพระพุทธรูปที่นำมาสรงน้ำกลับไปประดิษฐานยังในสิมหรือโบสถ์) ทั้งให้ทำพิธีสรงน้ำพระสงฆ์ บายศรีพระพุทธรูปและครูบา คารวะหลวง (ขอขมาที่มาเล่นมาพ้อนขับในวัดในวา) และก่อพระทรายเพื่อไม่ให้ผีปศาจเข้ามารบกวนในหมู่บ้าน จนทุกวันนี้ก็ดูเหมือนว่าประเพณีสงกรานต์ของชุมชนนี้ยังไม่

^{๒๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๑, ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก โดยเฉพาะการแห่ต้นดอกไม้ ซึ่งทำให้งานสงกรานต์ที่นี้ดูมีเสน่ห์น่ารักต่างไปจากที่อื่นๆ^{๓๐}

ในเช้าวันแรกของงานสงกรานต์ คือ วันที่ ๑๓ เมษายน ชาวบ้านไม่ว่าหญิงชายเด็กผู้ใหญ่ต่างก็มารวมกันในโบสถ์วัดศรีโพธิ์ชัยเพื่อรับศีล หลังจากนั้นจะช่วยกันอัญเชิญพระพุทธรูปในโบสถ์มาจัดเรียงบนแท่นภายนอกและในหอสง (วิหารจำลองขนาดเล็กสร้างด้วยไม้ มีไม้แก่นเจาะเป็นรางพาดจากภายนอกเพื่อให้น้ำไหลลงรดพระพุทธรูป) เพื่อรับน้ำสง ส่วนพระประธานองค์ใหญ่ที่ไม่สามารถอัญเชิญออกมาได้นั้น ชาวบ้านผู้ชายจะช่วยกันชำระขัดสีจนสะอาดและพรมด้วยน้ำอบน้ำหอม ส่วนภายนอกนั้น ผู้คนจะทยอยกันมาสรงน้ำ โดยใช้ช่อดอกไม้จุ่มน้ำอบสลับใส่องค์พระพุทธรูปบนแท่นและเข้าน้ำพระพุทธรูปบนหอสงด้วย เมื่อได้สรงน้ำพระพุทธรูปอย่างทั่วถึงแล้ว ก็อัญเชิญพระพุทธรูปจากบนแท่นภายนอกกลับเข้าไปประดิษฐานในโบสถ์อย่างเดิม (ส่วนการสรงน้ำพระพุทธรูปที่หอสงจะยังคงทำต่อเนื่องกันไปจนถึง “วันพระเจ้าขึ้น” ซึ่งอย่างช้าไม่เกินวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖) ตกยามบ่าย เสร็จพิธีสรงน้ำ เป็นเวลาที่เด็กๆ ต่างรอคอย เพราะจะได้เล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานเต็มที่ พวกหนุ่มๆ ต่างพากันเข้าไปตัดไม้ไผ่เพื่อเตรียมทำต้นดอกไม้ในวันรุ่งขึ้น

เช้ามีดของวันเนา คือวันที่ ๑๔ เมษายน เริ่มมีขบวนแห่ข้าวพันก้อนและเครื่องไทยธรรมของชาวบ้านหลายกลุ่มจากหมู่บ้านแสงภา บ้านปากอ และบ้านหัวนา ทยอยเข้ามาในเขตวัดศรีโพธิ์ชัย หลังจากแห่เวียนรอบโบสถ์ ๓ รอบ ก็ทำพิธีถวายและฟังพระเทศน์ฉลองข้าวพันก้อน แล้วถวายภัตตาหารเช้า ตกบ่ายก็เป็นเวลาทำต้นดอกไม้ ซึ่งมักร่วมกันทำในหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือคนในละแวกบ้านเป็นกลุ่มๆ พวกผู้หญิงและเด็ก จะออกไปเก็บดอกไม้กันตามป่า ส่วนพวกผู้ชายก็จะช่วยกันทำโครงต้นดอกไม้เป็นรูปทรงอย่างปราสาทผึ้ง เมื่อขึ้นโครงแล้วก็ช่วยกันเสียบร้อยดอกไม้และเครื่องไทยทานตกแต่งให้สวยงาม กว่าเสร็จก็พลบค่ำ หยดพิกินข้าวปลากันแล้วจึงตั้งขบวนแห่ทำต้นดอกไม้ไปถวายวัด ในขบวนมีทั้งผู้ถือดอกไม้รูปเทียน และฆ้องกลองประโकेเป็นที่ครึกครื้น หนุ่มๆ ที่ห้ามต้นดอกไม้ก็จะเดินสายไปตามจังหวะ ทำให้ส่วนยอดของต้นดอกไม้สั่นไหวไปมา นาคู ถึงวัด แห่เวียนรอบโบสถ์ครบ ๓ รอบ แล้วทำพิธีกล่าวคำถวายต้นดอกไม้ และฟังเทศน์ฉลองต้นดอกไม้ ในปัจจุบัน วันแรกนี้ทางคณะกรรมการหมู่บ้านได้จัดให้มีการประกวดต้นดอกไม้และแจกรางวัลด้วย ต้นดอกไม้ส่วนใหญ่ที่นำมาแห่จึงได้รับการตกแต่งอย่างสุดฝีมือ ทั้งขนาดก็ทำใหญ่โตกว่าที่ทำกันสมัยก่อนมาก การทำต้นดอกไม้ถวายเป็นพุทธานุชาณี จะกระทำทุกวันพระไปจนกระทั่ง “วันพระเจ้าขึ้น”

ในวันที่ ๑๕ เมษายน ซึ่งถือว่าเป็นวันเถลิงศกใหม่ ตอนเช้ามีดจะมีการจุดประทัดยิงปืนเป็นการเฉลิมฉลองและขับไล่สิ่งอัปมงคลต่างๆ และมีการเลี้ยงพระเช้าด้วย

ในวันพระเจ้าขึ้น หลังจากอัญเชิญพระพุทธรูปจากหอสงกลับไปประดิษฐานในโบสถ์แล้ว ก็มีการก่อเจดีย์ทราย และนำธงซึ่งทำจากด้ายสีต่างๆ ถักชิงเป็นผืนยาวประมาณ ๒-๓ วา ประดับด้วยปุยฝ้าย แห่ไปแขวนไว้ที่วัด กลางคืนมีฟังเทศน์ ตอนเช้ามีดของวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจะพากันขึ้นไปทำพระ

^{๓๐} สุดรา สุธาญา (บรรณาธิการ), เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เลย, (กรุงเทพฯ: สารคดี, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๑-๒๐๒.

ธาตุดินแทนและทำพิธียกชั้นเช่นเดียวกับที่กระทำในงานนมัสการพระธาตุ เพื่อขอขมาและขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เท่านั้นถือเป็นเรื่องพิธีเฉลิมฉลองตรุษสงกรานต์^{๓๑}

ภาพที่ ๔.๑๑ ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ บ้านแสงภา

๔.๑.๓.๖ ประเพณีนมัสการพระธาตุดินแทน

ประเพณีนมัสการพระธาตุดินแทนจะจัดขึ้นระหว่างวันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ชาวบ้านแสงภาและหมู่บ้านใกล้เคียงจะร่วมกันประกอบพิธีนมัสการและแก้บนประจำปี ณ บริเวณพระธาตุดินแทน ทางทิศเหนือของหมู่บ้านแสงภา พระธาตุดินแทนนี้มีรูปลักษณะต่างจากพระธาตุอื่นๆ เพราะไม่ได้เป็นเจดีย์ที่ก่อด้วยอิฐปูนอย่างที่เราคุ้นเคยกัน ทว่าเป็นภูเขาดินขนาดใหญ่ที่เกิดจากผู้ศรัทธานำดินมากองทับถมกันเป็นเวลากว่าสองร้อยปี^{๓๒}

งานพิธีเริ่มขึ้นในตอนค่ำของวันขึ้น ๑๔ ค่ำ หลังจากพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์และเทศนาธรรมในบริเวณพระธาตุแล้วก็เป็นเวลาของการเฉลิมฉลอง มีมหรสพครบครัน ทั้งหนังกลางแปลงและหมอลำ

เช้าวันรุ่งขึ้น วันขึ้น ๑๕ ค่ำ ชาวบ้านไปตักบาตรที่วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา ก่อนจะพากันขึ้นไปที่พระธาตุอีกครั้ง หลังจากพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์แล้ว ก็จะเป็นพิธีแก้บน สิ่งของที่ใช้ในการแก้บนได้แก่ดอกไม้ธูปเทียน ซึ่งชาวบ้านทุกหลังคาเรือนนำมารวมกันแล้วแบ่งเป็น ๔ ชั้น ชั้นแรกเป็นชั้นการวระและขอขมาลาโทษ ชั้นที่ ๒ คือชั้นบะหรือชั้นแก้บน ชั้นที่ ๓ คือชั้นบะอีกชั้น บนบานไว้สำหรับปีหน้า ส่วนชั้นสุดท้ายเรียกว่าชั้น “โอกาส” สำหรับขอส่งน้ำฝนคืนขึ้นฟ้าไป อย่าให้ตกลงมาระหว่างเกี่ยวข้าว (ก่อนหน้านี้นี้คือช่วงหลังสงกรานต์ มีการยกชั้น “โอกาส” มาแล้วครั้งหนึ่ง แต่เป็นเพื่อขอให้น้ำฟ้าฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ให้พืชผลอุดมสมบูรณ์)^{๓๓}

นอกเหนือจากชั้นทั้งสี่นี้แล้ว ก็มีเครื่องแก้บนซึ่งกำหนดไว้ต่างกันไปทุกปี มี “เพดาน” ซึ่งก็คือผ้าขาวทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสผืนใหญ่ซึ่งอย่างประจําเหนือพระธาตุ ฉัตรสามชั้น ๔ อัน ร่ม ๔ คัน หรือ

^{๓๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๒, ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๒} สุตารา สุฉายา (บรรณาธิการ), เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เลย, (กรุงเทพฯ: สารคดี, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๑-๒๐๒.

^{๓๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๐, ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

ธง ๔ อัน เวียนกันไปปิละอย่างตามลำดับ เมื่อทำพิธียกขันทั้งสี่แล้ว ก็ถือเป็นเสร็จพิธี การแก้บน ในช่วงงานนมัสการพระธาตุนี้ ถือเป็นพิธีกรรมเพื่อความอยู่ดีกินดีของคนในชุมชนโดยรวม ทุกครัวเรือนในชุมชนที่ ขึ้นกับพระธาตุ จะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมในพิธีอย่างน้อย ๑ คน สำหรับการบนเรื่องส่วนตัว อย่างเรื่องความเจ็บไข้ได้ป่วยนั้น จะกระทำเมื่อใดก็ได้ สิ่งของแก้บนมีต้นผึ้ง ๑ ต้น หินพันหนึ่ง (พันหนึ่งเท่ากับสิบกะต๋าหรือกระบุง) และดอกไม้ธูปเทียน^{๓๔}

๔.๑.๔ บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านสงาว

บ้านสงาว ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลห้วยพิชัย อำเภอบางคนที จังหวัดเลย บ้านสงาวเป็นชุมชนที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงติดชายแดนลาวตรงข้ามกับเมืองสามหมื่น แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำโขงกั้น ภายในชุมชนบ้านสงาวมีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่น่าสนใจ ดังนี้

๔.๑.๔.๑ วัดอินทร์แปลง

วัดอินทร์แปลง เป็นวัดสำคัญประจำชุมชนบ้านสงาว หมู่ที่ ๔ และบ้านโนนสวรรค์ หมู่ที่ ๖ ตำบลห้วยพิชัย อำเภอบางคนที จังหวัดเลย บ้านสงาวเป็นชื่อหมู่บ้านที่ไม่มีความหมาย ตั้งตามชื่อของลำห้วยที่ไหลผ่านหมู่บ้านคือ ลำน้ำหาง ชาวบ้านจึงเรียกว่า บ้านปากหาง ต่อมาเพี้ยนมาเป็นบ้านสงาว ภายในวัดมีโบสถ์ ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ และศาลาบำเพ็ญกุศล วัดอินทร์แปลงตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง จึงเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมไหลเรือไฟในวันออกพรรษาของชุมชนบ้านสงาว^{๓๕}

๔.๑.๔.๒ ประเพณีบุญออกพรรษา และไหลเรือไฟ

บุญออกพรรษาจัดทำขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ในวันนี้ชาวบ้านสงาวจะไปทำบุญตักบาตรหรือตักบาตรเทโวที่วัดภูริฐาน วัดอีกแห่งหนึ่งของบ้านสงาวซึ่งอยู่บนเนินสูง มีการรับศีล ทำวัตรเช้า ฟังเทศน์ ตอนค่ำจะมีการจุดประทีป โดยการใช้ไม้ไผ่ ลูกมะตูมกา กระบองหรือสิ่งอื่นๆ ใส่น้ำมันมะพร้าวแล้วใช้เศษผ้าจีวรหรือด้ายทำไส้เป็นรูปตติงยา ตั้งลงในภาชนะใส่น้ำมัน จุดแล้วนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้หรือตามร้านที่ทำขึ้นรอบๆ บริเวณวัด^{๓๖}

ในช่วงค่ำยังมีการไหลเรือไฟบางที่เรียกว่า “ล่องเรือไฟ” “ลอยเรือไฟ” หรือ “ปล่อยเรือไฟ” ซึ่งเป็นลักษณะที่เรือไฟเคลื่อนที่ไปเรื่อยๆ เรือไฟ หรือ เฮือไฟ หมายถึง เรือที่ทำด้วยท่อนกล้วยไม้ไผ่ หรือ วัสดุที่ลอยน้ำโครงสร้างเป็นรูปต่างๆ ตามต้องการ เมื่อจุดไฟใส่โครงสร้าง เปลวไฟจะลุกเป็นรูปร่างตามโครงสร้างนั้น ปกติเรือไฟจะทำในตอนกลางคืน จากนั้นชาวบ้านก็จะฉลองเล่นฟ้อนรำจนถึงค่ำ เมื่อถึงเวลาราว ๑ ทุ่มก็จะมีการจุดประทีปนำเรือไปลอยในแม่น้ำโขง การไหลเรือไฟนิยมปฏิบัติกันในเทศกาลออกพรรษา ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑^{๓๗}

^{๓๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๒, ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๓, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๔, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๗} วิเชียร ขาบุตรบุญทริก (บรรณาธิการ), สมบัติเมืองเลย, (เลย: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๕.

ภาพที่ ๔.๑๒ เรือไฟบ้านสงาว

๔.๑.๔.๓ ประเพณีบุญข้าฮะ

บุญข้าฮะหรือข้าระบ้าน จัดขึ้นในเดือน ๗ โดยใช้ศาลากลางบ้าน เป็นสถานที่การทำบุญ บุญข้าฮะมีพิธีกรรมแบบพิเศษเป็นการทำบุญต่อชะตาบ้าน ก่อนถึงวันงานชาวบ้านก็จะจัดเตรียมสถานที่ศาลากลางบ้าน ในวันงานก็จะมีพิธีตักลงโฮม ชาวบ้านแต่ละครอบครัวก็จะออกมารวมกัน นำทราย ใส่คุ้ง กล้วยคา ยอดเลา ฝ้าย มาวางรวมกัน ในตอนเย็นจะมีการสวดเจริญพระพุทธมนต์ ทุกๆ คืน พอถึงเช้าของวันที่ ๔ ชาวบ้านก็จะทำกระทงหน้าว่ว ใส่ดอกไม้ ข้าวหวาน หมาก พลู บุหรี่ และมีการทำบุญตักบาตรในเช้าวันนี้

ภาพที่ ๔.๑๓ ประเพณีบุญข้าฮะ บ้านสงาว

หลังพิธีกรรมต่างๆ เสร็จแล้วผู้นำชุมชนจะนำกระทงหน้าว่วไปวางไว้ ๔ มุมรอบหมู่บ้าน มีการยิงปืนหรือจุดประทัดไล่สิ่งชั่วร้าย ในอดีตพิธีกรรมนี้จะมีพระสงฆ์ร่วมด้วย ส่วนทราย ฝ้ายและกล้วยคาที่ชาวบ้านนำมานั้น หลังเสร็จพิธีก็จะนำกลับไปที่บ้าน ทรายก็จะนำไปหว่านรอบๆ บริเวณ

บ้าน หย้าคานาไปเสียไว้หน้าประตูบ้าน ฝ่ายก็นำไปผูกแขนให้ลูกหลาน เป็นสิริมงคลและขับไล่สิ่งชั่วร้าย^{๓๘}

๔.๒ กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวว่า เครือข่ายคือการที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน อย่างเป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษา โดยกลุ่มเครือข่ายนี้ ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำการกิจกรรมร่วมกัน^{๓๙} ส่วนชินสัค สุวรรณอัจฉริย กล่าวว่า เครือข่ายทางสังคมเป็นช่องทางที่มีความสัมพันธ์ร่วมกับจุดยืนส่วนตัว ซึ่งเป็นเสมือนพื้นที่ภายในสังคมวัฒนธรรมหนึ่งและหลายๆ พื้นที่สังคมวัฒนธรรม^{๔๐} สอดคล้องกับณฤมล นิราทร ที่กล่าวว่าการสร้างเครือข่ายเป็นกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรมหรือการผลิตรายหว่างองค์กร สมาชิก การจะสร้างให้เกิดเครือข่ายนั้นจำเป็นต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย การสร้างเครือข่ายอาจปรากฏในรูปของการจัดตั้งเป็นเครือข่ายใหม่ก็ได้^{๔๑}

ดังนั้น การสร้างเครือข่ายจึงเป็นกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัด กิจกรรม หรือการผลิตรายหว่างองค์กร สมาชิก การจะสร้างให้เกิดเครือข่ายนั้นจำเป็นต้องอาศัย การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย การสร้างเครือข่าย อาจปรากฏในรูปของการจัดตั้งเป็นเครือข่ายใหม่ เครือข่ายจึงไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไป แต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็น ครั้งคราวหรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง จึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะ สังสรรค์ และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์เดียวกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่มีการจัดระบบ ให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกัน สิ่งที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน คือวัตถุประสงค์ หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ในงานวิจัยนี้จึงได้ดำเนินการโดยการผลักดันและขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยโดยอาศัยความร่วมมือจากพระสังฆาธิการ ผู้บริหารส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนที่มี

^{๓๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๕, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๙} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพฯ: บริษัท ชัคเชส มีเดีย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘.

^{๔๐} ชินสัค สุวรรณอัจฉริย, สมบัติเมืองเลย, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒-๑๕.

^{๔๑} ณฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๘.

ส่วนเกี่ยวข้อง การสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยมีวิธีการดังนี้

๔.๒.๑ องค์กรความร่วมมือการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

การสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ในงานวิจัยนี้ได้มีองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจำนวนมาก โดยอาศัยความร่วมมือจากพระสังฆาธิการ ผู้บริหารส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องจาก ๔ ชุมชนซึ่งประกอบไปด้วย

๔.๒.๑.๑ พระสังฆาธิการในชุมชน

พื้นที่ชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยที่เป็นพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ มีวัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหลายวัด ซึ่งได้มีพระสังฆาธิการหลายรูปได้ร่วมเป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ได้แก่ พระครูโพธิจริยาภิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดศรีโพธิ์ชัย เจ้าคณะอำเภอนาแห้ว พระครูสถิตฐิวันคุณากร เจ้าอาวาสวัดสถิตฐิวัน บ้านสงาว พระครูปริยัตินันทวิสุทธิ์ เจ้าอาวาสวัดป่าศรีภูทอก รองเจ้าคณะอำเภอเชียงคาน ซึ่งบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการในชุมชนจะเป็นการอำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่การทำงาน การเป็นผู้ประสานงานกับชุมชน เป็นที่ปรึกษาและให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๔.๒.๑.๒ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลยและสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลยเป็นหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่โดยตรงในการดูแลรับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในจังหวัดเลย ทั้งยังมีหน้าที่ในการสนับสนุนการทำงานของสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย ซึ่งในการสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยในครั้งนี้ นางสาวณัฏฐิญา มังคละศิริ วัฒนธรรมจังหวัดเลย ได้มอบหมายให้นางพิสมัย พาเปี้ย ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เป็นตัวแทนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย ในส่วนสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย นายทอง สุวรรณสิงห์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย และนายราไฟ กาแก้ว ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลอาฮี ซึ่งเป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย ได้เป็นตัวแทนหน่วยงาน ร่วมเป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลยและสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลยมีบทบาทหน้าที่ในการให้คำปรึกษาด้านกิจกรรม กฎหมายข้อบังคับ และให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ตลอดจนสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากรในการทำกิจกรรมของเครือข่าย

๔.๒.๑.๓ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยถือเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดเลย ซึ่งมีหน้าที่ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาท้องถิ่น ในการสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยในครั้งนี้ รองศาสตราจารย์สมเจตน์ ดวงพิทักษ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ได้มอบหมายให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พุทธิวัฒน์ ถาวรสินศักดิ์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม และอาจารย์ ดร. ธีระวัฒน์ แสนคำ อาจารย์สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นตัวแทนมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ร่วม

เป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยมีบทบาทหน้าที่ในการให้คำปรึกษาด้านวิชาการ สนับสนุนด้านบุคลากร และให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๔.๒.๑.๔ วิทยาลัยสงฆ์เลย

วิทยาลัยสงฆ์เลยเป็นหน่วยงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ทำการบริการด้านการศึกษาในพื้นที่จังหวัดเลย และเป็นหน่วยงานต้นสังกัดในการทำการวิจัยครั้งนี้ ในการสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย พระราชปรีชาเมธี, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ได้มอบหมายให้พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์เป็นตัวแทนวิทยาลัยสงฆ์เลย ร่วมเป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย วิทยาลัยสงฆ์เลยมีบทบาทหน้าที่ในการให้คำปรึกษาด้านวิชาการ สนับสนุนด้านบุคลากร งบประมาณ สถานที่ และให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ตลอดจนเป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานของเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๔.๒.๑.๕ ผู้นำชุมชน

พื้นที่ชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยที่เป็นพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ ได้มีผู้นำชุมชนตามแนวชายแดนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ได้แก่ นายวิรัตน์ กาลภูมิ กำนันตำบลแสงภา นายดี ศรีบริรินทร์ กำนันตำบลห้วยพิชัย นายเจษฎาภรณ์ สอนเสียง ผู้ใหญ่บ้านบ้านท่าดีหมี่ และนายสุริทศ วรรณสาร ผู้ใหญ่บ้านบ้านอาฮี ซึ่งบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนจะเป็นการอำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่การทำงาน การเป็นผู้ประสานงานกับชุมชน สนับสนุนด้านบุคลากร สถานที่ เป็นที่ปรึกษาและให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๔.๒.๑.๖ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

พื้นที่ชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยที่เป็นพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ ได้มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวชายแดนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ได้แก่ นายสมบัติ ชิตทิด นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา นายสัญญา สุวันฉง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี นางอุรารัตน์ อินตา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยพิชัย ซึ่งบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการอำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่การทำงาน การเป็นผู้ประสานงานกับชุมชน สนับสนุนด้านบุคลากร งบประมาณ สถานที่ เป็นที่ปรึกษาและให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๔.๒.๑.๗ หน่วยงานราชการในท้องถิ่น

หน่วยงานราชการในท้องถิ่นที่ส่งตัวแทนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ได้แก่ นายอภิรักษ์ สุวรรณโค นายอำเภอเชียงคาน นายอภิชาติ บุญงาม ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอาฮี นางนงลักษณ์ สติยัตย์ ครูโรงเรียนบ้านแสงภา นางสาวประไพพร นาภูทัด และนางสาวผาณิต ตาระบัตร์ ครูโรงเรียนบ้านห้วยพิชัย ซึ่งบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานราชการเป็นการอำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่การทำงาน การเป็นผู้ประสานงานกับ

ชุมชน สนับสนุนด้านบุคลากร งบประมาณ สถานที่ เป็นที่ปรึกษาและให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๔.๒.๒ การสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

การสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย มีกระบวนการทำงานเพื่อสร้างเครือข่ายตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๔.๒.๒.๑ ขั้นตอนการประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ทำหนังสือแนบการ/เรียนเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดน ซึ่งประกอบไปด้วยพระสังฆาธิการ ผู้แทนหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้นำท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีบทบาทในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นบุคคลที่รับรู้การทำงานวิจัยในครั้งนี้ และเป็นส่วนหนึ่งที่เคยให้สัมภาษณ์ข้อมูลในระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้มาร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ในวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมพระราชวชิราภรณ์ อาคารสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

๔.๒.๒.๒ ขั้นตอนการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในการประชุมเริ่มต้นจาก พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน หัวหน้าโครงการวิจัย ได้กล่าวต้อนรับผู้ที่เข้าร่วมประชุมทุกท่าน ก่อนที่จะมีการกล่าวเปิดการประชุมโดยมีพระมหาสุภวิชัย ปภสสโร, รองศาสตราจารย์ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย เป็นประธาน

จากนั้น พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน และพระมหากิตติ กิตติเมธี ซึ่งเป็นผู้วิจัยได้นำเสนอรายงานการเก็บข้อมูลบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ การสังเกต และการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งนำมาสู่การสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมกันอนุรักษ์ สืบสาน และขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นระบบและมีเครือข่ายในระดับชุมชน

นางพิสมัย ปาเปี้ย นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย ได้นำเสนอตัวอย่างข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชนตามรัฐธรรมนูญ แนวทางการอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนแนวทางการพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔.๒.๒.๓ ขั้นตอนการคัดเลือกคณะทำงานเครือข่ายชุมชน

เมื่อผู้เข้าร่วมการประชุมได้เข้าใจในแนวทางการสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ประธานที่ประชุมก็ได้ดำเนินการสรรหาและคัดเลือกตัวแทนพระสังฆาธิการ ข้าราชการ ผู้นำชุมชนและบุคคลเกี่ยวข้องเพื่อเป็นคณะทำงาน

เครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ที่ประชุมได้มีมติเลือกพระครูโพธิจริยาภิวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอนาแห้ว เจ้าอาวาสวัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอโนนสูง จังหวัดเลย เป็นประธานเครือข่าย พระครูสถิตวิวัฒน์คุณากร เจ้าอาวาสวัดสถิตวิวัฒน์ บ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย และนายเจษฎาภรณ์ สอนเสียง ผู้ใหญ่บ้านท่าดีหมี่ เป็นรองประธานเครือข่าย และมีการเลือกพระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์เลย เป็นเลขานุการและผู้ประสานงานเครือข่าย พร้อมทั้งเลือกกรรมการบริหารงานเครือข่ายที่มีทั้งพระสงฆ์ฆาติการ ข้าราชการ นักวิชาการ และผู้แทนชุมชนอีก ๗ รูป/คน

จากนั้นก็เป็นการประชุมปรึกษาหารือแนวทางหรือทิศทางการทำงานของเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย โดยมีพระครูโพธิจริยาภิวัฒน์ เป็นประธานในการประชุมหารือ เมื่อได้แนวทางการทำงานแล้ว ก็เป็นการสรุปการประชุมและปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย

๔.๒.๒.๔ การจัดการและการบริหารงานเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย

เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยอย่างสมบูรณ์เป็นรูปธรรม จึงมีการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อคัดเลือกและกำหนดบทบาทหน้าที่คณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย หลังจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยเมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมพระราชมรรคา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย จากการเสนอชื่อของผู้เข้าร่วมประชุม ทำให้ได้คณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลตามตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑

รายชื่อคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

ที่	รายชื่อ	สังกัด	ตำแหน่งการทำงานเครือข่าย
๑	พระครูโพธิจริยาภิวัฒน์	เจ้าอาวาสวัดศรีโพธิ์ชัย	ประธานเครือข่าย
๒	พระครูสถิตวิวัฒน์คุณากร	เจ้าอาวาสวัดสถิตวิวัฒน์	รองประธานเครือข่าย
๓	นายเจษฎาภรณ์ สอนเสียง	ผู้ใหญ่บ้านท่าดีหมี่	รองประธานเครือข่าย
๔	พระครูปริยัตินันทวิสุทธิ	เจ้าอาวาสวัดป่าศรีภูทอก	กรรมการเครือข่าย
๕	นายทอง สุวรรณสิงห์	สภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย	กรรมการเครือข่าย
๖	นายสมบัติ ชิดทิต	นายก อบต. แสงภา	กรรมการเครือข่าย
๗	นายรำไพ กาแก้ว	สภาวัฒนธรรมตำบลอาฮี	กรรมการเครือข่าย
๘	ผศ.ดร. พุทธิวัฒน์ ถาวรสินศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	กรรมการเครือข่าย

๙	นางพิสมัย พาเปี้ย	วัฒนธรรมจังหวัดเลย	กรรมการเครือข่าย
๑๐	ดร. ชีระวัฒน์ แสนคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	กรรมการเครือข่าย
๑๑	พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน	วิทยาลัยสงฆ์เลย	กรรมการ/เลขานุการเครือข่าย

เมื่อสามารถสรรหาหรือคัดเลือกคณะกรรมการเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะทำงานก็ได้ร่วมปรึกษาหารือกับที่ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถือว่าผู้เข้าร่วมประชุมในวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมพระราชวิราภรณ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย นั้น เป็นเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ทุกรูป/คน

การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ที่ประชุมเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ดังนี้

๑. ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างวัดหรือชุมชนที่มีแหล่งโบราณสถาน ศิลปกรรมและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ กับเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร กรมการศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลในการอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยร่วมกัน

๒. ทำหน้าที่แจ้งข่าวสารการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ให้เครือข่ายตามวัดหรือชุมชนต่างๆ ได้รับทราบร่วมกัน

๓. ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อหางบประมาณมาดำเนินการบูรณะ พัฒนาและส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยให้อยู่ในสภาพคงทน อยู่ในภูมิทัศน์ที่เหมาะสม และมีความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรม

๔. ทำหน้าที่ขับเคลื่อนและส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา ศิลปกรรมและวัฒนธรรมในระดับจังหวัดเลย

๕. ทำหน้าที่จัดการประชุมเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เป็นประจำทุกปี เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานด้านการอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยร่วมกัน

๖. คณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย แต่ละชุดมีวาระในการดำเนินงาน ๓ ปี เมื่อหมดวาระให้มีการดำเนินการประชุมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ตามความเหมาะสม

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยดังนี้ ถือเป็นแนวทางการจัดการและการบริหารงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรม

ชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยที่จะมีการดำเนินการต่อไปอย่างน้อยก็เป็นวาระละ ๓ ปี ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ของการทำงานโดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน

จะเห็นได้ว่า การสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ในงานวิจัยนี้ได้ดำเนินการโดยการผลักดันและขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยโดยอาศัยความร่วมมือจากพระสังฆาธิการ ผู้บริหารส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการสร้างเครือข่ายครั้งนี้ยังเป็นการสถาปนาสิทธิชุมชนที่อยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมด้วย^{๔๒}

๔.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

ส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” หลังจากที่มีการตั้งคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยขึ้นมา พร้อมทั้งมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อให้การทำงานของคณะทำงานเครือข่ายชุมชนได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยได้กำหนดแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ดังนี้

๔.๓.๑ การกำหนดนโยบายการทำงานของเครือข่าย

ในการทำงานของเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยนั้น ได้มีความพยายามในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์หรือบูรณาการใช้ในการทำงานขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น เป็นได้โดยธรรม ไม่เกิดความกดดัน หรือเบียดเบียนเวลาการทำงานหลักของคณะทำงาน

พระไตรปิฎกถือเป็นศูนย์กลางคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตั้งแต่ในการดำเนินชีวิตประจำวันไปจนถึงการปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน และเมื่อมีการประยุกต์ศาสตร์หรือการบูรณาการศาสตร์ทั้งหลายเข้ากับหลักพุทธธรรมแล้ว ย่อมส่งผลถึงการพัฒนาที่มีมิติสามารถต่อยอดหรือขยายผลออกไปได้กว้างขวางและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่าระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีการพัฒนาคนเป็นหลัก ประกอบกับการพัฒนาสังคม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี^{๔๓}

^{๔๒} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน, (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๐.

^{๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอล คิมทอง, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒๕-๒๕๖.

แนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยผู้วิจัยและคณะทำงานได้นำหลักพุทธธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวนโยบายการทำงานอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยเชิงบูรณาการ อันจะส่งผลให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

อปริหานิยธรรม แปลว่า ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี ๗ ประการ^{๔๔} ดังนี้

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้
๔. ภิคุเขลาใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิคุเขลานั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง
๕. ไม่ลุ่มอำนาจตั้งหาคือความอยากที่เกิดขึ้น
๖. ยินดีในเสนาสนะป่า
๗. ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า สพรหมจารี (เพื่อนพรหมจารี)ทั้งหลายผู้มีศีลงาม ซึ่งยังไม่มาขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่ผาสุก

อปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ประการ ถือว่าเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม และยังเป็นหลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะ เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคีของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สามารถนำหลักพุทธธรรมอปริหานิยธรรมมาประยุกต์เพื่อเป็นแนวทางในการบูรณาการการทำงานของเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยได้ ดังนี้

๑. ผลักดันให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ทั้งหน่วยงานราชการระดับนโยบายในพื้นที่หรือในจังหวัด ชุมชนและพระภิกษุสามเณรภายในวัด ต้องหมั่นประชุมกันเป็นประจำ เพราะการประชุมกันบ่อยๆ เป็นการระดมสมองรวมความสามารถที่ทุกคนมี นำมาแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง และหาแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ร่วมกัน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ที่ต้องหมั่นประชุมปรึกษาหารือในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ร่วมกันอยู่เนื่องๆ เพราะวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธถือเป็นทรัพยากรของชุมชน ที่คนในชุมชนต้องมีสิทธิและส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเอง^{๔๕} จะอาศัยเฉพาะกลไกของภาครัฐและการสนับสนุนจากภายนอกอย่างเดียวไม่ได้

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑๒-๒๑๓.

^{๔๕} อานันท์ กาญจนพันธุ์, มิติชุมชน: วิถีคิดท้องถิ่นด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐๕-๒๕๒.

๒. ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธต่างๆ พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันปฏิบัติการในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย มีความรับผิดชอบร่วมกัน ดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียง และเมื่อถึงตอนทำงานก็ต้องทำงานของส่วนรวมให้ดี เพื่อความมั่นคงถาวรของวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๓. สร้างความรู้ความเข้าใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน ต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อบังคับ โดยทุกคนต้องถือระเบียบข้อบังคับเพื่อปฏิบัติอย่างเสมอภาคกัน ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐก็ไม่ยกเอาอำนาจหน้าที่มาข่มขู่ชาวบ้าน จนเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยก และต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยอย่างสุดความสามารถ

๔. สร้างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยนั้น ควรให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ เช่น พระราชวชิรสุธี เจ้าคณะจังหวัดเลย (ธรรมยุต) เจ้าอาวาสวัดศรีสุทธาวาส พระครูประภัสร์จันทโชติ เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย วัฒนธรรมจังหวัดเลย ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย เป็นต้น เพราะความเป็นผู้ใหญ่กับความเป็นผู้น้อยเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก อย่างน้อยผู้ใหญ่หรือผู้นำก็จะมีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า

๕. สร้างความรู้ความเข้าใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ต้องไม่ลู่แก่อำนาจความอยาก ความเห็นแก่ตัว เช่น ทูจริตงบประมาณที่ได้รับอนุมัติให้มาใช้ในการอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ต้องใช้งบประมาณให้ถูกต้องและเป็นประโยชน์มากที่สุด ไม่โลภเอาศิลปะวัตถุหรือของมีค่าที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนไปเป็นของส่วนตัวตน เป็นต้น

๖. จัดกิจกรรมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ต้องรักสันติภาพ ชัดเกลากจิตใจอยู่เสมอ แสดงถึงความเป็นผู้มีนิสัยดี พร้อมทั้งจะปฏิบัติงานโดยไม่ประมาท การที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เป็นคนดี ย่อมเป็นเกียรติ เป็นศักดิ์ศรี เป็นเครื่องยืนยันความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติภารกิจได้ดี

๗. ส่งเสริมและสนับสนุนคนดี ปกป้องคนดี ส่งเสริมคนดี และเลือกคนดีที่มีความสามารถเข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์และทำงานขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อที่จะนำพาให้วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม พระพุทธศาสนาและศิลปกรรม สำหรับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ได้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจสืบไป

๔.๓.๒ การกำหนดพันธกิจการทำงานของเครือข่าย

หลังจากการประชุมเชิงปฏิบัติการของคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๕ ณ ห้องศูนย์วิจัยพระศรีวิจิตรภรณ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย คณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อน

วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ได้กำหนดพันธกิจของคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ดังนี้

“ดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยให้แก่คนชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธให้คงอยู่คู่ชุมชนสืบไป”

พันธกิจข้างต้นถือเป็นแนวทางแนวทางสำคัญในการทำกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ซึ่งจะมีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่และนโยบายการทำงานขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย โดยบูรณาการตามหลักพุทธธรรม

๔.๓.๓ การกำหนดกิจกรรมของเครือข่าย

เนื่องจากว่าการทำงานของคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ยังไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงเวลาการวิจัย หากแต่จะเกิดขึ้นหลังจากปิดโครงการวิจัยไปแล้ว คณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย จึงได้หารือกันเพื่อกำหนดกิจกรรมที่จะทำร่วมกันของคณะทำงานในรอบปี เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการทำงานของคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ดังนี้

๑. คณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย จะมีการประชุมปรึกษาหารือในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง เพื่อให้เกิดการติดตามผลการดำเนินงานขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยอย่างเป็นรูปธรรม

๒. เมื่อคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยได้รับทราบปัญหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธจะต้องรีบดำเนินการประสานงานกับเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร กรมการศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดการดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นให้ทันที่และเป็นระบบตามระเบียบราชการ

๓. คณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย จะร่วมกันขับเคลื่อนและส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา ศิลปกรรมและสังคมวัฒนธรรมในระดับจังหวัดเลย

๔. คณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย จะดำเนินการจัดการประชุมให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยให้แก่ประชาชนทั่วไปอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานด้านการอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ร่วมกันของทุกภาคส่วนในชุมชน

๕. คณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย จะดำเนินการอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยร่วมกับ

ชุมชนอย่างน้อยปีละ ๑ แห่ง โดยพิจารณาตามสภาพปัญหาของการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธเป็นหลัก เพื่อให้เกิดการกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์และขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชน

การกำหนดกิจกรรมของคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยในรอบปีนั้น สามารถสรุปแผนงานกิจกรรมได้ตามตารางที่ ๔.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒

แผนการจัดกิจกรรมของเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

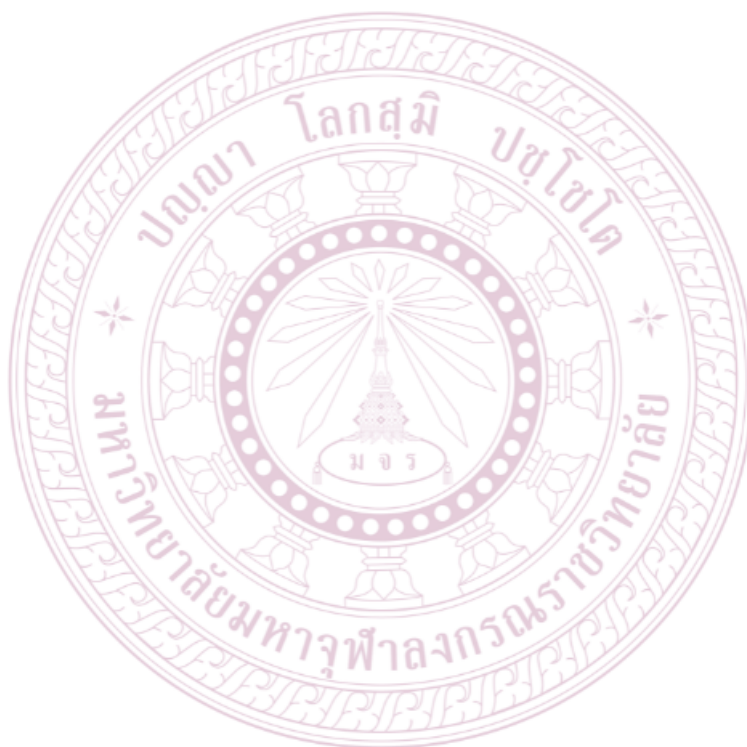
ที่	กิจกรรม	แผนการจัดกิจกรรม	หมายเหตุ
๑	การประชุมคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย	อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง	แต่ละปีเลือกสถานที่ประชุมในชุมชนแห่งใดชุมชนหนึ่งแล้วหมุนเวียนไป
๒	รายงานปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธให้เจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้องรับดำเนินการแก้ไข	ดำเนินการทันทีเมื่อตรวจพบปัญหา	
๓	การขับเคลื่อนและส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกัน	อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง	ขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนตามแนวชายแดนทั้ง ๔ แห่ง
๔	จัดการประชุมให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธให้แก่ประชาชนทั่วไป	อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง	แต่ละปีเลือกจัดกิจกรรมขึ้นในชุมชนใดชุมชนหนึ่งแล้วหมุนเวียนไป
๕	ดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธร่วมกับชุมชนตามแนวชายแดน	อย่างน้อยปีละ ๑ แห่ง	พิจารณาจากสภาพความสำคัญของปัญหา

๔.๓.๔ การประสานงานของเครือข่าย

ในการประสานงานของเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยนั้น ในเบื้องต้นทางคณะทำงานได้ใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางการติดต่อประสานงานระหว่างกัน โดยตั้งกลุ่มแอฟริคชั่น Line ว่า “กลุ่มเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” โดยมีพระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ซึ่งเป็นกรรมการและเลขานุการคณะทำงานเป็นแอดมิน และใช้ช่องทางแอฟริคชั่น Facebook และโทรศัพท์เป็นอีกช่องทางการติดต่อประสานงาน

ส่วนในการประสานอย่างเป็นทางการ กรณีมีการเรียกประชุมปรึกษาหารือหรือมีเรื่องสำคัญที่จำเป็นต้องแจ้งคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยอย่างเป็นทางการ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน จะเป็นผู้รับคำสั่งจากพระครูโพธิจริยา ภิวัฒน์ ประธานเครือข่าย เป็นผู้ส่งหนังสือออกไปยังคณะทำงานเพื่อให้ทราบข้อมูลอย่างเป็นทางการ

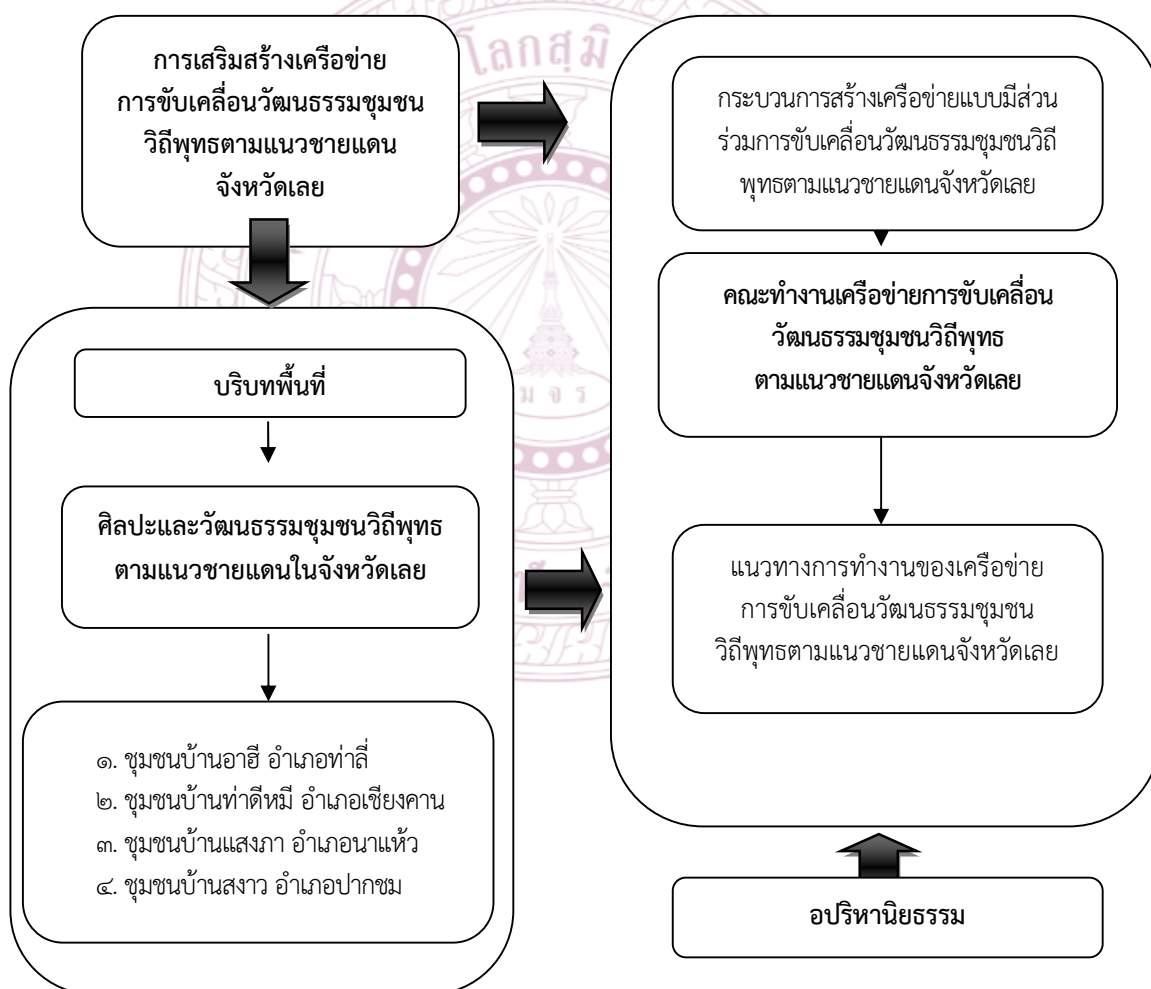
สถานที่ที่ใช้ในการประสานงานของเครือข่าย สามารถติดต่อได้ ๒ แห่ง คือ สามารถติดต่อได้ที่วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว หรือประสานงานได้ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย, ๒) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ผลจากการศึกษา สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” เป็นแผนผังองค์ความรู้ได้ดังนี้

แผนผังที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนผังที่ ๔.๑ พบว่า กรอบความคิดบทสรุป (Conceptualize) ของการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย คือ

๑. คณะทำงานเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ต้องมาจากการกระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย อันประกอบด้วยตัวแทนจากชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย จำนวน ๔ ชุมชน ตัวแทนส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น นักวิชาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและประชาชน ซึ่งมาร่วมกันเป็นคณะทำงานและกำหนดแนวทางการทำงานของเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๒. ในการทำงานของเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ซึ่งมาจากการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ต้องมีการนำหลักธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์หรือบูรณาการใช้ในการทำงานขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น ไม่เกิดความกดดัน หรือเบียดเบียนเวลาการทำงานหลักของคณะทำงาน

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย, ๒) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลยจากเอกสารและการศึกษาเชิงคุณภาพภาคสนามในพื้นที่ศึกษา ทำให้ได้ผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย

ผลการศึกษาระบบพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ประกอบด้วย

๑. ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย
๒. ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
๓. ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย
๔. ชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย พบว่า

บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย เป็นชุมชนที่ติดชายแดนลาวตรงข้ามกับเมืองแก่นท้าว แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำเหืองกั้น และอยู่ใกล้กับด่านพรมแดนไทย-ลาว ด่านบ้านนากระเซ้ง ภายในชุมชนบ้านอาฮีมีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่น่าสนใจ ได้แก่ พระพุทธรูปหลวงปู่าคมุจลินท์ พระพุทธรูปหลวงพ่อเชียงยืน พระธาตุมะนาวเดี่ยว ประเพณีแห่ต้นดอกไม้

บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นชุมชนเก่าแก่ตามแนวชายแดนตรงข้ามกับเมืองแก่นท้าว แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำเหืองกั้น และตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณปากเหืองซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำเหืองไหลมาบรรจบกับแม่น้ำโขง ภายในชุมชนบ้านท่าดีหมีมีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่น่าสนใจ ได้แก่ พระพุทธรูปพระเสด็จ พระพุทธรูปพระแย้ม ประเพณีสงกรานต์สรงน้ำพระแย้ม พระเสด็จ ประเพณีวันออกพรรษาและบุญสว่างเอื้อ

บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย บ้านแสงภาเป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิม ภายในชุมชนบ้านแสงภามีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่น่าสนใจ ได้แก่ โบสถ์วัดศรีโพธิ์ชัย พระพุทธรูปพระปู่ พระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร พระธาตุดินแทน ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ ประเพณีมัสการพระธาตุดินแทน

บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย บ้านสงาวเป็นชุมชนที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงติดชายแดนลาวตรงข้ามกับเมืองสามหมื่น แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำโขงกั้น ภายในชุมชนบ้านสงาวมีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่น่าสนใจ ได้แก่ วัดอินทร์แปลง ประเพณีบุญออกพรรษา และไหลเรือไฟ ประเพณีบุญซำฮะ

๕.๑.๒ กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ในงานวิจัยนี้จึงได้ดำเนินการโดยการผลักดันและขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยโดยอาศัยความร่วมมือจากพระสังฆาธิการ ผู้บริหารส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยมีวิธีการดังนี้

องค์กรความร่วมมือการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย การสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ในงานวิจัยนี้ได้มีองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจำนวนมาก โดยอาศัยความร่วมมือจากพระสังฆาธิการ ผู้บริหารส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องจาก ๔ ชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย พระสังฆาธิการในชุมชน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลยและสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย วิทยาลัยสงฆ์เลย ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการในท้องถิ่น

การสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย มีกระบวนการทำงานเพื่อสร้างเครือข่ายตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้ทำหนังสือแนบมัสการ/เรียนเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดน ซึ่งประกอบไปด้วยพระสังฆาธิการ ผู้แทนหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้นำท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีบทบาทในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นบุคคลที่ได้รับการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ และเป็นส่วนหนึ่งที่เคยให้สัมภาษณ์ข้อมูลในระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้มาร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ในวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมพระราชวิราภรณ์ อาคารสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

ขั้นตอนการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำเสนอรายงานการเก็บข้อมูลบริบทพื้นที่ ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร สืบสวน การสังเกต และการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งนำมาสู่การสร้างเครือข่ายขับเคลื่อน วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมกันอนุรักษ์ สืบสาน และขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นระบบและมีเครือข่ายในระดับชุมชน

ขั้นตอนการคัดเลือกคณะทำงานเครือข่ายชุมชน ที่ประชุมก็ได้ดำเนินการสรรหาและ คัดเลือกตัวแทนพระสังฆาธิการ ข้าราชการ ผู้นำชุมชนและบุคคลเกี่ยวข้องเพื่อเป็นคณะทำงาน เครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ที่ประชุมได้ มีมติเลือกพระครูโพธิจริยาภิวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอนาแห้ว เจ้าอาวาสวัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา ตำบล แสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย เป็นประธานเครือข่าย พระครูสถิตวิวัฒน์คุณากร เจ้าอาวาสวัดสถิตวิวัฒน์ บ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย และนายเจษฎาภรณ์ สอนเสียง ผู้ใหญ่บ้านท่า ดีหมี่ เป็นรองประธานเครือข่าย และมีการเลือกพระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรี จันทร อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์เลย เป็นเลขานุการและผู้ประสานงานเครือข่าย พร้อมทั้งเลือก กรรมการบริหารงานเครือข่ายที่มีทั้งพระสังฆาธิการ ข้าราชการ นักวิชาการ และผู้แทนชุมชนอีก ๗ รูป/คน

การจัดการและการบริหารงานเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชน ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตาม แนวชายแดนจังหวัดเลยอย่างสมบูรณ์เป็นรูปธรรม จึงมีการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อคัดเลือกและ กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ที่ประชุมเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตาม แนวชายแดนจังหวัดเลย การสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ในงานวิจัยนี้ได้ดำเนินการโดยการผลักดันและขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการสร้างเครือข่าย แบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยโดยอาศัยความ ร่วมมือจากพระสังฆาธิการ ผู้บริหารส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนที่มี ส่วนเกี่ยวข้อง โดยการสร้างเครือข่ายครั้งนี้ยังเป็นการสถาปนาสิทธิชุมชนที่อยู่บนรากฐานทาง วัฒนธรรมด้วย

๕.๑.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนว ชายแดนจังหวัดเลย

ส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชน วิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” หลังจากที่มีการตั้งคณะทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรม ชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยขึ้นมา พร้อมทั้งมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน เครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อให้การทำงานของ คณะทำงานเครือข่ายชุมชนได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับคณะทำงานเครือข่าย

ขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยได้กำหนดแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

การกำหนดนโยบายการทำงานของเครือข่าย ในการทำงานของเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยนั้น ได้มีความพยายามในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์หรือบูรณาการใช้ในการทำงานขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น เป็นได้โดยธรรม ไม่เกิดความกดดัน หรือเบียดเบียนเวลาการทำงานหลักของคณะทำงาน

แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธเชิงบูรณาการ อันจะส่งผลให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วย (๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์, (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม, (๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ, (๔) ภิคุเขลาใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิคุเขลานั้น, (๕) ไม่ลู่อ่านาจัตถาคือความอยากที่เกิดขึ้น, (๖) ยินดีในเสนาสนะป่า และ (๗) ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่าเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลงาม

อปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ประการ ถือว่าเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม และยังเป็นหลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะ เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคีของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สามารถนำหลักพุทธธรรมอปริหานิยธรรมมาประยุกต์เพื่อเป็นแนวทางในการบูรณาการการทำงานของเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยได้

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาพื้นที่ที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลยจากเอกสารและการศึกษาเชิงคุณภาพภาคสนามในพื้นที่ศึกษา ทำให้ได้ผลการวิจัยข้างต้น ซึ่งในส่วนบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย เป็นการศึกษาข้อมูลเพื่อทำให้เกิดการสรุปชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างเป็นระบบมากขึ้น ในขณะที่กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ได้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่โดยการสร้างภาระหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาสุทิตย์ อาภาภิโร (อบอูน) ที่พบว่าเครือข่ายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและการปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของสรรพสิ่งแล้วสร้างภาระหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนกลายเป็นความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่มีการสานต่อกันอย่างแนบแน่น แต่มีความยืดหยุ่นและมีความเป็นอิสระในตนเอง โดยเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลง

เคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปตามหลักธรรมชาติที่สรรพสิ่งจะมีจุดเริ่มต้น เติบโต หยดพักและขยาย โดยขึ้นอยู่กับจังหวะ เวลา และสถานการณ์แวดล้อมหรือโอกาส^๑

ดังนั้น ผลงานวิจัยจึงมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายหรือความต้องการเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน และในการทำกิจกรรมนั้นจะต้องบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อให้กิจกรรมประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิดของ นรินทรชัย พัฒนพงศา ที่ระบุว่าความร่วมมือมีใช้เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่ร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้น ต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^๒ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับงานวิจัยของวันชัย พลเมืองดี ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และสร้างคุณภาพชีวิตในการการเป็นพลเมืองที่ดี โดยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีที่มีความน่าสนใจ และเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง^๓

ส่วนแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรม “อปปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีเชิงบูรณาการ อันจะส่งผลให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วย (๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์, (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม, (๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทเจ้าไม่ทรงบัญญัติ, (๔) ภิคุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิคุเหล่านั้น, (๕) ไม่ลู่อ่านจัตถาคือความอยากที่เกิดขึ้น, (๖) ยินดีในเสนาสนะป่า และ (๗) ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่าเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลงาม นั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสิริรัตนเมธี เรื่อง การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ที่มีการนำหลักพุทธธรรม “อปปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงบูรณาการ เพื่อที่จะนำพาให้โบราณสถานภายในวัดได้รับการอนุรักษ์อย่างจริงจังและยั่งยืนต่อไป^๔

^๑ พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่), เครือข่าย : ธรรมชาติความรู้และการจัดการ. (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗) หน้า ๓๔ – ๓๕.

^๒ นรินทรชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐานเทคนิค, (เชียงใหม่ : คณะเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^๓ วันชัย พลเมืองดี, การพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^๔ พระสิริรัตนเมธี, การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย คณะผู้วิจัยมีความเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการนำผลจากการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้องเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานหรือการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความจำเป็นที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องสนับสนุนและเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และวัฒนธรรมชุมชนแกชาวบ้าน มีการประสานงานกับหน่วยงานหลายฝ่าย และทุกครั้งที่จัดอบรม เปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นเพื่อให้รัฐมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน ที่ควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน ให้กับประชาชน เด็กหรือเยาวชน มีส่วนร่วมในการการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน เพื่อการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจทางด้านประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ วัฒนธรรมและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน และจัดกิจกรรมในลักษณะการท่องเที่ยวและพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนโดยชุมชนร่วมมือกัน

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งควรร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย เป็นต้น ในการกำหนดวิสัยทัศน์ในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนอย่างชัดเจนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ควรดำเนินการขยายเครือข่ายในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ วัฒนธรรมชุมชนและการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น และนำเครือข่ายนั้นมารวมมือกันในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในท้องถิ่นนำมาเป็นทุนทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อมารับใช้ชุมชนท้องถิ่น โดยการพัฒนา ส่งเสริมอาชีพ เพิ่มรายได้จากสิ่งที่มีอยู่ต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

๑. ควรศึกษาวิจัยในพื้นที่ชุมชนอื่นตามแนวชายแดนในจังหวัดอื่นนอกเหนือจากจังหวัดเลย ที่มีความแตกต่างทางด้านบริบทชุมชน เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้ทราบถึงบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนมากยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาในประเด็นแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในระดับภูมิภาค เพื่อส่งเสริมการทำงานด้านยุทธศาสตร์และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนร่วมกัน เนื่องจากชุมชนตามแนวชายแดนมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนที่อยู่ตรงข้ามฝั่งประเทศเพื่อนบ้านด้วย

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. **วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี**. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.
- กรมศิลปากร. **ศิลปะถ้ำในอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๓๑.
- กรมศิลปากร. **องค์การค้ำของคุรุสภา และมูลนิธิเสถียรโกเศศ นาคะประทีป**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๑.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดเลย**.
- นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. **ระบบงานยุติธรรม : ยุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร : พรทิพย์การพิมพ์, ๒๕๕๖.
- พจนานุกรม. **ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒.
- พระมหาสุหิตย์ อาภากร (อบอู่). **เครือข่าย : ธรรมชาติความรู้และการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗.
- พิมพ์วิทย์ บุญมงคล และคณะ. **ศักยภาพประชาคมในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อหญิงและเด็ก**. นครปฐม : เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **แอ่งอารยธรรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๘.
- ไศรยา ัญญูประกอบ และปฐม หงส์สุวรรณ. **ตำนานเมืองคนไทเกี่ยวกับการปฏิบัติทางสังคมว่าด้วยสำนึกทางชาติพันธุ์. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๖๐.**
- สนธยา พลศรี. **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.
- สำนักงานจังหวัดเลย. **รายงานประจำปี ๒๕๖๐**. เลย : สำนักงานจังหวัดเลย, ๒๕๖๐.
- สำนักส่งเสริมศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. **เอกสารแนวคิด แนวทาง และกรณีตัวอย่างการดำเนินงานศูนย์ประสานงานของเครือข่ายองค์กรชุมชน**, ๒๕๔๗.
- สุรพล ดำริห์กุล. **แผ่นดินอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๔๙.
- เสรี พงศ์พิศ. **เครือข่าย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘.
- อรุณี ต้นศิริ. **วัฒนธรรมถิ่นวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๙.
- อานนท์ อาภาภิรม. **สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, ๒๕๑๙.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **สำนักงานศิลปินแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา อ้างถึงใน ปรีชา วงศ์ทิพย์. การพัฒนาชุมชนประยุกต์ : แนวคิดและการบูรณา

การ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๕๙.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ). จอมพลป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๔.

นิคม มูลสิริคามะ. แนวทางการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร :

กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑.

นิยพรรณ วรรณศิริผลวัฒน์. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม. ศูนย์วิทยบริการศาลยุติธรรม

ศาลแขวงพระนครเหนือ, ๒๕๔๐.

ประเวศ วะสี อ้างถึงใน โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร

: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

พระยาอนุমানราชธน. ความหมายของวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,

๒๕๑๒.

พระราชวรมนี (ประยูร ปยุตโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๒๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :

นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

สัมพันธ์ เตชะอริก. “การวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน”. เอกสารประกอบการเสวนา

วิชาการเรื่องการวิจัยเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ภาคเหนือ, ๒๕๔๕.

สุนทร วงศ์ไวยวรรณ. วัฒนธรรมองค์การ แนวคิด งานวิจัยและประสบการณ์. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์โพเพอร์, ๒๕๔๐.

เสาวภา ไทยวัฒน์. พื้นฐานวัฒนธรรม : แนวทางอนุรักษ์และพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน

สถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๘.

อมรา พงศาพิชญ์ และอุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ). คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗.

อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส

โตว์, ๒๕๒๙.

เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๕.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.

กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการนโยบายพื้นฐานแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท. เศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์, ๒๕๒๕.

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. **คู่มือการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในระดับ**

จังหวัด. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๕๑.

ทวีศักดิ์ นพเกสร อ้างถึงใน โกวิทย์ พวงงาม. **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น.**

กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

ธีระวัฒน์ แสนคำ. “ชุมชนโบราณบ้านอาฮี : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนโบราณในกลุ่มน้ำเหือง”. ใน **วารสารพื้นถิ่นโขง ชี มูล**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐, หน้า ๘๕-๑๑๘.

ธีระวัฒน์ แสนคำ. **พระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเลย**. เลย: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๑.

ธีระวัฒน์ แสนคำ. **ร่องรอยวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดี-ลพบุรีในพื้นที่จังหวัดเลย**. เลย: รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๘.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. **การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐานเทคนิค**. เชียงใหม่ : คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

ประพันธ์ ภักดีกุล. **รูปแบบและปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๙.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **“รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง”**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๔.

อนรรักษ์ นิยมเวช. **บทความเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๔.

อมรรัตน์ มัททวิวงศ์. “**แนวทางการจัดการชุมชนหมู่บ้านจัดสรรโครงการ “บ้านฉางเพลส” เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง**”. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาพัฒนาชุมชน. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

อรรถัย กักพล. **บทวิเคราะห์ร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๕.

อารีย์วรรณ พูลทรัพย์. **การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔.

พยุพ ศรีจันทร์ทงษ์ และคณะ. **ประวัติศาสตร์ ตำนาน และประเพณีแห่งต้นดอกไม้ บ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดเลย**. เลย: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, ๒๕๖๑.

พยุพ ศรีจันทร์ทงษ์ และคณะ. **เรื่องเล่าและวิถีชุมชนปากน้ำเหือง**. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย,

๒๕๖๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอล ซีมทอง, ๒๕๕๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๕๗.

วิชัย จินดาเหม. “พระนาครปรกศิริมงคลฯ วัดศิริมงคล อ.ท่าลี่ จ.เลย”. **ข่าวสดรายวัน**. ปีที่ ๒๐ ฉบับ ๗๒๖๒ วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๓.

วิเชียร ชาบุดรบุญทริก (บรรณาธิการ). **สมบัติเมืองเลย**. เลย: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๑.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **เจดีย์ พระพุทธรูป สูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน**. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๕.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **พระพุทธรูปในประเทศไทย: รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

สุวรี ศิริโกการภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี , ๒๕๔๖.

สุดารา สุจฉายา (บรรณาธิการ). **เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เลย**. กรุงเทพฯ: สารคดี, ๒๕๓๙.

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเลย. **สถาปัตยกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย**. เลย: ฝ่ายส่งเสริมการศึกษาและวัฒนธรรม สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเลย, ๒๕๕๕.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **มิติชุมชน: วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔.

งานวิจัย

เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล และเศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล. **การพัฒนาเครือข่ายและยกระดับผลิตภัณฑ์ การเกษตร “พริก” เพื่อการส่งออกของจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ**. **วารสารวิจัยวิชาการ**. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓. กันยายน - ธันวาคม, ๒๕๖๐.

จำเนียร ชุนทโสภาค และคณะ. **การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรมของผู้นำรุ่นใหม่สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน**. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม, ๒๕๖๓.

ทะนงศักดิ์ คุ่นไข่น้ำ. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท ขอนแก่น**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ปรียาภา เมืองนก. “กระบวนการบริหารจัดการชุมชนเมืองที่นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนหมู่บ้านจัดสรรเขตปริมณฑล”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาชุมชน**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗.

พระมหาสุชาติ อภินนโท และคณะ. การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน. **วารสารวิจัยวิชาการ**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓, กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒.

พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน และคณะ. “พระเจดีย์สำคัญในจังหวัดเลย : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์พุทธศิลปกรรม ศรัทธาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระสิริรัตนเมธี. การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พินวลี อังศุพันธุ์. การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา. **วิทยานิพนธ์สาขาวัฒนธรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.

รพีภัทร์ สุขสมเกษม. ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. **ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙.

วสิษฐ์พล กุลพรม. การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลตันธง อำเภอเมืองจังหวัดลาปูน. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

วันชัย พลเมืองดี. การพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

วีระ ภาควุฒย และคณะ. **โครงการพัฒนาและสร้างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกพริกปลอดภัยเพื่อรองรับการขยายตัวของระบบการปลูกพริกปลอดภัยในจังหวัดชัยภูมิ**. เอกสารวิจัยเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๓.

สุทัน ทาวงศ์มา. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขปัญหาด้านสุขของหมู่บ้านแม่ตำบลดเสริมชัย อำเภอสว่างงาม จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์สาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

สุริย์รัตน์ กองวิ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานในเขตพื้นที่เมืองเก่าและพื้นที่ต่อเนื่อง”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

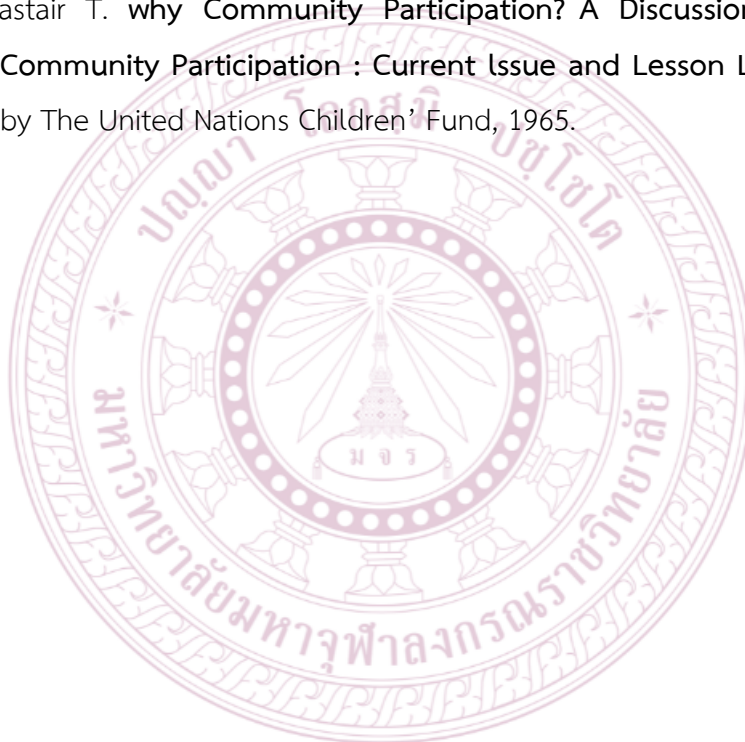
สุธิดา บัวสุขเกษม. “แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลหนองปรือ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

อารดา พลอาษา. การศึกษาองค์ความรู้ การอนุรักษ์ การส่งเสริมและการเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวทาง
กระรอกคู่ตีนแดง อำเภอนาโพธิ์ และอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิจัย
วัฒนธรรม. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ กรกฎาคม – ธันวาคม, ๒๕๖๔.

อังกฤษ

Milbrath. Lester and M.L. Goel.. **Political Participation : How and Why do People
get Involved in Politics.** Chicago : Rand Macnally, 1965.

white, Alastair T. **why Community Participation? A Discussion of Arguments.**
Community Participation : Current Issue and Lesson Leaned. Published
by The United Nations Children' Fund, 1965.

ภาคผนวก

ภาคผนวก : ก
แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์
โครงการวิจัยย่อยที่ ๔
เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ
ตามแนวชายแดนจังหวัดเลย”

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... อายุ.....ปี ตำแหน่ง.....
 หน่วยงาน..... ที่อยู่ เลขที่..... หมู่ที่.....
 ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
 หมายเลขโทรศัพท์ วันที่สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ คำถาม

๒.๑ บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย

๑. ประวัติความเป็นมาของชุมชนท่านเป็นอย่างไร
๒. ภายในชุมชนท่านมีโบราณสถานหรือแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะและวัฒนธรรมหรือไม่
๓. แหล่งศิลปะภายในชุมชนท่านมีความเป็นมาและความสำคัญอย่างไร
๔. วัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนท่านมีอะไรบ้าง
๕. วัฒนธรรมวิถีพุทธภายในชุมชนของท่านคือวัฒนธรรมอะไร
๖. ท่านคิดว่า ศิลปะและวัฒนธรรมวิถีพุทธในชุมชนของท่านมีความน่าสนใจ หรือมีความสำคัญอย่างไรบ้าง

๒.๒ กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑. การศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธในชุมชนท่านที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
๒. ชุมชนมีการวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธอย่างเป็นระบบหรือไม่ อย่างไร
๓. ชุมชนได้ปรึกษาเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องภาครัฐในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธหรือไม่ อย่างไร

๔. ท่านได้ร่วมมือกับชุมชนในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธหรือไม่ อย่างไร
๕. ในชุมชนของท่านมีการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธหรือไม่ อย่างไร
๖. ท่านมีแนวทางการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธในชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร

๒.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑. ท่านคิดว่าอะไรเป็นปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
๒. ท่านคิดว่าอะไรเป็นอุปสรรคสำคัญที่เกี่ยวกับบทบาทและกระบวนการในการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
๓. ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างไรเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

ขอบคุณ/เจริญพรที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนฺโน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

ผู้วิจัย

แบบสอบถาม
โครงการวิจัยย่อยที่ ๔
เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ
ตามแนวชายแดนจังหวัดเลย”

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนใน
 จังหวัดเลย

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องระดับความสำคัญของบริบทพื้นที่ศิลปะและ
 วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลยว่าปฏิบัติในระดับใด ที่ตรงกับความเป็นจริง
 โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ความสำคัญของบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด
- ๔ หมายถึง ความสำคัญของบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนอยู่ในระดับมาก
- ๓ หมายถึง ความสำคัญของบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง
- ๒ หมายถึง ความสำคัญของบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนอยู่ในระดับน้อย
- ๑ หมายถึง ความสำคัญของบริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย	ระดับความสำคัญ				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑	ภายในชุมชนมีโบราณสถานหรือแหล่งเรียนรู้ทาง ศิลปะและวัฒนธรรม					
๒	ระดับความสำคัญของแหล่งศิลปะภายในชุมชน					
๓	ระดับความสำคัญของวัฒนธรรมวิถีพุทธภายใน ชุมชน					
๔	ความน่าสนใจของแหล่งศิลปะและวัฒนธรรมวิถี พุทธในชุมชน					
๕	การประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก					

ตอนที่ ๒ กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องระดับการปฏิบัติการกระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ว่าปฏิบัติในระดับใด ที่ตรงกับความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง กระบวนการของชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด
- ๔ หมายถึง กระบวนการของชุมชนอยู่ในระดับมาก
- ๓ หมายถึง กระบวนการของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง
- ๒ หมายถึง กระบวนการของชุมชนอยู่ในระดับน้อย
- ๑ หมายถึง กระบวนการของชุมชนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย	ระดับการปฏิบัติการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	การศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธในชุมชน					
๒	การวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธอย่างเป็นระบบ					
๓	ปรึกษาเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องภาครัฐในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ					
๔	ร่วมมือกับชุมชนในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ					
๕	ชุมชนมีการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ					

ตอนที่ ๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน
จังหวัดเลย

๑. ท่านคิดว่าอะไรเป็นปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อน
วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

.....

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าอะไรเป็นอุปสรรคสำคัญที่เกี่ยวกับบทบาทและกระบวนการในการเสริมสร้าง
เครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

.....

.....

.....

.....

๓. ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างไรเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อน
วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

.....

.....

.....

.....

ขอบคุณ/เจริญพรที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

ผู้วิจัย

ภาคผนวก : ข
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
กลุ่มตัวแทนพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๓ รูป		
ลำดับที่ ๑	พระครูประสิทธิ์วิธาน	เจ้าคณะอำเภอท่าลี่
ลำดับที่ ๒	พระครูปริยัติเจตียคุณ	รองเจ้าคณะอำเภอท่าลี่
ลำดับที่ ๓	พระครูพิพิธธรรมจักร	รองเจ้าคณะอำเภอท่าลี่
กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๔	นายสัญญา สุวันฉั่ง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี
ลำดับที่ ๕	นายภาคภูมิ นอแสงศรี	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี
ลำดับที่ ๖	นายอภิชาติ บุญงาม	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอาฮี
กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๗	นายจระเดช เปาวนา	อดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี
ลำดับที่ ๘	นายสุริทัต วรรณสาร	ผู้ใหญ่บ้านบ้านอาฮี หมู่ ๑
ลำดับที่ ๙	นายณัฐวัฒน์ สันทาชนานันท์	อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี
กลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๐	นายรำไพ กาแก้ว	ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลอาฮี
ลำดับที่ ๑๑	นายปัญญาพล จำปานิล	ข้าราชการบำนาญ บ้านอาฮี ตำบลอาฮี
ลำดับที่ ๑๒	นางเสถียร สิริธีเทียมทอง	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านอาฮี ตำบลอาฮี
กลุ่มตัวแทนปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๓	นายสัญญา สิทธิ	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านอาฮี
ลำดับที่ ๑๔	นางบุญมา โกศรีวงศ์	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านอาฮี
ลำดับที่ ๑๕	นางสาวอภิขญา ชัยบุตร	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านอาฮี

๒. ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากคม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
กลุ่มตัวแทนพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๓ รูป		
ลำดับที่ ๑	พระครูปริยัติธรรมโกศล	เจ้าคณะอำเภอเชียงคาน วัดสันติวนาราม
ลำดับที่ ๒	พระครูปริยัตินันทวิสุทธิ	รองเจ้าคณะอำเภอเชียงคาน วัดป่าศรีภูทอก
ลำดับที่ ๓	พระครูปลัดประดิษฐ์ ฐมธโร	เจ้าคณะตำบลเชียงคานเขต ๑
กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๔	นายอภิรักษ์ สุวรรณโค	นายอำเภอเชียงคาน
ลำดับที่ ๕	นางพิสมัย ปาเปี้ย	ผอ.กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม
ลำดับที่ ๖	นางสาวธนิยากร สิงอุดม	ข้าราชการครู
กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๗	นายเจษฎาภรณ์ สอนเสียง	ผู้ใหญ่บ้านบ้านท่าดีหมี
ลำดับที่ ๘	นายไพศาล สอนเสียง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านท่าดีหมี
ลำดับที่ ๙	นางบัวลี สาครเจริญ	กรรมการชุมชนบ้านท่าดีหมี
กลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๐	ดาบตำรวจบุญเรือง สีดาพิมพ์	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านท่าดีหมี
ลำดับที่ ๑๑	นายจัด ศรีสงคราม	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านท่าดีหมี
ลำดับที่ ๑๒	นายคง พรหมสาส์น	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านท่าดีหมี
กลุ่มตัวแทนปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๓	นางพรสวรรค์ แสนชัย	ประธาน อสม. บ้านท่าดีหมี
ลำดับที่ ๑๔	นางอรพรรณ สืบสาย	กรรมการชุมชนท่าดีหมี
ลำดับที่ ๑๕	นายประทีป อุทาพร	กรรมการวิสาหกิจชุมชนท่าดีหมี

๓. ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
กลุ่มตัวแทนพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๓ รูป		
ลำดับที่ ๑	พระครูโพธิจริยาภวัตร	เจ้าคณะอำเภอนาแห้ว เจ้าอาวาสวัดศรีโพธิ์ชัย
ลำดับที่ ๒	พระปลัดธีระวุฒิ สนตมโน	เจ้าคณะตำบลนาแห้ว
ลำดับที่ ๓	พระอธิการเอื้อน ปญญาโณ	เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดินแทน
กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๔	นายสมบัติ ชิตทิด	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา
ลำดับที่ ๕	นายสุทัศน์ ทานูมา	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา
ลำดับที่ ๖	นางนงลักษณ์ สติย	ครูชำนาญการพิเศษ
กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๗	นายวิรัตน์ กาลภูมิ	กำนันตำบลแสงภา
ลำดับที่ ๘	นายอำพร สิงห์รักษ์	ผู้ใหญ่บ้านบ้านแสงภา
ลำดับที่ ๙	นายคำไหล เนตรแสงศรี	ผู้ใหญ่บ้านบ้านปากอ
กลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๐	นายกุศล สิงห์รักษ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านแสงภา หมู่ ๓
ลำดับที่ ๑๑	นางสมพิศ พลนาคู	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านแสงภา หมู่ ๓
ลำดับที่ ๑๒	นายประสิทธิ์ ลีทับขาว	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านแสงภา หมู่ ๓
กลุ่มตัวแทนปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๓	นายหลิน มั่นมา	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านแสงภา
ลำดับที่ ๑๔	นายสว่าง พุทธรักษ์	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านแสงภา
ลำดับที่ ๑๕	นางสุพัตตรา กมลรัตน์	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านแสงภา

๔. ชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
กลุ่มตัวแทนพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๓ รูป		
ลำดับที่ ๑	พระครูอินทรสารวิจักษ์	รองเจ้าคณะอำเภอปากชม วัดอินทร์แปลง
ลำดับที่ ๒	พระครูลัทธิวันคุณากร	เจ้าคณะตำบลห้วยพิชัยเขต ๒ วัดลัทธิวัน
ลำดับที่ ๓	พระครูกิตติขยาภิวัฒน์	เจ้าคณะตำบลห้วยพิชัยเขต ๑ วัดศรีพิชัยมงคล
กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๔	นางอรุรัตน์ อินธา	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยพิชัย
ลำดับที่ ๕	นางสาวประไพพร นาภูทัต	ครูโรงเรียนบ้านห้วยพิชัย
ลำดับที่ ๖	นางสาวผานิต ตาระบัตร์	ครูโรงเรียนบ้านห้วยพิชัย
กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๗	นายตี ศรีบุรินทร์	กำนันตำบลห้วยพิชัย
ลำดับที่ ๘	นายโยเอ็ด ภักดี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖
ลำดับที่ ๙	นางมนูรี อินทะผิว	อาสาสมัครชุมชน
กลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๐	นางวาสนา แสงแก้ว	ข้าราชการบำนาญ
ลำดับที่ ๑๑	นางรัตนาพร ดนุพร	อาสาสมัครชุมชน
ลำดับที่ ๑๒	นางบรรจง ผาดจันทร์	อาสาสมัครชุมชน
กลุ่มตัวแทนปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๓	นายสมบัติ คุณาอ่อน	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านสงาว
ลำดับที่ ๑๔	นางคำพอง บาเรือน	ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ลำดับที่ ๑๕	นางอมร กัปโก	ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒) ผู้ทรงคุณวุฒิสันทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
ผู้ทรงคุณวุฒิพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๓ รูป		
ลำดับที่ ๑	พระครูปริยัติเจตียคุณ	รองเจ้าคณะอำเภอท่าลี่ วัดพระธาตุสัจจะ
ลำดับที่ ๒	พระครูปริยัตินันทวิสุทธิ	รองเจ้าคณะอำเภอเชียงคาน
ลำดับที่ ๓	พระครูสถิตวิธานคุณากร	เจ้าคณะตำบลห้วยพิชัยเขต ๒ วัดสถิตวิธาน
ผู้ทรงคุณวุฒิหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๔	ดร.ณัฏฐิญา มังคละศิริ	วัฒนธรรมจังหวัดเลย
ลำดับที่ ๕	นางพิสมัย ปาเปี้ย	ผอ.กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม
ลำดับที่ ๖	นายธรรมบุญ ภาณุอุป	ผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (อพท.๕)
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม จำนวน ๔ คน		
ลำดับที่ ๗	นายทนงค์ สุวรรณสิงห์	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย
ลำดับที่ ๘	ดร.ธีระวัฒน์ แสนคำ	กรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย
ลำดับที่ ๙	ดร.อุดร จันทวัน	วิทยาลัยสงฆ์เลย
ลำดับที่ ๑๐	รศ.ดร.ธงชัย สิงอุตม	อนุกรรมการศึกษาธิการจังหวัดเลย

ภาคผนวก : ค

เอกสารในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ที่ อว. ๘๐๓๓/ว ๒๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์งานวิจัย

เจริญพร นายเชษฐาภรณ์ สอนเสียง ผู้ใหญ่บ้านท่าดีหมี่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบสัมภาษณ์

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน และคณะ นักวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพในทางวิชาการ

ในการนี้ มหาวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ในด้านวัฒนธรรมชุมชน จึงขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัย ได้สัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ในวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๐๐ น. และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน หัวหน้าโครงการวิจัย โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เจริญพร

(พระมหาสุภวิชัย ปภสโร, รศ.)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

๑๓.๐๐ น.

หมายเหตุ : หัวหน้าโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ที่ อว. ๘๐๓๓/ว ๒๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานวิจัย

เรียน พระครูโพธิจริยาภิวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอนาแห้ว

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบสัณนิษฐาน

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน และคณะ นักวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพในทางวิชาการ

ในการนี้ มหาวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ในด้านวัฒนธรรมชุมชน จึงขออนุญาตให้ให้นักวิจัย ได้สัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ในวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๐๐ น. และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน หัวหน้าโครงการวิจัย โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาสุภวิชัย ปภสฺสโร, รศ.)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

พระครูโพธิจริยาภิวัฒน์
๑ เมษายน ๒๕๖๕

หมายเหตุ : หัวหน้าโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ภาคผนวก : ง
การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

แบบ สท.๐๐๔.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า

มหาพินิจ นพชัย

ตำแหน่ง

ผอ. กศน. กทม. เขต ๑๖

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพุทธนิมิต

ที่อยู่

๕๗/๓ ม. ๗ ต. ๑๖ อ. เมือง จ. นครปฐม

โทรศัพท์

๐๕๒-๕๑๐๐๐๑

โทรสาร

๐๕๒-๕๑๐๐๐๖

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง

"การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย"

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระมหาสมศักดิ์ สติสมบูรณ์ และคณะ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑๖/๗/๖๕ จนถึง ๓๑/๗/๖๕ ซึ่งการนำ

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑) วัด ชุมชน แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ได้ชุดองค์ความรู้
- ๒) ชุมชน หน่วยงานราชการ วัด แหล่งเรียนรู้เกิดความร่วมมือแบบมีส่วนร่วม
- ๓) ชุมชน หน่วยงานราชการ วัด และแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเกิดการสร้างเครือข่ายที่ยั่งยืน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

[ลายเซ็น]

(นางทีสผิย ปาเจีย)

ตำแหน่ง

ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก : จ
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ประเภทผลงานที่ได้รับ:

- ☐ องค์ความรู้ ☐ การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
☐ บทความทางวิชาการ ☐ การประชุม/สัมมนาระดับชาติ

ระดับของผลงานที่ได้รับ:

- ☐ ระดับภาคสนาม

รายละเอียดผลงาน : จำนวนผลงาน : ๓ หน่วยนับ : เรื่อง

๑. การนำเสนอผลงานไปตีพิมพ์วารสารซึ่งอยู่กลุ่ม TCI ฐาน ๒
๒. ได้องค์ความรู้บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย
๓. ได้กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยนั้น
๔. ได้แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ:

ชื่อผลลัพธ์ : การเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

ประเภท : ☐ เชิงคุณภาพ

รายละเอียด :

๑. ได้ชุดความรู้จากการวิจัย ทั้งเอกสาร และวิดีโอทัศน์
๒. ได้องค์ความรู้บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย
๓. ได้กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยนั้น
๔. ได้แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ:

- ☐ ผลกระทบต่อสังคม ☐ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

รายละเอียด:

๑. ชุมชนได้องค์ความรู้บริบทพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย

ภาคผนวก : ฉ
ภาพการลงพื้นที่ภาคสนาม

สัมภาษณ์ นายทะนง สุวรรณสิงห์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย
วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๐.๐๐ น.

สัมภาษณ์ ดร.ณัฏฐิญาจ มังคละคีรี วัฒนธรรมจังหวัดเลย
วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๑.๐๐ น.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-สกุล : พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน (สินนา)
- เกิด : ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๐
- ชาติภูมิ : ๑๕ หมู่ ๑๐ ต.โนนหวาย อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี ๔๑๒๒๐
- ประวัติการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๙ ป.ธ.๔ สำนักเรียนคณะจังหวัดเลย
- : พ.ศ. ๒๕๕๖ จบปริญญาตรี (พธ.บ.) สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกียรตินิยมอันดับ ๑
- : พ.ศ. ๒๕๕๗ จบปริญญาโท (พธ.ม.) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- : พ.ศ. ๒๕๖๔ จบปริญญาโท (ร.ม.) รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผลงานวิชาการ งานวิจัย
- : พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน. “การป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาเสพติดตามแนวชายแดนของชุมชนในจังหวัดเลย”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- มีนาคม ๒๕๖๔) : ๑๓๗-๑๔๘.
- : พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน. “พระเจดีย์สำคัญในจังหวัดเลย : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลปกรรม ศรัทธาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง”. วารสาร Journal of Modern Learning Development. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓) : ๙๕-๑๐๗.
- : พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน. “ความมั่นคงตามแนวชายแดนขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย”. วารสาร Journal of Modern Learning Development . ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม- มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๑๖-๒๘.
- : พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน. “การติดตามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่นที่ ๖๑”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาเขต นครสวรรค์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐) : ๓๑-๔๓.

บทความวิชาการ

- : พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน. “การเลือกตั้งท้องถิ่นกับการพัฒนาประชาธิปไตย”. วารสาร Journal of Modern Learning Development. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม- สิงหาคม ๒๕๖๔) : ๓๘๔-๓๙๖.
- : พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน. “พระพุทธศาสนากับการบริหารทรัพยากรมนุษย์”. วารสาร Journal of Modern Learning Development. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม- มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๒๑๙-๒๒๙.
- : พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน. “ไฟ : โทษและคุณค่าในเชิงพุทธธรรมกับการแก้ไขปัญหาสังคม”. รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ พุทธเกษตร : นวัตกรรมการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติ. น่าน. (๙ กันยายน ๒๕๖๓) : ๑๗๒๙-๑๗๓๙.
- : พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน. “บทบาทอำนาจหน้าที่ของพระสงฆ์ในการในยุคปัจจุบัน”. รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติราชภัฏเลยวิชาการครั้งที่ ๖. (๒๕ มีนาคม ๒๖๖๓) : ๘๘๑-๘๘๙.

รางวัล

- : พ.ศ.๒๕๖๔ รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดี” ผลงานวิจัยเรื่อง “พระเจดีย์สำคัญในจังหวัดเลย : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลปกรรม ศรัทธา และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง” โดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
- : พ.ศ. ๒๕๖๔ รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดี” ผลงานวิจัยเรื่อง “การป้องกันและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดตามแนวชายแดนของชุมชนในจังหวัดเลย” โดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
- : พ.ศ.๒๕๖๕ รางวัลนักวิจัย “ระดับดี” ประจำส่วนงานวิทยาลัยสงฆ์เลย

ปัจจุบัน

- : พ.ศ. ๒๕๖๔ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
- : พ.ศ. ๒๕๕๙ รองเจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์
- : พ.ศ. ๒๕๖๑ เจ้าคณะตำบลนาอ้อเขต ๑ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

- ชื่อ-สกุล** : พระมหากิตติ กิตติเมธี (สอนเสนา)
- เกิด** : ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๒
- ชาติภูมิ** : ๑๔๑ หมู่ ๒ ต.หนองบัว อ.โกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม ๔๔๑๔๐
- ประวัติการศึกษา** : พ.ศ. ๒๕๕๙ ป.ธ.๓ สำนักเรียนคณะจังหวัดเลย
 : พ.ศ. ๒๕๕๖ จบปริญญาตรี (พธ.บ.) สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 : พ.ศ. ๒๕๕๗ จบปริญญาโท (พธ.ม.) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผลงานวิชาการ** **งานวิจัย**
 : พระมหากิตติ กิตติเมธี. โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน”, เป็นผู้ร่วมโครงการวิจัย, พ.ศ. ๒๕๖๑
 : พระมหากิตติ กิตติเมธี. โครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : วิสาหกิจชุมชนจังหวัดน่าน”, เป็นผู้ร่วมโครงการวิจัย, พ.ศ. ๒๕๖๑
 : พระมหากิตติ กิตติเมธี. โครงการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิถีคิดและการจัดการป่าของชุมชนหมู่บ้านพุทธเกษตรในจังหวัดน่าน”, เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย, พ.ศ. ๒๕๖๒
 : พระมหากิตติ กิตติเมธี. บทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการฟื้นฟูป่าต้นน้ำตามแนวพระราชดำริอย่างยั่งยืน ศึกษาเฉพาะชุมชนตำบลสะเนียน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 (MCU Nan Congress II). วันที่ 9 กันยายน 2561. (หน้า ๒๓๕-๒๔๓). น่าน : วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บทความวิชาการ**
 : PhramahaKitti Kittimatee (Sonsana), Niraj Ruangsana. (2021).Community Strength Creation in Accordance with Thailand 4.0. Multicultural Education. (7:5): 299-232.10.5281/zenodo.4783567
- ปัจจุบัน** : พ.ศ. ๒๕๕๗ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

- ชื่อ-สกุล** : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุเทน วัชรชีโนรส
- เกิด** : ๘ กันยายน ๒๕๑๙
- ชาติภูมิ** : ๒๑๙ หมู่ ๑๑ ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย
- ประวัติการศึกษา** : พ.ศ.๒๕๔๓ ปริญญาตรี พธ.บ. พุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาปรัชญา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
: พ.ศ.๒๕๔๓ ปริญญาตรี ปว.ค. ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
: พ.ศ.๒๕๔๖ ปริญญาโท M.A. Philosophy Madras University, India
: พ.ศ.๒๕๔๗ ปริญญาโท PG.dip in English Madras University, India
: พ.ศ.๒๕๕๗ ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
: พ.ศ.๒๕๕๑ ปริญญาเอก Ph.D. Philosophy Madras University, India
- ผลงานวิชาการ** : พ.ศ.๒๕๕๕ งานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
: พ.ศ.๒๕๕๖ งานวิจัยเรื่อง แก่นพุทธจริยศาสตร์ศึกษา วารสารสำนักกวีชา
ศึกษาทั่วไป ฉบับที่ ๑
: พ.ศ.๒๕๕๖ งานวิจัยเรื่อง จริยศาสตร์ตะวันออก วารสารสำนักกวีชาศึกษา
ทั่วไป ฉบับที่ ๒
: พ.ศ.๒๕๕๗ งานวิจัยเรื่อง การดักบาตรข้าวเหนียวบ้านนาอ้อ หนังสือเรื่อง
เล่าขานนาอ้อ
: พ.ศ.๒๕๕๗ งานวิจัยเรื่อง กฐิน บุญอันหาประมาณมิได้ วารสารสำนักกวีชา
ศึกษาทั่วไป ฉบับที่ ๔
: พ.ศ.๒๕๕๘ งานวิจัยเรื่อง History of Buddhism วารสารสำนักกวีชาศึกษา
ทั่วไป ฉบับที่ ๕
: พ.ศ.๒๕๕๙ งานวิจัยเรื่อง จารวากับสังคมไทยในมุมมองปรัชญา
: พ.ศ.๒๕๖๐ งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ วัด
โพนทอง อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย
: พ.ศ.๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง มโนทัศน์เรื่องเกณฑ์ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท
: พ.ศ.๒๕๖๒ งานวิจัยเรื่อง พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมไทยสู่ความเป็น
ประชาธิปไตย
: พ.ศ.๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมไทยสู่ความเป็นประชาธิปไตย
ตามหลักพระพุทธศาสนา
- สาขาที่เชี่ยวชาญ** : ๑) ปรัชญา ๒) จริยศาสตร์ ๓) การท่องเที่ยวเชิงพุทธ
- ปัจจุบัน** : ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย